

કુઠરો 'તો ને કંઈ લઈ આપની રંગીન ગહેફિલયા,
ખરાખર એ બધું 'ઘાયલ' દીવાનો લઈને આંચો છે.

પાત્રેદ હરબાર શ્રી ઈમામુદ્દીનખાન
રૂસ્વા મઝલૂમીને

લયે, મરોટ, અને ઠસ્મે કો' અપૂર્વ નિઃસ્વની યથાધારિણી
આ શુર્જરી બાની જ્યારે પરાયાંને પોતાના બનાવી લેવાની
નવાભાવિક મનમોટપ હાખવે છે, ત્યારે એને સંપત્તિશક્તિની
કોઈ ક્ષતિ નડતી નથી અમુક ભાવોને વ્યકત કરવાનાં તે
શુજરાતીમાં તાકાત જ નથી એવું કહેનારા શુજરાતીઓ બારી
લઘુચરિતા ભોગ બન્યા છે .... ઉચ્ચારણના સૂક્ષ્મતમ લય
લઘ્વોધી મંદિત શુજરાતી બાની કોઈ અન્ય પ્રાગભાષાના
નેજપુજ્યા અભર્મ જર્મ આત્મતિરસ્કાર અનુભવની બને
એ તે અસહ્ય છે

—ઝવેરચંદ મેઘાણી

કિરણોની ઠટોરી

મી

રા કનિમિત્ર શ્રી બળદેવ મહેતાને ત્યાં લહેજતલ્લુચા પીતા
પીતા શ્રી. અમૃત ધાપની ગઝલ પહેરીનાર સાબળી અને એ ચીનાઈ
શાહબાદીની જેમ ગઝલને પણ આપણા ધરતું એક અંગ બની
વિહરતી દેખી પરાઈ ભૂમિમાંથી આવતી કવ્યપદ્ધતિ કા તો મૂળના
શબ્દપ્રયોગો, ભાસબળી ને પ્રતીકોને એટલા ને એવી રીતે ઉઘાડી લાવે
છે કે આપણી ભાષાની છતી પર એવી એ પોતાનો ન્યારો ચોકો ને
અધિકાર જમાવતી લાગે છે મોટા ધરની દીકરીની જેમ એ પોતાનો
કરિયાવર દેખાડતી ફરે છે ને અહીંની બની શકતી નથી. ખીજી બાજુ
એની ટટનીક આગની ખૂમી ને આસિસનને અસગળી આ ધરના જ
રીતગિવાજો એના પર એના લેખી જેસાડનામા આવે છે કે બિચારી
ઓશિયાળે મુખે ખૂણે લગઈ ને બેઠી હોય એમ લાગે છે શ્રી અમૃત
ધાપને ગઝલને આ બને અવશ્યમાંથી ઉગારી લીધી છે. તેમણે ગઝલને
પોતાના લોહીમાં ધૂળી છે, આભસાત્ કરી અપનાવી છે અને પછી
ધગધગ બાનીમાં એવી રીતે રમતા સખી છે કે ગુજગતીનું નિમજનું
વ્યક્તિત્વ જાણું ન પડે ને ગઝલના શીરાઝી સૌંદર્યને આચ ન આવે.

પણ આ તો પરાઈ કવ્યરીતિને પોતાની ડગની વાત થઈ.
એ રીતે ટટની ધારરતિ અગટ થાય છે એ જ આપણે અહીં જોવાની,
જાણવાની ને માણવાની ચીજ છે સરઆતથી આપણે અહીં ચાના ખાલા
પર એક જમાની છે ત્યારે ચાઈનવાઝ મૌનાના અણુવ કનામ આઝાના
શબ્દો યાદ આવે છે. આ સમ્રાજી ગઝલોને પણ એ સહેજે લાગુ પડે
એક દિલગરૂપ પત્રમાં એ 'બાઈટ જેસમીન' યાને 'ગોરી ચમેની'
ચાઈનું ચિત્ર દેરે છે 'તેની ખુશનૂ જો રીતે લખીક (સુમાર) છે એ
સુખ્ય તેનો કેક તુદ ને તેજ છે રગનની બાબત શું કહું? લોકોએ

‘વહેલી આમ’ કી છે. પણ આમનો ખ્યાલ પાડે દુન્યવી છે અને આ આમની જીવનમુખી (ઉચ્ચતા) કાઈ જુદું માગે છે. ‘ડું’ સૂરજનાં કિરણોને મુઠીમાં બધ કાઢવાની ક્ષમિત કું’ થું અને કું’ છું કે એમ સમજે કે મને કાઈએ સૂરજના કિરણો એકા કરીને બિયોરી ફિગન (ખાયા)માં રેળી દીધા છે.’

શ્રી અમૃત ધાવનની મજનનો આગ્રહ લેતા આ સૂરકિરણોની ગસાર ટોરી નજરે તરવા લાગી. અને એક મજનમાં તે તેમણે આ લાખો કિરણોના મિલાવણની ખાલી પોત ને સમે તથે પાઈ છે.

રંગ પી, રાશની પી, લાલી પી,
એક શું કામ? લાખ પ્યાલી પી.

મુજસલીમા મજનની આવી લાલી પીરસવા માટે કુદરને જ તેમને તૈયાર કર્યા લાગે છે નહીં તે જાનકાનાં ખેતરો ખૂંટતા ને કુશર ચકના ફડા લગાવવા જીવાનને તે પાળે-દરખાગીની ‘બજમે સાયરી’માં ન મૂળી દેત અની ઉર્દના અબ્યાસની તેમને તક મળી પાળે-દરખાગીના મહેમાન થતા જોગ મનીલાબાદી કે નિગર મુગસલાદી જેવા ઉર્દના નામી સાયરોની જીવની જામની નિામે ઉકેલી અને મુજસલીમા મજનની એવી માડાલી કરવા લાગ્યા કે એકવાર ખુદ ‘જોશ’ તેમના રોરને કિનારી લેવાની લાનચ રોગી રાક્યા નહીં લોકાળમાં હૃદય કાનના કવિ-ગાયકને બ-યે લોકોને મજનના જાનમા દિયોજો ચકાસનાર સાયરનો આમ જન્મ થયો. થી. અમૃત ધાવનમાં પ્રતિબાખીજ પહેલેથી ન દોન તો કુદરની આ આવજત ને મરામત જા લેખે ન લાગત પણ તેમની ઉપરહત પ્રતિબા, માતૃઆપની સજ ને મજનના શરીર જાનના સમન્વયે એક પ્રાણવાન કાવ્યસૃષ્ટિ ખડી કરી છે અત્યાર સુધી તેમના કહથી એ તરફ મુજસલી દાન મુજ જાની મકાયા દના તેમ અહીં અગોન પાના પર મુજગની આખે પણ માકાલી ગહેજે

આ ગઝલસંગ્રહને એમદ શાંત ખૂણે જેસી વાંચતા ને વારી જતા કોઈ કાવ્યરસિયાની કલ્પના કરું છું ત્યાં કોણ જાણે કઈ ખારીમાથી મુશાયરાની દુનિયા કોકિતુ કરે છે ધણીયાર મુશાયરાનું માનાતું ગઝલગુન 'કોઈક પ્રિન્ટ' મા કરમાઈ જતું લાગે છે. કવિની પાઠછટા કે પ્રાસગિકતાનો એપ બોડી જતા કાવ્યગુણને અભાવે આમ થતું હશે પણ તેથી ગઝલ એમને કોઈ સારા ગાનાળો સંભળાવે ત્યાં સુધી વીક પણ એકને પડે વાચનનું માન આપના જેવો મત્યપ્રમાર નહીં એવી કાંઈક ગઝલને નજર લાગી છે આનો ઉતાર વહેતો કરીએ તેમાં આપણને જ ક્ષયમે છે કારણ કે આવી હીણી નજરથી એ કાવ્યરસરૂપની સુદરતા ઓછી થતી નથી પણ આપણી ઝવેરી નજરની આબરોનો સવાય બોલો થાય છે. મુશાયરામાં સામાન્ય ખેતનાજી મેદાન મારી જતી હશે પણ તેથી સમૂચી ગઝલને ગોળીએ દેરાની જરૂર નથી ગઝલનું સાચું રૂપ બહુ ઉમદા છે અને સ્વમાની નજરને પુસ્તકના પાના પર પણ સાચી ગઝલ જાનનાર માનૂમ પડશે વધારે શું કહું ? 'હે દેખનેદી ચીઝ હમે ખાર ખાગ દેમ।' - ગુજરાતી ગઝલનો સિતારો ચઢતો છે અને તે વારવાર વચ્ચાચ એની દબ્બા રહ્યા કરે છે.

કવિતાના ચદન મહેનમાથી ગઝલને સમારંજની ઝી નીચેને પગથિરે ઉતારી પાડવી સહેલી નાત છે એની ખાલ ગ્યનાકોળાને કૃત્રિમ અને આતરિક ભાવનિરૂપિને મોમાથા રિતાનો અસખર પ્રતાપ ગણી ઉવેગી શાય છે પેની ચીનાઈ સુદરીની જેમ તેના ચરણ રફીફ-કાફિયાના ચૂસ્ત બધને માધી તેના અતરને મરજી મુજબ રિચગયાની છૂટ મળી છે તેનો આપણા મનમાં મેળ ખાતો નથી પણ આ જ વસ્તુને આપણે જરા જુની રીતે ને જમા પક્ષે જોઈ શકીએ 'હે એ નજરમ ખનના જનાય !' પોતાની સરળતા ને સગીનમનતાને કારણે લોમ્સમુખાવતી જીભ અને જિગર પર સ્થાન જમાવવામાં કોઈ નામ તે નથી ગઝલનું બધાગણુ એવું કે કે તેના શેર સેકોની સખ્તમાં લેકો સકોના યિયાદ રાખી તો કે લોકકંઠ્ય ને કવિતા વચ્ચે પુન બાધાનો આ કાવ્યપ્રમારે

સસ પ્રાસ કરો છે એણે લાગ ના જનનાની મજબૂતિ વડવા ને
 જાંથી પ્રવિનાને લોખ વચ્ચે વિદરતા સોનેરી તક છે ગજક ખીજ છદોને
 ગોભતી રહેનપણીઓને પગ તાથ પમી તમતી રમતી લોકો વચ્ચે ખેતી
 લાવી છે અને એ લિખ દુઝ નથી જનારે સામાન્ય આ મીના હમન
 સાચી ને જાંથી વિનામા મેનાગ લેનાં હજે થ પીતાર વનાક્ષરી ખરતા
 સરળ ને તિલેત બાનીનો ઘાટ ઉનારનો અરો છે એ સરળ બાની
 સામાન્ય ને સમતી બનવાને મ ને ભવના તર્ક પગલા માટે એમા જ
 ખરી સમૃદ્ધતા ગજન જીવની બોલીના એ ધૂમિયા ને વોરી મારગે પણ
 પોતાના દિન દિમાગથી આમશને દારી દેતી ઠી છે એતે પોતાના ભાવ
 નતાલનુ નાજનુ છે અને એ તાર એની સમગુનાની ધડ બેમે તો
 હાકિજ-ગનિમ જેવા આ મુનિમ ને સ્વર્ગવારી નાગના ન્યમર્મનમા
 પડવાની જન મ મરી બેમ દો એની સમજ પડે

આપણે ત્યા ગજનમા લીધ-મદિયાની પ્રાસજન ને મનમવી
 એગીમા દોડતા રે ઝરની વતનના ખૂને છે આવી બાલ પપ મધિવા
 લાગે છે ને બતરમા એમ મનાચિન કે વિચારમિને ઉગવ આપી
 વિમ્સવી ને સિદ્ધ મવાનો અરમથ હેનો નથી કોઈ સન્લના રૂ રમ
 નાની આમા આતા નદી અને એરી ત સમનના ગોસ્વયનો ગજનનો
 આ ભ પણ નદો વેમ મનનરને પોતાની વિશિષ્ટતા હોય છે એ રીને
 ગજનના ચૂમ્ત બધા મ અગ્રેમા જેને 'રોર પોએટ્ટી' હ છે
 એની વિગદ પ્રવિનની ભાવકમભગી રમ । રહી કે મિ ખીદસના 'એક
 એન એ એસિધન અર્ન પર રોખર્ બીજસે આવી અસ મદતાનો
 આલેષ મૂમે દો મરણ કે એ હાં જુ । જુ । બારચિયો દોરવામા
 આમા હ પણ વિગીને ચિલ થને મ ભાવ જેવામા આવનો નથી
 અને છતા હાંથી પ્રવિત ને મેસજેથી એ । અને કોઈ ઉડી શમ્પુ નરી
 આ ભાવચિયોની આ મારમમા પ્રાસગ્યનાનો એકો મને નથી આ
 કે દગ નીમીત્ર પ્રતીય પીવળા દુ ડાને મ ને ની બે લીગીમા સધરથી
 આવુ ચિત ઉત્સાવી સકો તે જનની મુખમર્દા નો ખ્યાન આવો

ઉર્દૂ શાયરોએ સળંગ રચના માટે બેમદ્રિયા નજમ મુતથી અપનાવી છે. પ્રાસનો ત્રાસ તોડતાં કે ઇંદતો છેઃ ઉગડતા તેમણે ત્યાં પાકું વાળી બેયું નથી પણ તેમાના ધમ્માખરા પ્રગ્તિગીત ગઝલકારો છે, ને ગઝલની દુનિયામાં તેની પૂરેપૂરી અદમ જગતી છે.

ગઝલમાં મુક્તક-શૈલીની આ હાજમાળા જાણે એક પછી એક જાળના આવતા મોઝાં જેવી લાગે છે તેનું સાતત્ય તથા નેનો ઘેરા ધૂનનાટ દરવી ગખરાનું કાર્ય રહીશ-મદ્રિયા બળાવે છે. એ સરખા નાદ-વલવે જાળનો આ ભિર્મિત્રવાદ ફરક વેળા નિરાળા ને ભાત પાડતી ભાવલહરી પર સચારી કરી આવે છે. અને તેથી ભાતની સતત નરીન ચોટને ભાપાનો આ ઉદ્દોગ ટેકા આપે છે. હોધરો લાગે છે, ને એમ પોતે તો પડધા રૂપે બની ભાવના ચમકારને પ્રગટ કરે છે એકતામાં અનેકનો સમન્વય કરતી આ સયોજનામાં ગઝલના માધુર્યનો ભંડાર ભર્યો છે.

પણ આમાં કોઈ રચાયી ભવતો ન મળે! રસ જનમે કેમ? વિધિની ત્રિચિત્રતા છે કે બાલ્ય સ્વરૂપે જરી પુરાણી લાગતી ગઝલ આત્મિક સંયોજનમાં જગતની નરી કાનનાની નજીક રહી છે. ઈનિસટની, ભાવકમિક કાવ્યપદ્ધતિથી જે વાકેફ છે તેને—એતિહાસિક ઉન્વેષો કે પરભાષાના પ્રયોગો બાદ કરતા—આ આત્મસામ્ય ધણુ મળતુ લાગશે, મહાકાવ્યનો મસાલો એ નાના સરખા કાવ્યમાં આ રીતે કામીક સીનેલરીદે છે ગઝલમાં પણ ભાવમૂર્તિના વેરણુ હેરણુ ઢગલાને બદલે કવિની આત્મચેતના પર જે સંસ્કાર ઊંડ્યા છે તેને એક પછી એક શેગમાં નિર્બંધ રીતે પ્રગટ કરવામાં આવે છે. ‘હર કતરએ દરિયામે દરિયાખી હ ગહરાઈ’—એકેક સાગરખિંદુમાં જાણે સાગરનું ઊંડાણ છુપાયુ હોય છે એક શેરની પાળા કવિના અનુભવ અને કંપનાભંડારમાંથી બીજા શેર આપમેળે ખેંચાઈ આવે છે. કાવ્યસર્જનમાં ‘આમદ’ એટલે આત્મસંવેદનથી સ્વપ્રભુ પ્રગટતી ને ‘આવુદ’ એટલે જુદીથી ખેચતાણુ દરી બેસાડેની કાવ્યની સર્જન-ક્રિયાની અગ્રી બેદરખા છે. ગઝલ પહેલીને અનુસરે છે.

ઠાઈ કેન્દ્રની બાંની આમણસ મજન ૧૧ ગદ્યવૈ લેના નથી
 તેથી તેની પાછા ઠાઈ સગન નિામ જ નથી એમ ખી ન સમય પણ
 સુદિના અકોશમાં મધ્યાસ મતા એ ૧૬ થી ૮૬ માં વલ્લ જ્યાં વધારે
 પસદ કરે છે '૮૬' મજન' નામના વિવેચન્યથા લખ્ય ખ્યાનનામ
 વિવેચક દા. યુગુદ્ધએ ખ્યાનના ખેનમૂલ તત્ત્વોમાં 'મજન' ની સાની દિરકે
 યતીક જજ્ઞાત ન કેશિવાન કે નિરોમખરૂમ દ મજન જરૂમે । બ્યાન દે
 તખાવુખી જુઆની — 'મજન માનવ' ની મુકોમળ ૮ મિઓ અને
 ભાવનાઓ માટે અપ્રતિન વાદા છે. મજન નિમિત્તી વચ્ચા છે—પનાની
 હમે 'કેન્દ્ર' મી સિચાગે । અભાવ ને અગમનનાનો દા ૧૬ કે ઈએ
 થોડા વખત પહેલા મુલુ પામેન મજ્યાંકના નીતન દિવિ રીતન રોમસને
 આવે જ પ્રશ્ન કરી દનો મિએ આપેનો જવામ પણ સામણે ૮ તેજે મુલુ
 દત્ત કે 'ઠાઈ કેન્દ્ર' નિચાગ રજૂ કરવાગે માટે દિગદો જ નથી મારી
 કનિતાનં 'નન' કેઈ મધ્યમિદુ સમા ચિન ૧૧ આસવાસ કરતુ નથી
 એ તો કેન્દ્રમાથી મજાર નીમ્મે છે એ ચિન બિલુ થા ૧૧ બીજામાં
 એ ૧૫ પામે છે અને મારા ચિત્રોગે અનુમધ પણ રહ્યો છે સર્જન
 નવસર્જન, નાસ ને નિરોધાગ્રાસમાં 'મજન' કેઈ કેન્દ્રને પડતી નથી એ
 ખગ પણ ફરેડ શેરમા ભાંની આખી દુનિા ૧૧ દે છે આ પાલીદાર
 શેર અવનવીન રપરમે એક જ અગૂદીમા જડેના રમમેરગી રતનોની
 મરજ સારે છે એને ગ્સતિતો આવાન મગો બલ એડ જ ઉડુપનમા
 સૌર્વની નરી નરી કિંતિએ નાકની મનારી વાયને આશાં ને આનદમા
 મરમવ કરવા તે મુખ્ય મર્થ ગહે છે અને મે જ પતિમા આ
 ભાવોના બાગ્યા ઉગાડી દેવાના લેવાથી એ લસગકે ચિના મમ્તા ખડી
 દરવાની મિર્મા કેલી તા ૧૧ ને ૮ એ ૧૧ જલ ૧૨ આ નિશાન વધી ન
 દકે ને મજની ગેગી દાની ન મકે તો આરી સિા ને અભાવે મજન એક
 સમગ્ર માતૃતિને મને થાડા અમગ્રગ આવી જતી નામે છે આથી
 મજનના નવ્યવસ્થની બિરુપ કે બિનલી ગણના થાય એ જરામર નથી
 એ વધારે જાંચી ઠાઈની સફ્રમ દષ્ટિ ને નામૂ નકરીદાગ કેસ ૧ માગી લે છે

કવિની આ દૃષ્ટિ ને ક્યા રીતે સામે એ લાય શરૂઆતમાં જ લાલ ડોળા કાઢી લેલા છે અને ગઝલમાં તો એ પહેલે પગલે જ પડઝ જમાવે છે તેથી અહીં આગળી ચીઢી જરા પુણ્ય કમાઈ લઉં. અગ્રેજી કવિતાના એક અરજી કવિ ને વિચારકે મને એક ફડકડ પડ્યો. કવિની આડે આનંદ આ ફાટાગાજ લખવાનો બતાવ્યા હતા. [1] A too easy acceptance of habitual forms [2] A too deliberate and constructed form — એક તો પરપરાગત સ્વરૂપનો સગવડિયો સ્વીકાર. બીજી પ્રયત્નપૂર્વક ઘડી કાઢેલ નવું સ્વરૂપ. આ બંનેમાં લખસી પડનાનો પૂરો સંભવ પણ તેમણે સ્વયંનું હતું કે બીતરમાં પ્રેરણાવંત કવિનો સાથે પ્રેરણાવંત વિવેચક પણ સર્જનમાં બેરો હોય—અને એ જુગનબેડીમાં ‘પ્રેરણાવંત શબ્દ પર તેમનો ખાસ ભાર હતો. —તો આ બંને લખને દેખાડેલતથી એ હટાવી શકે. સર્જનના પાખાળા અશ્વને એડી મારતા લગામ પર કાબૂ જમાવનાની પણ એટલી જ જરૂર.

ગઝલમાં પહેલો ભરખી જતો લય આ રહ્યો અરખી-કારસીમાંથી ગઝલની પાલખી એવે એવડિયે લપડી છે કે તેના પુરાણા લાવખતીકાની આજે પણ ભરમાર ચાલુ છે. કારસી ઉઠે બોલીની લટણમાં એને ખેસાડી દેતા વાર ન લાગે તુકમથી માટે તો તૈયાર સામગ્રી. ઉપરાંત ઇસ્કયા શાયરીનો ચરકો લગભગાને ગાળી નાખે છે. જે કે ઉપર ઝલુ તેમ કવિમાં પ્રેરિત સર્જન ને નિવેકશાક્ત બાકત હોય તો આના જૂના ને મર્યાદિત ક્ષેત્રમાં પણ એ કમાવ રીતે કવમ રાખી શકે. ઇકમાવની નવી બાગની બોલમાના હતી ત્યારે અસગર ગોડનીએ આ જૂનાણી બાગમાં એવું જુનજુવગાન કરી બતાવું કે નવો જમાનો મુઝ થઈ ગયો ગઝલ એટલે લાનવિનાની મરતી એ ખ્યાન તેમણે બદલી નાખ્યો ને ગઝલનું ગૌરવ કાયમ રહ્યું. એ પોતે જ કહે છે તેમ ‘અસગર, ગઝલમે ચાલિયે વોહ મોજે-નિન્દગી’—એ જીવનનદર તેમણે ગઝલની ગરગમાં દેડતી કરી અને ઉઠેના કાયરેઆઝમ ગાનિબની યાદ આપે તેમ સ્વમ સવેદન ને તારિકક વિચારને નરી સુદરતાથી સજી આપ્યા

હવે બીજો બા આજે તો ગયો ને। તારી જ કવિશ્રી
અણદોની બોન પર આખ માકે છે વળુ જ્યતુ નથી ને નવાની કલક
નવીનતા ખાતર જ તપ લાગે છે ખરી રીતે તે કવિના અનુવંશ ડાઙ,
કદાચની વિશાળતા ને પાખો સીઝના આનમના જોનથી નરી દિશાઓ
ઊડતી જતી અને નવનવોન્મેશરી કાલુતિ મદન ગ્વાભાસિક રીતે ગ્યાતી
આવે આ આસાની પાળા જીનમરના સાવના પડી હો। પણ
ત્યારે એને મદનેના સીમન વાસો અખમો વરનઈ આને ત્યારે પ્રિચિતના
એ જનનીનતાનુ મુખ્ય ગ્વામ ચર્મ રહે જૂનામા સનવાઈ ન જવાય તેમ નવી
જાગ પણ ફાસનો ન નાખે એ જોનુ રણુ ગજગમા ગિવમાથી ચૂનમા
પડવાનો લાલ લારે એને કવિનામા મિતુન ની જમીન સગ કરના માટે
કવિએ પડેના નવા મૂલ્યાકનો સર્જવા જોઈએ અને તેને પ્રતીતિજનક
બાનીમા વણી બતાવવા જોઈએ

આ તો ગજનના આતગ્યાણ સામાન્ય વડતરના ખૂમીદાર ને
ખોટ ખવડાવના ખૂણા આપણે તપારના મજનમા પ્રણુ પૂનાગ તરવો
હજુ બાધી કે એક ઉં સાદિયારે જાવા મુખ્ય આગ તરવો ગણુ વ્યા છે
એને અગવ્યગે આપણે શી, અમૂન ધાયનની ગજનને નીરખના પ્રવન કરીએ
આ આગ તરવો છે [૧] હુને ખયાન [૨] અઢાએ બયાન [૩] મોસીડી
[૪] નારિકેલ

હુને ખયાલ એમ્મે નિચારસોન કવિ ચિત્ત કરતા
પહેલે પ્રેમી એટલે તરવના લખાસ। દ્વપણાથી નહી પણ પ્રેમરસથી એ
જીવનને આગમ્મે ને અપનાયો પ્રકૃતિના નિગાળ પગમા વિવિધ કપે,
રંગે, ગધે જે જીવનનીના વિનસતી રહે છે એના લવન, લગ્ન, બીચુ
સર્વ ગ્વાપોને એ ગમણીથી રંગી દેશે। રણ કે પ્રેમની આખે હમેશા
સૌન્દર્યના સુગમો આજો હોય છે ગજનમર માટે આ પ્રેમ જિ એક
ખાસ સીજ છે. જે સુમુદુસેનખાનના નમ્મે સાલમોએ 'ગજનમો
શોખરાકે એનોફિકે પર દરિકેલ જજ્યા અરમા તારી રેહના હા કે

વૈદ ઉઘીડી બગીચામાં દુનિયા ટેબલે છે, તહે વૈદ દડીકતરી દુનિયા હો, યા મળઝડી '—' ગઝનકરના મનશુદ્ધિ પર પ્રેમનો નાદ એવો ધ્વાસેયો રહે છે કે તે એની જ નજરે જગતને નીરખે છે, પછી તે પાર્થિવ હેથ કે અપાર્થિવ ' કરિર ટાગોર કહે છે તેમ, કવિ છે અતિસાધનો વ્યાપારી, તેની ગડીમાં આ કલ્પના ને સૌંદર્યની પ્રેમમીની નજરે નિહાળેનું સ્વપ્ન દરો તો એ બગીચા છીડી નગે.

શ્રી. અમૃત ધાવણની ગઝનમા આ પ્રેમતરંગ વિવિધ રૂપે ઠેર ઠેર વેરાયેયું મળશે. તેમની વાણીનાં મૂળમાં જ શમણાની ખીજકળા જોડી ને જાંડી વેદનાના શ્લોક અનુભવી સાક્ષર થતી કાવ્યભાવના પડી છે.

મીઠાં શમણાં, વસમાં શૂળ,
મારી ગઝલોનાં બે મૂળ.

આ શૈરમાં ગઝનના ઉગમનું ગર્ભાત સત્ય પશુ રહ્યું છે. પ્રેમ અને જંખાના પ્રતીક શમણા સાથે હમેશા દર્દ અને વેદનાના શ્લોક સંકળાયેલાં છે. ડૉ. સુરુષદુમેનખાનને ફરીથી કહેવા દો. ' દરિદ્ર ખાસ જરૂર ગમ છે ... ગમડો ધીમી આંચમે' સિદ્ધાંતમે શપ્સગતકે જૌહર નિખરને દેં ... ' પ્રેમની ખાસ લાગણી છે દ'વ્યા...વ્યાની ધીમી આંચમાં સગવળથી વ્યક્તિત્વનું ઓજસ ઝગડી જાડે છે. ' શીનીએ નિર્તાત કરેલું ગીતોને મકુરતમ ગણાવ્યા છે. ગઝનના દર્દીલા સૂત્રને એ બરાબર લાગુ પડે, પણ આ દર્દીમા માદની મનોદશા વ્યક્ત થાય છે એમ કોઈ રખે માને. ડૉ. સાહેમે કહ્યું તેમ એમા ' શપ્સગતકે જૌહર '— વ્યક્તિત્વનું ઓજસ રમે છે. આ વ્યક્તિત્વમા મોમદિની સાથે ખુબારી ને નિજ વેદનાના અનુભવે માનવતાની વિશાળ અનુકંપા કવિ ગાનો રહે છે ગાંધિમે શુ મુદ્દ કહ્યું છે !

હુસ્ને ફરોગે શરબે સખુન ફર હે 'અસદ',
ચેહલે દિલે-મુદાખતા પયદા કરે કોઈ,

શાયરીની શમાની તેજઝલક દર છે ભાઈ, પહેલાં પીગળતું' દુધ
તો પેદા કરે ! — શી અમૃત ધાયસે આ દુધજ્યોતિને આમ અખંડ
જલતી રાખી છે.

દિવસોની રોશની છે, રાતોની સાંદની છે,
શું યાદ કોઈના છે ! એક જ્યોત ॥ હૃદયમાં

પણ એ જ્યોતને પ્રગ્વના ઝંઝાચતોમાંથી પસાર થતું પડે છે.
તે એ અણૂઝી રહેતી હોવા છતાં દર મુદ્દમ પર એનો રંગ પત્તાતો
જાય છે 'શમા દર રંગ મેં જલની હે' — શી અમૃત ધાયસે આ
જલનમા મિયન-વિરહની અનેક ભાવે બાંતી રંગીન બાની ચેતાવી છે.
અહીં તો આપણે તેના ત્રણ મુખ્ય ભાગ ઉપાડીએ પહેલી આ પ્રાણ-
પાયરતી ઝંખના.

ઉશ્ભાવ કોઈ ભાવે ચાહે છે છવ દેવા,
થઈ ગઈ છે જિન્દગાની ઉઠતી બતાર આગે.

મિલનની મીઠી નજરનું આ મખમલી આલેખન.

હસતી આંખલડીમાં નેહ,
એટલે તડકે તડકે મેહ

વિદાય આપતી વેળા સ્તબ્ધનાથી કે અપશુકન થશે એ ભયે
ભારી રાખના પડ્યા દના એ અણસાર્યાં આંસુ 'રહિયે રહે રે મારો
બીતર જલે' ની જેમ વિરહમા હવે અંતરને કોરી ખાય છે.

વિદાય વેળા કોઈના 'ધાયત્ર', વિદાય જે ના દઈ શક્યાં 'તાં,
હવે એ અટ્ટુ રહી રહીને મને રડાવ્યા કરે છે મનમાં.

પ્રણયરંગના અંતરાસે પડેલા ઘગા મુંદર ગેગ મારી સામે આંખો
મોડે છે પણ લંબાણની બીકે તેમની માશી માગી મારે નહૂટકે આગળ

વધું પડે છે પણ પૈત્રી (દાસ્ય) માન પ્રગય પૂરતી થોડી મર્યાદિત રહે છે ? એક વાગ એ પ્રગટતા માણસને આખી આવમની સગે છે દરેક વસ્તુની પાળા છૂપેના પેના રસો વૈ સઃ નો આપણા કવિને આખી થઈ લાગે છે એમ્લે જ પોનાના અનૂઝ મનને એ દોષી પૂરી શકે છે.

✓ તને પીતાં નથી આવડતે મૂર્ખ મન મારા,
પદાર્થ એવો કયો છે કે જે શશાળ નથી ?

આ પ્રેમ પદારથને પામી કવિ માનવજીવનના ઝેરને પચાવી શક્યા છે અને જિતામાં અમૃત રૂપે દારી રાજ્યા છે આખા સમયમાં ખૂબ ગમી જાય એવો તેમનો દરિયાવદિય માનવપ્રેમ છે કવિને માણસનાં બધાઈ ને ખૂનાઈનો સારો અનુભવ છે મહેરમાનીથી મારતા ને દોરત બની દગો રમતા માનવ માટે 'વાહ રે મિત્ર !' જેમ મરમી વગાડી સિરાય તેમની જળાને કોઈ કવેશુ નથી, જુવા નથી આસ મહેરમાન મિત્રોને પાનાં રંગતા તમે ઘણી જગ્યાએ મળી શકો એમ તેમથી કોઈને અહીં તમારી સામે ખેચી લાવના પી દુઃ મહેરમાની નથી કરતો.

જીવનની લારોભાર પ્વાસ આખા ધતા જિનુ મન સ સાગ્યી ખાદુ નથી થઈ જતુ એ તો જેવી છે તેની દુનિયાને આહે જે ગર્ગ ને ગર્ગ માટેના પુરો તેમની ધારદાર બરલીથી બચા નથી કવિને આ લોકની હાડમારી દમારી શકે તેમ નથી — એમ દમાઈ જનર એ બીજા ' અને પરનોકની વાનચ નપટારી શકે તેમ નથી — 'હે છે ગર્ગ જેને એ તરગોની કગમન છે ' એ આ ધરતીની પ્રાંત સાથે જીવનમૂળ જોડી ઠીક છે અને મતુજીવની મગરૂરી અનુભવે છે. તેમની નજર તદુરત અને તાકાતનાળી છે તેમની વૃત્તિ લાગે નથી અને તેથી જુ મ ને દલના પડદા ચીરતો તેમણે જુનદ અસાજ ઉદ્ધવ્યો છે. દેશ અને દુનિયાની દુર્દશા પર તેમણે અનુ રાજ રા છે એવી રવારે આગ મલવી છે આ ખેચેનીથી લાગી ન પડના તેમણે જીવતાના મડકમદારીના મોન કલા છે.

આપણૂં । મનમાંથી પ્રેરના આપના તેમની પકિતઓ યાત્રી નથી. અને
 હતા માર્ગ નિષ્ફળપાતો લોકોપ માથે ઉપાડી રથો ડરવાની તેમને ટેવ
 નથી જીવન અને મૃત્યુના ખેત તરફ તેમને જાગૃક જેવું કંઈસદમ
 કુતૂહલ છે જીવનમાં જમીરને જોઈને જાતું કે એ મૃત્યુની મોજ પણ માણી
 શકે છે. સર્વન-સહારના આ જાને ઘણને બીજાનું તેમનું ગમતિયાળ
 પાત્ર એવું કનજોર મચાવતું જાય છે કે ગંભીર ચિંતનને યથા ભાર વગર
 એ વ્યક્ત કરી શકે કે અપો અહીં તો જીવન-મૃત્યુને સમઘપણે
 સ્પર્શતા મેઝે. મેર ઉનાગી રાત્રી જેવું નસીબ જનને ફૂલી ગયું છે
 એના બેનાલ જાને જીવનમાં પણ યોજન ભરેલા, આનંદજીભગતા
 જનમની આ ખુમારી કરી લાગે છે ।

ભાગ્ય ફૂટી ગયું છે તો, શ્વાસ ઉપર જીવી જશું,
 શીશી તૂટી ગયો ભલે જામ હજી ચિકાર છે.

*

‘ધાયણ’, સાંભળી મને, ટોલી ઉઠે ન કાં સલા !
 મારા મજલના જામમાં, જિન્દગીનો ખુમાર છે.

જીવનનો ડેરો શ્વાસ જાતી છે ત્યાં સુધી માર્ગ ફિક્ક નથી ‘તુ
 જિન્દા હો તો જિન્દા કરી જીવ દે વગીન કરે’ — આ આત્મચિંતાસતી
 સાથે અત્રી તો ભાઈનાય લાગે છે આ જીવનનો આનંદ સાચો છે
 કાગળ કે મૃત્યુ નામ પડતા એ ગભગમે નથી કે વાનખીજો યર્ષાકારિયા
 ભરતો દોડતો નથી એ પોતાના તોરમાં ચડ્યું કે હાથે હાથે મૃત્યુને
 વધાવતી આ વાપરના હી લગન તો બૂઝો

જો કાવ આનંદ હો તો આજ આવે ‘ધાયણ’,
 એવા મરણની પરવા મારી જવા કરે જી

પણ મૃત્યુ દુરમન ચર્ચને જ ન રખાવ આનંદ નથી કે તેને
 કાયમ મુખગાને કરે પડે શ્રી અમૃત ધવને તેને ધણ નામે લાડયા

બોલાવ્યું છે. તેમાં યે આ મોઢમ ધંશારામાં તો તેમણે ઊંડું રહ્યું
ઉઘાડી આપ્યું છે.

✓ મિલનનાં એમ પણ દેવાય છે ત્રેમીને આમંત્રણ.
✓ નથી અવસાન એ અવગ્નાન પણ મોઢમ ધંશારો છે

અંતે જીવન અને મૃત્યુ—જનમાં પ્રક્રશની કવિની ચેતના ક્યાંથી
બળ મેળવે છે એ નહીં જોઈએ તો તેમના વિચારમૈત્ર્યની અખી
અપૂરી જણાશે. તેમની ખુમારી ક્યાંક બહાર ગણાશે તે છે તેમણે તો
આવા બહુમાની સવાલનો જવાબ પણ તૈયાર રાખ્યો છે.

મને પૂછી રહ્યા છો હું કંઈ કું શેખી શાની પર ?
મહોબત પર, મનોમજ પર, નજર પર, નવજવાની પર.

એક જગ્યાએ આ આપણા પાછળની બહુ પારીક વાત તેમણે
કહી દીધી છે. તેમનું ‘શખિસત્વને જોઈ’—બકિતનન તેજ ક્યાંથી પ્રગટે
જે એ કીમિયો કવિ છનો નથી રાખી રાક્યા. માખાગિન્દુની જેમ પેલા
પરમ સવિતાનાગણની આભામુખતાથી એ કાંઈ કહે છે ને પોને
પ્રગટીને એને જ બોલે પાછું સમર્પણ સાથે છે. કવિના આ ભાવની
બકિતનપ્રતાપા તેમની ગકિતનો બંડાર બંધો છે

મિગદર બસા શી ઝાકળની કે સૂર્યજલકને પામી શકે ?
છો આપ અખિમુખ મુજથી તો આંખોમાં ચેતન બાકી છે.

અન્દાઝે બયાન એટલે ગબૂઆતની ખૂબી વર્ણનછતા કવિ
પામે ઊંચામાં ઊંચુ દર્શન હોય પણ તેને વાણીની ધરતી પર ઉતારવાની
વશીકરણ વિદ્યા ન હોય તો એ દલાના આચક્ષ જેવું બની રહે અને
દાયમાં ન આવે. બીજી આજુ કવિની અભિવ્યક્તિનો છતાં જોગદાર હોય
તો મામૂલી સીજ મોટપને પામી જાય. સાદી વાતમાં જાણે સંગીત
નીતરે, આવી કવિચણીની કરામત મટે સંસ્કૃતમાં એક કાંડી મળત

છે આપણે કૃષ્ણ શુષ્કો વૃક્ષસ્તિષ્ઠત્યગ્રે ॥ —' એ સામે
 દુઃખ ' ૧૧૧ મ્હંશો પણ નિ મદાશન એમ મ્હે તો થઈ ગયું ને ! એ મ્હે
 ના એમ ની નીરસનર્મદિહિ વિલસતિ પુરત ॥ નીરસ તો અડી
 વિનસતુ સમુખ ' હો હૂંઠામા રસ નથી ર'નો એમ ' ૧૧૨ મ્હી શરો
 મૌનિ દિટોણ કે વિચારની નીતિતા દોર તો પણ બધાની ખૂમી
 અને ભણ પગ પડે ન હોય તો તેનો ૧૧૩ દિટો પગી જાત છે અસાર
 ગોરીના નમ્રમગ્રહ ' નિલાતે દ'ની જૂમિમા મિર્જા એવસાન
 અદમ્યે ક્યુ છે ' નનામ્ને ખાત કે અનાવા એ મમિતનું રાધો
 કે નિરે અવજે નાનાની નુગત જોરે જિન નિલાત જડી દય બગેર
 કહે ઉડી તમામ વિનન રજિસા જિનડુન એ ૧૧૪ દય —' વિચારનાં
 સુખસોન્દર ૧૧૫ ત એક મમિત મ્હિ માટે રજૂઆતની ખૂમીનો તાળી
 ને નીતિતા ૧૧૬ જડી કે એના વિચાર તેની શીશ ની નીતિતાઓ
 તન નામી છે '

અતિ સ્મિતની આગી આરકન માટે વિ પામે નેઈએ ' શમ્ભ
 નેઈતિ ' નમતો વેપાર ૧ ના પદના રામ નં ગ્રે ૧૧૭ પાગળી નેઈએ
 ઉચ્ચા નો જુદો મોટે ન મોતે તેમ ૧ ના અ ૨ અર્થનું પણ નમ
 નીનું ભરું દોય ૧૧૮ કુસુમમેનખાનના વાણિમા ગજની શર્કિરોએ
 અજાત દોમ ન ગ્ના દે વેદ બગેરે અનમન ૧૧૯ મૂલ કે લ નિલે
 જિમ મ અનકે ની જાત ની ૧૨૦ ની જાતી દે ઓર ૧૨૧ સવીર
 મે મ્હી જાતી દે કે દા કેદના ' — ' ગજનમગ જે શ દો રાપરે ૧
 તે પ્રતીષ્ઠ ઓ મર્મિત ગ્પે દોર છે એ ૧૨૨ ચચાલીન વનો પણ મ્હી
 દેવાય કે અને એવી ગમથી મ્હી દેવાય ૧૨૩ ન પૂકો વાત ૧૨૪ જાનકુનના
 — ગજનનાં દેમ માનીમા મેનચાતી ભાર ૧૨૫ જો ને ચાન મુચ્ચની
 દનજન પેલી ગીત વી નંચના આવે ૧૨૬ અ મા તે મેલ અ ૧૨૭
 આપણે પ્રિ ય ૧૨૮ એ આકર્ષીત પમગી ૧૨૯ એ જાનુ ૧૩૦ ને
 મિગે ૧૩૧ એવે આ ૧૩૨ નિશમા સાવ ની ચાતે ૧૩૩ વિનન

કહી શકે પણ કહેવાની રીતભાતમા છબે છબે જુદી વાત રહી છે. 'જિગર' કહે છે તેમ : 'ઈશ્કી દાસ્તાન હે પ્યારે, અપની અપની જુમાન હે પ્યારે' અને તેથી શબ્દોપના એના એ જ શબ્દોમાથી કવિ નિરનિરાળી ઢમે પોતાની નવી નવી ને તાજ તાજ દુનિયા વસાવી રાકે છે

શ્રી. અમૃત ધાયના મયાનની મારીકી ને સદ્ધર્ષ જરા જોઈએ, એક શેરની હકીકત. મૃવ એમનામા વિનાવેથી મૂળી રાતનો બનાવતા નથી ગાતા. પણ તેમની સાથે સદાનુશ્રુતિમા સારી રાત આપેા માડી ટમટમી રહેના તારાઓને આભારભર્યા ભાવે મ્હે છે કે 'રાશ, સરાગ પડના આવ્યુ છે. તમતમારે હવે ખુશીથી પોદી જઓ.' પણ એથી તો કવિએ અથપેદી ગાજેલ પેની એક્ય રાતનો પાછળથી ગિલામજો પડાજો પડે છે. કેવળા થોડા શબ્દોમા તેમજો આ કરી દીધુ !

ખુશીથી તારણાઓ, જાવ પોદી !

નથી મિ તા હવે મોંસૂજણુ છે

મિયાનની કોઈ હમીખુશીની વાતો પણ એ અજગ દગમા કરે છે

કહે છે કે, 'ખુશી બહાવી મને તારી જાત છે'

શુ સાંભળી રહ્યો છુ દિવસ છે કે રાત છે !

શ્રી. અમૃત ધાયને મ્હેનનો ને રાજિદી બોલીના શબ્દપ્રયોગોને કેવી ખુશીથી કાવ્યમા વાપરી બતાવ્યા છે એ ગણાય એમુ તો લાથુ નિસ્ટ તૈયાગ થઈ જાય. અરબી હામા આમાનીથી બેસી જતા આખા વાક્યખંડોને તેમજો સાધા મ્યાં નિના ગોહરી આખા છે વાતચીતની શુનઝડી વરસાવમા એ કાપેન છે. ગનિય મ્હે છે તેમ 'ફિર દેખિયે અન્નાએ શુનઅક્શાનિયે શુફતાર-' 'પછી મારા ફૂન-ઝગતા શબ્દોની હા જોઈ લો !'— એમ વાલીની મુલાસિત કુમાર તેમની પામે છે સાથે સાથે મગલા શબ્દોમા 'તેરી આનસ-મયાની 'ગ' રોતાન હ

જાણે પર'— એવી આતથ-ખાનીના શુનામી અંગાગ કે ધગણ ને
ધખારા પગ તેમનામા પૂતા છે આમ ખુરશૂ સાથે ખુમારીની મિનાવમ્થી
તેમની અમાની મુદન અને મમન બની છે જોઈએ દ્રખતા

વિના છનન અને મૃતુ રિતેના વિચારમૈ- રતે આપણો
નિદાગેન કે અહીં એો ગદૂઆતની ખૂમી તરીકે જમ તપામે અત
વેળા જિવનગી હમાલીના જાણે ફરે ફરે ૫૧૩ પાંચી સ્થિતતા ન હોય !
અને એની 'પુણ્યગાત્રી'

જાણે કશું કે ખાસી હાથે મરી જવાના !

દુનિયાથી દિલના ચારે છેડા જારી જવાના

આ ચારે છેડે જકા આનંદી પગે પાળાની દુનિયાનું તેમણે
દોરેન ગો ગમીન ચિત્ર મુગે આવા મતવાયા ને મરજ્યા શાયરની
પા ની તો ૫ જાની જ જાણે ને જૂઠાં મરે !

કેમ જવાની તો ન પાળે !

'ધાયવ' જેવાનું મરણ છે

૨૧ માદી મે તીમા વિ કુમી નગ્માસથી પૂકે છે !

કેમ ગઈ પાપણું વિલ્લહ !

ચાહ આની શી એવી વાત ?

દને આ જરૂરી વાળીનો નમૂનો પહેના ગેગમાં વિનાશમરી
પરિમિતને ચેનત્રા છે તો બીજામાં જાતની સવામની જોના આપરખાને
ઓ ૧૧૧ી ૧૧ દામન છે પહેલી જરૂર તે આપણી નૌદ્રને બચાવવાની
છ એ જાણે તે આપણો ઉગર છે અને એ ૧૧૧ી તો અતુ મણ
કરિ પહેલો ? ને જિવનગમા છવત્રા જેતુ રેશુ રહેત ?

તોફાની તરવોને કહી દો દેખાવો કરવા રહેવા દે,
જો નાવ અમારી ડૂબી તો આખો દરિયો ડોળાઈ જશે.

*

આંધી છે સમાલો નોકાને, ચિંતાઓ તમે સૌ દેહ તણી,
લાશે તો કિનારે મોજને ઠેલે ઠેલે ઠેલાઈ જશે

અન્નાજે બચાવની એક બીજી ખૂબી નર્મભર્મની છે. આ ભારે
વાતાવરણમાંથી નીકળી જગ એની ગોઠણી દવા વર્ધાણે. શ્રી અમૃત ધામનના
ચેનદી સ્વભાવ આ હાથ્ય કટાક્ષમાં તરવરે છે. ટાપવી મારે પથુ, માહું
ન લાગે એની એમની રમૂજરમત છે એક જ શેઠ બસ છે.

ભલે મહકાર ના આપે, બલા આ રનેહ શુ કમ છે ?
કહે છે રનેહીઓ અભિમાનથી 'ધાયણ' અમારો છે.

પટેની લીંગીથી ગુપ્તે થયું કે બીજીથી હગખાતુ એ ખમર નથી
પડતી. અન્ના, આ રજૂઆતનો હવે અંત આણીએ. અને એ પથુ
રજૂઆતના એક ગેરથી, મજૂરીમાં આપણા કર્વની મનની મનમાં રહી
ગઈ હશે પથુ આ શેરમાં તો એ આમાદ રજૂ થઈ છે

એમ મજબૂરી મહી મનની રહી ગઈ મતમાં,
એક ગજસ જેમ મરી જાય રજૂઆત વગર.

મોસીકી એવે કરતામાં આવતું સંગીત કરિતાનું આ
સંગીતવરના સંગીતની રાગગાંગીઓથી ભુદ્ધ છે. રાગની ઉપદેશથી
ને રાગવ્યજનની સવાહી ગૂંચણીથી મંવ એવું લયગાધુર્ગ તરતું કરે જો કે
તેની પાળે અર્થનો મોજ દળવો ફૂલ બની આમરના રીમાડા માપતો
જાડે છે સંગીત વચરનો શેર તો ગાલિના કરેલા મુજબ 'મીનાએ
મેસરાઓ દિલે બેદવાએ ગુન'—'સુસાસીન સુસાહી ને ગુનજંબના

વિનાના દિવસ સમાન છે. 'કવિનાના અંતર્ગત તરસ સાથે આ વાળીને
 ગળે દમેશાં નાસ દેનો આવનો દોષ એવું જ નથી' પણ એ તરસને
 પ્રચલિત 'ગી વેગ' આપનો દોષ એ ગજનમાં ખામ જરૂરી આપણા
 સદાના બે ડાહ્યા સાહેબને મંભાગીએ : 'જગમએ મોદમન મોમીધીમે'
 દલ દોડ તખ્તીદિ દુગ્ગત મુઅગસુ ગીઆ બન જતા દય ઓર
 મેરી તગજતુધી જન દય ' — 'પ્રેમનો ભાવ સંગીતમાં બાળીને સૌન્દર્ય-
 સર્જનને અમગદગ્ગ ગીને બદલાવે છે આ જ ગજનનો પ્રાણ છે '
 સંગીત અને વિચારની આ મેળવણી અમગસ બની ન શકે તે એકને
 બોલે બીજાને પ્રમાણ વધી જાય તો કાં કવિનાનું પોત પાનનું પડી
 જાય કે એવો પાટો ગમે તેવા ધાવ કે મોઢુંટરે નાંખે, અને એકાધર
 બની જ્યાં લોકોએ ડાહ્યર સાહેબનું પ્રિયિક્ષણ કરી મરીએ. 'તખ્તુલ
 ઓર જગમા જગ મોમીધી ગગીન ક્યા એમેન કડે જલ્દમર દોતે
 દ' તો શાધરમી રૂઢ અપને તખ્તુધી પથકરોમે દમ-આગેશ દોડુ ગસ
 ડને લગતી દય ખ્યાલ મોમીધીમે' અથમા દલ દો જતા દે કે ઉસકે
 દિસમે લુગ કના મદાય દો જતા દય. — 'જપના અને ભાવ જ્યારે
 સંગીતના રંગીન વાદ્ય સજ્જને વ્યક્ત થાય છે ત્યારે કવિનો આત્મા
 પોતાનો કલ્પનિત પ્રતિમાઓને આલિંગન કરીને નર્તન કરવા લાગે છે.
 વિચાર સંગીતમાં એવો ધુન્ધાઈ જાય છે કે તેને એમાંથી લુગ પાડી
 શકતો નથી'

આ સંપ્રદમાં કવિતાનું સંગીત તમને સર્વ ગૂઢતુંસંભળાગે પણ
 કેટલીક મુસદ્દિસન—એવે સગન ભાવમાં વહેલી મજબો છે ને એ
 મોસોગીમાં તગબોળ બની રસમસની બાળે. ઘણા તરીકે : 'ગમડું' હું,
 'સાય સાય વદન', 'છે કે ની', અને 'કેટલુ અધેર છે સાળી !'.
 પહેલી ગજનમાં જળભાવે રમતું ચેતનચણુ રમડું જિયમનીચકની
 પાવખીમાં બે, જલે ગાતું જાય છે. શીજમાં જલ્દનીની બે મનોદશાને
 સંગીત અને અર્થના ત્રણે સમનોત્તર ગળી તોળી જનાવી છે, શીજમાં

જૂના સંગીતને વિરહના વચને જગાડતા યૈગી દૃશ્યના પ્રશ્નો છે. ‘ છે કે નહીં ! ’
— એમાં જ તો આખોના સચાલનું સંગીત છે. અને છેલ્લે જગતના
અધેરથી અકળાઈ બેઠેલા દિલની, સાકીને—શૂનજલ પાનારને કણ-હલકે
સંબોધતી દર્દીઆની છે.

સંગીતને સદરે ભાવમા જે ભરતી આવે છે તે આ ગેરમાં
કાપલના ટૂંકાર સાથે સાંભળો.

ટીફૂ ટીફૂ ટફૂકે કાપલ,
અંતર ઝૂરે એકલદોકલ.

કાપલના ટૂંકાર માત્ર તેના ત્રીન કામળ કંઈની મળ જ નથી
ચખાડતો. એને ટૂંકારે ‘ અંતર ઝૂરે એકલદોકલ ’માં વિરહી દૃશ્યની
અગનજાળ પણ આપણને આપી જાય છે. એક ખીજ વાનગી.

મન મૂઝુ મૂઝુ રાવે છે તો આણું આણું મલકે છે,
અંતરનું કંઈન કેમ તણું ? એમાં ખરું રંજન ખાટી છે.

અંતરના મૂક રંજનમા એક આછેરા આનંદની ઝગઝગાટી
અહીં મોસીકીમાં રણજણે છે. પણ આ શેરના લપમાં છમને
રવાનોમાં રમાડતા હશે ત્યાં ‘ ખરું રંજન ’ વચ્ચે જરા થડકા ખાઈ જશે.
છમના લોચા વાળતી પદ્મવતિ તો ગત્યમા ભારે દોષ ગણાય છે ને તેને
દેશવદે દેવામાં આવ્યો છે. પણ અહીં સચાલ ઉચ્ચાર મુજબના આલેખનનો
છે. લખાતી ભાષા ને બોલાતી વાણી વચ્ચે શુદ્ધ બેડણી ને ઉચ્ચારના
વખનનો ભેદ રહેવાનો. યાદગરત દયા ન દેતી હોય તો મીર તરીતો આવો જ
એક પ્રસંગ છે. દિલ્હીવાસીના ‘ દાખની રંગ ’ એટલે બોલાતી વાણીની
દિમાયત ને લખનઉવાસીના ‘ ખારજી રંગ ’ એટલે આદિવની ભાષાના
આમડનો ભેદ આ એક શેરમા તેમણે બનાવ્યા છે. શેર છે:—

ઈશક દમારે ખ્યાલ પડા છે, ચેત ગયા આશમ ગયા,
 દિલકા લાના હલર ગયા છે, સુખક ગયા યા શામ ગયા.

ખી ગીને 'ઈશક દમારે ખ્યાલ' નેમ્એ પણ દિલીની બોલીને
 આપણી નેમ 'ખ્યાલ' કહેવો વધુ ગમે છે એટલે ક્રિએ 'ખ્યાલ' ને
 છોડી દીધો. આપણી ગુન્ગની મજબોનુ પાન કરતાં પણ આવો
 હિચારણો ખ્યાલ મખતા એની વચલીજ વગ ખોટો વહેતી લાગશે.
 કવિતામાં લોકબોલીના શુદ્ધોનો મદિગ્રવેલ આપણે અટકાવવાની જરૂર
 નથી મા શાન્દ આ માખે નહીં. પણ સહેજે આવશે એ સુંદર શ્રમગે
 એને આદીને ધુસાડવાનો અખનોરો તો અહીં બેઠો બનશે થી. અમૃત ધપમે
 દેહ દાવારી બોલીની દવઝી મજબોને દગલે હારે લીચોળી છે. 'દસતા
 ચહેરા' માં તેમનો રોર છે.

{ ઠહાપી ન ઠહાય છે સૂર્ય ઠાંકયા,
 ન રહેશે કહી પજુ એ અસ્તા ચહેરા.

મૌગઢમા પોતાના જખનુ જ્યાં દોય ત્યાં પ્રમખનાગને 'તમે
 ક્યાવ અગતા ન ગ્યો' એમ કહેવાય છે. ક્રિએ અનીં સૂર્ય સાથે
 રિઆવતની-સુમંગલતાની નજરે નહીં પણ અસ્તા-અજ્નાના રૂપમા
 ક્યુ છે. પણ આ રૂપના જમાનામા યાન્ડી હમે કોઈ અસ્ત
 પામતાનુ દેકમા 'અગતા' ન અમજે તો આનં' નોગી વાલીન. 'મીરા
 બોયાં માનવીની મીરખનો—અંતરની ને બોલીની મીરખનો આગ્રાહ તમને
 આ સંમદમાં મળી આ ને

મારિદેલ એટલે આધ્યાત્મિકતા પણ તેથી મજબોર મગામા દુનખી
 નઈ વધાનુ દયાણ કરી દેવનો ઉપદેલ બપાનો નથો. 'નિહુ' અડી તો
 મંગજળને મદલે શરણન માનય વગર છે. આપણા દોષ્ટર સાદેમ
 તો એને જાનવી તોય—જેતુ જ પરિજ ને અકીર ઓરવ દગલે છે :

‘કમાલે શાઝેરી ચે હય કે હકમત ર મઆગિર કો ગુનૈશુનમુનડી ઝુમાન
 ઔર માઝો માગ કે રનમે પેશ ત્રિયા જાએ. ’—વિતાનો પૂરુના
 તો એ છે કે નાગ્નિક અને આધ્યાત્મિક મર્મોને ગુન અને શુન્શુની
 પરિભાસામાં અને મરિસ તથા પ્ય નાના રગમાં રજૂ કરવામાં આવે. ’
 ગાનિય આ ગ્રસ્થનાણીના અતરમાં પડેલી દુનિયા કહી જાય છે

મહસદ હય નાજો ગઝલા, વલે ગુફતગૂમે કામ—
 ચલતા નહી હે સાગરો મીના કહે ખગેર

અમારો હેતુ તો એના નખરાં ને દશાસને વ્યવસ્થા કરવાનો છે
 પણ કથનમાં પાના ને મુગહી કલા વગર ચલતુ નથી

ત્રિશ્વની અનંત ગ્રંથાના અનન્યા ગગ દોરતો મરિ જો એની
 પાછળ રોને અગમનો દશારો ન પામી શકે તો એની નજરનો નમ્યાઈ
 ગણાય રૂપમાં અગ્નિ, સીમામાં અગ્નિમતુ, અને લીનામય ચચામાં
 નિતર સનાતનતુ એ સંધાન કરે છે મરિગુ હે જે તેમ નાજો અને
 અર્થની ગાઢ સમૃદ્ધિ સાથે તેની પાછળ લબેના જગત વિનરૌ—
 પાવતી અને પરમેશ્વરનું દર્શન પણ હોતુ જોઈએ વિતાની એમાં
 પદ્ધિપૂર્ણતા ચરિતાર્થના દરેક માત્રમગ પડી લાન પોતપોતાની વિશિષ્ટ
 રીતે તેને રજૂ કરે શ્રી અમૃત ધાવનની વિતાના બાલ અને આનરિષ્ટ
 સૌદર્શને સાર્થક કરતુ સાગરના ને તેમની કાવ્યમહિતુ સંકેતરત તો
 તેમના તસનુશી રગમાં રહ્યું છે. એ અજબ રસાવનની જેમ તેમના
 કનામમાં આ ગગ આરપાર બનરી મો છે તેમની ઘણીખરી ગઝલોમાં
 ‘જેની દુનિયા ખગમગાના ’ કોઈ ને કોઈ ગેઝ મળી આવશે

અહીંક હાલે જિન્દગીના જનમમાં રહાતા સુનારિજો આપજો રોગ
 ગગમીએ છાએ પણ એને જોરાની જખના કેનામાં જામે કે? એનો
 જય ઉચ્ચગી ખાવી સાલ પાની દરનીને આમેડયાન પીવાને પ્રથુ
 તને છે?

નિરંતર પીઉ છુ મદિના, નિરંતર પાય છે કૈાઈ,
પરંતુ લામ સાથે લામ ટકરાવી નથી શકતો.

પણ એના આસુવમા દમેશાં મુખ દાવવું નથી હોતું. બેાવ
બેળા કરી નાખે એની આકરી કમોડીની 'ડોર કૃપા' પણ ભરી હોય છે.

દમન માની દમનને ગા નહી એના કે મન મારા!
દયા આવી રીતે પણ થાય છે એની અમારા પર.

ઝનની ચડતી કે પડતી, પ્રનય કે અધક્ષમાં એની જ બરડતી
નિડાતી આખના પવક્ષરા છે પૂર્ણિમામા એનું બધાર રેવાતું પ્રદુશ્વ
દ્વચ્ચ હોય છે તો અમામમાં એની અંતગમા નિમગ્ન આનંદસમાધિ
હોય છે.

રંજ બદલે છે એની આંખડી,
શુ વળી બીજું મુઠ અને વદ છે!

જે એના આ અમૃત-દર્શનને પામે છે તે મૃત્યુચોકમાં પણ
અમર બની જાય છે.

જામે મર્થો મદી છવીને 'ધાયક',
પરમખદ પ્રાપ્ત કીધું છે અમરમાં

પગંતુ તેની આ રદ્ધમય રમનનો આખગી અર્થ કાણ પામી
શકે? અંદરથી આકર્ષી બરતી વહ્નીમા ક'વ તો તેનું શીખવેતું
સમાનની જાય છે

ન જાણે કાણ 'ધાયક', શીખવે છે!
ન સમજું છુ એ સમજાવી રહ્યો છુ.

આમ શાયરીના ચોખડા પ્રદેશ આપણે ખેડી આવ્યા. કુસ્ત્રે-
ખયાત, અન્દાએ બયાન, મોસીકી અને મારિફતને વિગતથી આપણે જોઈ
વળ્યા. પણ એ સાવ અલગ અલગ તરવો નથી. એક બીજા સાથે અનૂટ
સંબંધે સંકળાયેલાં છે. એ ચારે તરવો જેમાં એકમેળ જની આવી વર્યાં
હોય તેને જ ઉત્તમ કૃતિની મહોર મારી શકાય. 'એક બી પત્ની અગર
કમ હો તો વોલ ગુલ હી નહીં.' શ્રી. અમૃત ધાયલની ગજલોના છૂટા છૂટા
ગેર લઈ આપણે તેમને તપાસ્યા. આખી કૃતિ તરીકે પણ તેમની ગજલો
ગુજરાતી કવિતાના ઉપવનમાં શશ્યગાર જનીને રહેશે. ગુજરાતીમાં ગજલને
એક ગૌરવનો વિષય બનાવી દેવાની તેમની આરત અહીં ધણે અંશે
ફળી છે. પણ તેમની સામે હજુ જીવનનાં ગહન ઊંડાણો ને આજ આંખતાં
શિખરો પડ્યાં છે. કાઓ-ત્સે કહે છે : 'અનંતની યાત્રા એક પગલાથી
શરૂ થાય છે.'-એમ તેમના પહેલા સંગ્રહને હું તો તેમના 'વિકાસલુ'
પહેલું પદ્યિક્ક ગણવા લલચાઉં. અમૃતનો ધરવ હોતો નથી. શ્રી. અમૃત
ધાયલની કલ્પમ પાસેથી આડી ગુબરંગી કટોરી વધુ વધુ પીવાને મન
માઝા જ કરે છે. આ પાસ છુજાવવા હું અંતરથી પ્રાર્થના કરું છું કે
લગવાન તેમની કલ્પમને આથી મે વધારે તેજ ને તાકતવાળી કરે.

અલગાઉ કહે જોરે કલ્પમ ઝોરે જિયાદા !

તા. ૧૧-૪-૫૪,
રા મું ન વ મી,
રાજકોટ.

}

-મકરન્દ દવે

નોંધ : ઉર્દૂ દાવ્યાવિવેચનના અવતરણો માટે હું ભાઈશ્રી.
અલીશ 'તરનુમ' એમ એ. નો ત્રણી છું.

-મ૦

ઉલ્લેખ

મારી મજલો—મળ અને ચમળાં-નો ઉગમ કર્યા, કેવળ સંલેગોમાં અને કેવી રીતે થયો તેનો આલેસો ખ્યાલ ભાઈ સરોદના પરિચયમાં અને ભાઈ મકરન્દ દવેની પ્રસ્તાવનામાં આવી જી જાય છે. તેથી એ વિશે વંતુ મુંઝવે? આ પ્રતિના વિશ્વસ પાછળ પડતમાં અને જાહેરમાં જે વ્યક્તિઓએ અને સંસ્થાઓએ ધીમે સદાકર આપે છે તેઓનો આભાર—ઉલ્લેખ કરી વિરમીશ.

અમારી ગંગીન મહેલના ગીર સમા શ્રી. સિતિક જૂનાગઢી, સાહિત્ય-શાસ્ત્ર શ્રી. નર નાગીઝ, શ્રી. મદર ઉગાની અને શ્રી. કમરનાં અમરજીને અહીં શબ્દોમાં સાક્ષર કરું તો અસ્થાને નહીં મળ્યાય.

‘મદાગુજરાત મજલ-મંડળ’ સુરત — આ સંસ્થાના સભ્ય થવા માટે મને ઝીરવ છે અને જો મને હાગતારે મુશાયગમાં આમંત્રી, ગુજરાત અને સોરાષ્ટ્રની લાખેણી જનતા સમક્ષ મજલ લવકારવાનું પુણ્ય બધાનું છે તેને આ નકે કેમ જુવું? ખરેખર તે સંસ્થાનો હું ઝાણી છું. એ ઝાણ ફેડવું ફેડાય તેમ નથી. તથા મજલ પ્રગતિને વેગ આપનાર પુંબદનાં એ મંડળો, શ્રી. શયજી મજલ મંડળ અને ગુજરાત મજલ મંડળે પણ મને અવાનચર યાદ કર્યો છે તો શ્રી. મદાગુજરાત સાહિત્ય કળા મંડળે મને અમનપદ બેલાવી બિરદાવે છે. તે મંડળોનો આભાર માનવાની ફરજ જાતી હતું તો ફૂલની જ મળાઉં.

‘જોડરા’ કહી મજલની ત્રણ આપના શ્રી શયજી, પદાલંદ કપાળે તમનગની આંખામા દેવ નિવારી સત્ય આચકાગતા શ્રી. બેકાર, શંકર સંન્યાસી શ્રી અસર સાયેરી, મહેમાનનવાજ શ્રી મીરની, દજનકાર શ્રી. નિસાર, મજલખેદુ શ્રી બરૂરી અને શ્રી આમિમ ફર બેગ બેગ પણ માગ આ સંમદની ચિંતા મેવતા શ્રી આતર આનેશન, શ્રી શવ, શ્રી રનિવાલ અનિય અને શ્રી કિશન—આ મુરખીઓ અને મિત્રોનું મમત્વ પણ રું નિસરાય ?

અહીં રાજનણ્યમા આવતા વેંત મારી પીઠ ચાખડનાર શ્રી. વિપ્લવસાદ બક્ષી, મુરખી ડૉ. યાજ્ઞિક, શ્રી. ત્રિભુવન ગૌ. બ્યાસ, શ્રી. ઉપેન્દ્ર પંડ્યા, આપણે અંકવાડિયામા એક વાર સાથે મળી 'ચાહ' માણવી જ નેઈએ એવો આગ્રહ કરતા શ્રી. બળદેવ મહેતા, અને આગ્રહને વશ થઈ મને ખેચી જનારા શ્રી. અકબરઅલી 'અકબર', શ્રી. પ્રભુસુમ નેશી, ઈદના ચાદ શ્રી. સખળસિંહ બોડેજી, શ્રી. હસમુખચાલ કાજી અને પરિચય આપનાર શ્રી સરોદ—આ મ્હેદાણ વ્યક્તિઓની મીઠી હંફ ન મળી હોત તો મારો ઉત્સાહ ક્યારનોયે ઓસરી ગયો હોત.

'હંસ પ્રકાશન' વાળા શ્રી. જ્યતીભાઈએ મારો પીઠા પકડ્યો ન હોત તો આ સંગ્રહ આટલો વહેવો પ્રગટ ન જ થાત કહેવું જોઈએ કે મને તો પ્રકાશકના રૂપમા એક મમતાળુ મિત્ર મળ્યા છે.

કહેણ બેળા ગોડલથી રાજકોટ આવી અયાગ પરિશ્રમ લઈ મુશ્કેલપસંદ શ્રી. મકરન્દ દવેએ માત્ર પ્રસ્તાવના નથી પીરસી પરંતુ 'શળ અને શમળા' રૂપે, રંગ અને ગૌરવે સખર હોવાં જોઈએ એવી રાત દી આરબ ચોટી રાખી છે એ દોસ્તની યાદ સંગ્રહ સાથે સંકળાયેલી છે તેમ 'ધાયવ' ના હેથા સાથે પણ સંકળાયેલી રહેશે.

ઉપર જ્યુ તેમ મારી મળ્યો વિશે મારે કશું નથી કહેવું. તેનામાં દેવત હશે તો લોકસમુદાયે ઝીની છે તેમ સાહિત્યમા પણ જીવશે

{ હકીકત આજ મનવા લેતી હૈ, માની નહીં લાતી. '

૧૬, પ્રહલાદ પોસ્ટ,
રાજકોટ : ૧૨-૪-૫૪

}

—અમૃત ધાયલ

સાંકળી

ક્રમ	ગાઝલ	પૃષ્ઠ	ક્રમ'	ગાઝલ	પૃષ્ઠ
૧	મારી ખઝડોનાં બે મૂળ	૧	૨૮	અમૃત અમૃત, ગોમત સોમત	૮
૨	બેખુરી બેખુરી, ખુમાર ખુમાર	૨	૨૯	તડકે તડકે મેદ	૩૯
૩	મારાં કવન માટે	૪	૩૦	એટલી માલક નથી દોત્રી	૪૦
૪	રંગીન બાની લઈને આગ્યો છુ	૬	૩૧	એક ભયોન છે હૃદયમાં	૪૧
૫	મારી દુનિયા	૮	૩૨	સજલ નયનમાં	૪૨
૬	ખિલાતી ભઈ	૯	૩૩	કરી વાત વમર	૪૩
૭	શમકડું છુ	૧૦	૩૪	શઈ શઈ	૪૪
૮	સામરણુ છે	૧૨	૩૫	હૃદય પર ભાર લાગે છે	૪૬
૯	મદોખન પર	૧૩	૩૬	ચિન્તા પર કુમાડા	૪૭
૧૦	માગી બદાર આલે	૧૪	૩૭	દરે મોસૂજાનું છે	૪૮
૧૧	વિચારો શું કરું ?	૧૬	૩૮	એ તો થયા કરે છે	૪૦
૧૨	વાતો નિરાશી	૧૭	૩૯	પદોર રેડ પદોર	૫૧
૧૩	હૃદય-ધમકાર બાજી છે	૧૮	૪૦	રમ દબર ભેડ છુ	૫૩
૧૪	તોફાન નાવિક દોષ છે	૧૯	૪૧	દસના ચંદ્રેશ	૫૫
૧૫	કેલુ ટાપી ભય છે ?	૨૦	૪૨	આપોઆપ છુ બલે ?	૫૬
૧૬	સાથ સાથ વદન	૨૧	૪૩	ને એક છે ઉવારો	૫૭
૧૭	વડોવાઈ ભયે	૨૩	૪૪	ભય આરે છે	૫૮
૧૮	રમ પી, રોયની પી, લાગી પી	૨૪	૪૫	દરે તો દર થવા આવી	૫૯
૧૯	દુનિયા ફરી મઈ	૨૬	૪૬	આમ બદલાતી રંગો છુ	૬૦
૨૦	વેર વાજુ છે	૨૭	૪૭	રમવા એવડી છે	૬૧
૨૧	કુલના ઉર્જામા	૨૮	૪૮	છે કે નહીં ?	૬૨
૨૨	નવા પંથ પર મને	૨૯	૪૯	દુનિયા ખજાનાં વિલની	૬૪
૨૩	આપને જોને ને રાગ છે	૩૦	૫૦	કેમ આનંદ આજ બનદર છે	૬૫
૨૪	બેબીની મોઝો ફરે છે	૩૨	૫૧	ટીક કરતો ભડ છુ	૬૭
૨૫	અધુની ચાદરમા	૩૩	૫૨	ખજાનાં ને ખજાનાં	૬૮
૨૬	તો કહેવાય નહીં	૩૫	૫૩	મમ મતી કુલનાન છે	૬૯
૨૭	સવારી નીચી	૩૭	૫૪	કે દબળા આપ વાદન છે	૭૦

ક્રમ	ગાંઠ	પૃષ્ઠ	ક્રમ	ગાંઠ	પૃષ્ઠ
૫૫	ન ફરકે છે પવન ભેડું	૭૨	૭૯	આત્મસંયોધન કરી લઈ' છું	૯૯
૫૬	કોને જઈ આ કહેવી વાત ?	૭૩	૮૦	હાય લખાવી નથી રાકતો	૧૦૧
૫૭	બહુ બાગબાની કરી	૭૪	૮૧	ગાંધોમાં ચેતન બાકી છે	૧૦૨
૫૮	ઠલરવ નહીં મરે	૭૫	૮૨	સૂર્યકિરણોને વણુ છું	૧૦૩
૫૯	મોતથી નાતો હતો	૭૭	૮૩	હાય વા છેડા નથી	૧૦૪
૬૦	જિંદગી સા કામની ?	૭૮	૮૪	પ્યાલીઓ બિછળે છે	૧૦૫
૬૧	મનની મનમાં છે	૭૯	૮૫	કેટલું અધેર છે સાંધી !	૧૦૬
૬૨	કોઈ શું કરે ?	૮૦	૮૬	હજી એ ઉરની આરત છે	૧૦૮
૬૩	લવકારની વાતો શું સમજે ?	૮૧	૮૭	નિશ્ચિત થઈ નથી રાકતું	૧૧૦
૬૪	દીવાનો ભય છે આલ્સો	૮૨	૮૮	મર્યો તો પણ જવાનોમાં	૧૧૧
૬૫	જિંદગીનો ખુમાર છે	૮૩	૮૯	મુસીબતના સહારા પર	૧૧૨
૬૬	ભયે હિસાબ નથી	૮૪	૯૦	અવનપર્યંત આવે	૧૧૩
૬૭	જ્યોતિ નથી, જવાણ નથી	૮૫	૯૧	લીલામ કરી ભયે છે	૧૧૪
૬૮	કદી રોશન થશે	૮૬	૯૨	અધારા સુંદર લાગે છે	૧૧૫
૬૯	મોઘમ ઈશારો છે	૮૭	૯૩	ચહેરા ઉદાસ આવે	૧૧૬
૭૦	જિવારો એ જિવારો છે	૮૮	૯૪	લાખવાર માગે છે	૧૧૭
૭૧	બરાબર જવાબ દે	૮૯	૯૫	કદમના તાલ બહારે છે	૧૧૮
૭૨	ઓજસ ખોઈ બેસે છે	૯૧	૯૬	ફકત પાચ સાતનો	૧૨૦
૭૩	જ્ઞાન સાથે ગમત	૯૨	૯૭	આખો દરિયો ડોળાઈ જશે	૧૨૧
૭૪	સૌંદર્ય પણ જરૂરી છે	૯૪	૯૮	રાણુમાર બનીને રહેલું	૧૨૩
૭૫	હાય, હેમાવશન શું બણે !	૯૫	૯૯	ઉત્તમ થઈ રહેશે	૧૨૪
૭૬	અવ બળે છે.	૯૬	૧૦૦	બળતું છુટાવી ભ	૧૨૫
૭૭	અવન અવાઈ ભયે છે	૯૭	૧૦૧	રસ્તો કરી જવાના	૧૨૬
૭૮	મેવ સમ પડી લઈ' છું	૯૮	૧૦૨	અવનથી ખસુ નહી	૧૨૮

મહત્વની શુદ્ધિ

આટલું મુધાસી લેવા વિનાંત

પાનુ/પાંન ૧૦/૪ નાનમું-નનમું. | ૧૮/૬ સીમેયા-
નામેયા | ૩૧/૫ તમરીર ફર્ના-તયો ફર્ની | ૩૫/૧૧ સૂના-મૂની |
૪૦/૫ સેદાઉમગાની-યેલો ઉમગાની | ૪૪/૨ કાઈ-કોઈ | ૪૮/૪
મે/મલ-મેલમલું | ૫૬/૨ દુર્દર્શ-દુર્દર્શ | ૭૦/૬ મલેલન ઉ એ-મલે-
લન એ | ૭૪/૪ બેલમા-બેલમા | ૭૮/૬ અમુથી-અમુથી ૮૧/૭ દગ-દગ |
૮૫/૧૩ બે દિવથી-બે દિવથી | ૧૦૨/૪ ઈયન-ઈયન | ૧૧૫/૬, ૭,
૧૧૫/૭ ફૂંબે-ફૂંબે | ૧૨૦/૪ સયું-સયું | ૧૨૩/૪ પખ-પખે
૧૨૩/૧૦ મું-મું | ૧૨૫/૭ થી ખીને-ગીખી લે ૧૨૬/૧૩ સિદ્ધ-નિમસ |
૧૨૬/૧૭ તો-એ | ૧૨૬/૧૮ મય-મરી |

મારી ગઝલોનાં બે મૂળ

મીઠાં શમણાં વસમાં શૂળ,
મારી ગઝલોનાં બે મૂળ.

કંડા પિંગલા સાથ સુધુમણા,
તઈને ફરું છું તેજ - ત્રિશૂળ.

આશા કહેતાં રાખની ઢગલી,
અવન કહેતાં ચપટી ધૂળ.

પીક મહીં પણ એમ હસું છું,
ભણે ગયો છે શગ સમૂળ.

દોષ નથી સનેગ તણો કંઈ,
ધાવું'તું જિવતરને ધૂળ.

સ્વર્ગ મહીં સંસારના સોગન,
સુજને નહીં આવે અનુકૂળ.

જાત - અનુભવથી સમજાયું,
પુણ્ય સ્વયં છે પાપનું મૂળ

ફાલી ફૂલી રહેશે 'ધાયલ' !
ગઝલોનાં છે જોડાં મૂળ.

૨૮-૨-૫૩

બેખુદી, બેખુદી, ખુમાર ખુમાર

બાલુમાં શુભ અને નજરમાં બહાર !
હાથમાં લતમ, આંખડીમાં ખુમાર !

આવી પટોંચી સવારી 'ઘાયલ'ની
બાઅદબ, બામુલ હિત, દુશિયાર !

૪   ૫   ૬

હાથ લાગી છે માંડ માંડ બહાર,
સાકિયા ! લાવ લતમ, લાવ સિતાર.

ફૂલની મેજ માથે વ્યગ્ર તુષાર,
એટલે જિંદગીનો મૂર્ત ચિતાર.

શ્વાસના રૂપમાં ॥ તેજ દટાર,
મોતનો પલ્લુ છે જિંદગીમાં શુમાર.

એજનું એજ દર્દ સાંજ સવાર,
એકની એક મૂન અવાર નવાર

સાકિયા ! આજ લાવ પીવા દે !
પુષ્પ મોઢે બરી બરીને તુષાર.

યાદમાં શ્વાસ એમ ચાલે છે,
પદાર્થો વગે છે દર દર સિતાર.

હાથ, નિદ્રાબચા નયન એનાં,
બેખુદી, બેખુદી, ખુમાર ખુમાર.

એમની છુદ્ધિનું જ છે એ કામ,
 અર્થ હર શબ્દના કરે છે હબ્બ.
 જાનની ચિંતા, મોતની ચિંતા,
 જિંદગી એટલે સંગંગ વિચાર.
 કોઈની મુદ્દિતમાં કોઈનું મોત,
 કોઈના મોતમાં કોઈનો ઉગાર
 સ્વર્ગનું નામ સાંભળ્યું તો છે !
 છે જવાની તો કરશું ત્યાંયે વિદાર.
 'શુર્જરી ગજલો એટલે 'ઘાયલ' !
 મૂક ગિરનારની અમૂક પુદ્ગર.

૫-૫ ૪૮

મારાં કવન માટે

નવી દૃષ્ટિ પ્રથમ પયદા કરે જૂનાં નયન માટે,
પછી મંતવ્ય જાંધે સાક્ષરો મારાં કવન માટે.

ઉડાવી લઉં ક્ષમ ને મસ્તીમાં આવી કવન માટે,
કંઈ શુભરંગ બેરંગી ખિલાવી દઉં ચમન માટે.

અતિશય સંકુચિત છે વ્યોમ-મંડળ ઉડુચન માટે,
મને પટ લેઈએ આદ્યથી વિસ્તૃત અદન માટે

ક્ષમા અપશય ! પણ ને પૃથ્વતા હો એક મન માટે
તમે પોને નથી ઠીધાં કદી ચત્નો મિલન માટે

તમારા હોશ કાં ભીડી ગયા મસ્તી નિહાળીને
હૃદય વાતાવરણ પયદા કદું છું ઉડુચન માટે

મને ધાતુ જ કરવાના પછી શો અર્થ કહેવાનો ?
મને મજબૂર ના કરશો ભલા ધર્મ ને કથન માટે.

તમે મારા જીવન - નિર્વાહની ચિંતા નહીં કરતા,
મને વિશ્વાસ છે દુકલો મળી રેશે જીવન માટે.

અમારી સાહ્યળી ! રે સાહ્યળીની વાત શી કરવી ?
જગન છે ઓઢવા માટે અને ધરતી શયન માટે.

જગતભરની દવાઓ ઝેર ફેલાવે છે આવીને,
અમારો જાગ જાણે ક્ષેત્ર છે ઝેરી પવન માટે.

દયા ભગવાનની છે પણ ભલા થઈ જાનમાં રે'જો !
 સમય તૈયાર થઈ બાજે નહીં પાછો દમન માટે.
 વિચારો પામવા માનવ - સુલભ પણ દેવ - દુર્લભ છે,
 હૃદય-મંથન સતત કરવું પડે છે એ રતન માટે.
 જવાની એ નથી ઉડતી જવાની પણ બુઢાપો છે,
 જમાનો જો ખસીને માર્ગ ના આપે ગમન માટે.
 કરોડો નગ્ન કાયા છે કોઈને ઢાંકજો એથી,
 મને એક ચીંથરું પણ ના ખપે મારા કફન માટે.
 હતી રંગત પસંદ એની તખીયત એટલી 'ઘાયલ !'
 શરણ અશ્રુ તણું લેવું પડ્યું મારે કથન માટે.

૧૦-૧-૪૬

રંગીન બાની લઈને આવ્યો છું.

બુલાતી ગ્રેમમસ્તીની કડાની લઈને આવ્યો છું,
કલાખી, બાલની અંતિમ નિશાની લઈને આવ્યો છું.

કદી ગમતો યં સાંભળવી ઘટે સાહિત્ય-સ્વામીઓ !
નહીં માનો છું એ રંગીન બાની લઈને આવ્યો છું.

ત્રિમોને લેટ ધરવા ભરજવાની લઈને આવ્યો છું,
મળના દી અને રાતો મળનો લઈને આવ્યો છું.

ગુલાબી પ્રકૃતિ મન સ્વાભિમાની લઈને આવ્યો છું,
જવાની ભેઈએ એવી જવાની લઈને આવ્યો છું.

નજરમાં કેદિયત અંતરવ્યથાની લઈને આવ્યો છું,
પ્રુમારી ગેરમામૂલી સુરાની લઈને આવ્યો છું.

બંધાને એમ લાગે છે મરું છું વાણી ભેઈને,
કલા એવી જ કંઈ હું જીવવાની લઈને આવ્યો છું.

કહો તો રોઈ દેખાડું, કહો તો ગાઈ દેખાડું,
નજરમાં ખેડ શક્તિઓ હું છાની લઈને આવ્યો છું.

નદી સંતાપ છો ખૂણી નદી એકે ય મારામાં,
મને સંતાપ છે હું બાનદાની લઈને આવ્યો છું.

પરિચય કોઈથી થતુ ખાસ ના સાધી શક્યો છું હું,
સુલાકાત આમ તો ભે કે બધાની લઈને આવ્યો છું.

સમંદરમાં ગહું છું એક રીતે ખુદ સમંદર છું,
પ્રસંગોપાત સૂરત બુદ્ધિવાની લઈને આવ્યો છું.

મને ડર છે કહીં જરખાદ ના જીવન કરી નાખે,
કે હું જે હાથમાં રેખા કલાની લઈને આવ્યો છું.

સિતારા સાંભળે છે શાન્ત ચિત્તે રાતભર 'ઘાયલ',
ઉઠાસ આંખો મહીં એવી કહાની લઈને આવ્યો છું.

૧૭-૧૨-૪૯

મારી દુનિયા

પ્રેમ અને અનુરાગની દુનિયા,
એટલે પુષ્પ - પરાગની દુનિયા.

રંગની દુનિયા, રાગની દુનિયા,
મારી દુનિયા, ભાગની દુનિયા.

કેવી મનની આશ ફળી છે !
જાણે ફૂટ્યા ફાગની દુનિયા.

દનેહીજનો, સૌ આવો લૂંટો !
લાવ્યો છું સોહાગની દુનિયા.

પ્રેમ જવાનીમાં ન છકું હું ?
માંડ મળી છે છાગની દુનિયા.

મારા મદિરાભમના સોગન,
લઈને લમું છું આગની દુનિયા.

સુઝને મુબારક મારી સિદ્ધિ,
ના જોઈએ ત્યાગની દુનિયા.

હંસ અહીંથી ઊડી જાય !
આ છે કપટી કાગની દુનિયા.

ત્યાં યઈને આવું છું 'ઘાયલ',
જોઈ હવે વૈરાગની દુનિયા !

ખિલાવી જાઉં છું

રંગમાં આવીને એવો રંગ લાવી જાઉં છું,
શુભ કદી ખીટ્યાં ન હો એવાં ખિલાવી જાઉં છું.

મૌનમાં ક્યારેક વાતો કંઈ સુણાવી જાઉં છું,
વાતમાં ક્યારેક મર્મો કંઈ છુપાવી જાઉં છું.

ગૌણ છે મારી નજરમાં મિત્રના અવગુણ ગધા,
યુધ્ધની નજદીક હું કંટક હટાવી જાઉં છું.

શિંઘ આવે છે તને તો હુંય પણ ભેચેન છું,
જાઉં છું થોડી ઘંઘી વાતો સુણાવી જાઉં છું.

તુજ મિલનમાં પણ ખરે મુજને મળા મળતી નથી,
એ જુદી છે વાત કે મનને મનાવી જાઉં છું.

ચેન ક્યાં મસ્તી મહીં પણ મુજ અભાગી જીવને!
યાદમાં તારી મને હું યાદ આવી જાઉં છું.

હિં જીવન-કડવાશ, મુજને તું નહીં મારી ચકે!
ઝેર જેવા ઝેરને પણ હું પચાવી જાઉં છું.

કોણ કે છે જ્ઞાન કંઈ રહેતું નથી પીધા પછી ?
ખાંર પીને હું ખરાખર ઘેર આવી જાઉં છું.

કાલ 'ધાયલ', છેલ્લું દેવાના મને તેઓ જરૂર,
આજ તો જો કે ઘણા મિત્રો ખનાવી જાઉં છું.

૧૭-૬-૫૨

રમકડું છું

હું એક મજાનું રમકડું છું,
મનમાં આવે ત્યાં રખડું છું. હું

મોટામાં મોટું પણ છું હું,
નાનામાં સાવ નાનકડું છું. હું

ક્યારેક રિઝાવું કંટકને,
ક્યારેક હસુમને કનડું છું. હું

ભેડું છું એક ગરક પેઠે,
ઠગૂતર પેઠે પણ ફેફડું છું. હું

ચમકું છું વીજળીઓ સંગે,
વાદળ છાંગે પણ ગમડું છું. હું

દોડું છું તારલિયા પાછળ,
પરછાયાને પણ પકડું છું. હું

અભિમાન મને મંદૂર નથી,
ક્યારેક છતાંયે અકડું છું. હું

સારાસારી સૌથી રાખું,
દોષ જગડે તો જગડું છું. હું

પથડે પણ ઘાવ કરી લઉં છું,
ને આમ જૂઓ તો પથડું છું. હું

ગાઉં છું મનમાં આવે તો,
 મનમાં આવે તો વગડું છું. હું૦
 બગડી બગડી જાઉં છું બની,
 બનતાં બનતાં હું બગડું છું હું૧
 હું પણ એ નથી સમજી શકતું,
 શું મનમાં મનમાં બગડું છું ! હું૦
 ‘ ઘાયલ ’ આ સુણી કોણ કહે ?
 હું એક દુખાયલ મનડું છું હું૦

સાંભરણું છે

મારા સમ મોનસવરણું છે,
હૈયું કચ્છરી હચ્છું છે.

તમ ચમણું મારું ચણું છે,
ભવરણમાં મીઠું જણું છે.

કેમ ન લાગે બહાણું ચમણું !
સ્નેહ - જીવનનું સાંભરણું છે.

આવો, બિરાજો આવો હૃદયમાં !
રૂપને લાયક પાયરણું છે.

જીવન કંઈ સળગી ના જાય,
જોખન જાણીતું જણું છે.

લોક કહે છે જીવન જેને,
ચાર દિવસનું ચાંદરણું છે.

ફૂલતાનો છે એક સહારો,
છે દેખાવે મન તરણું છે.

સંસ્કારોમાં કંઈ રહ્યું ના !
ઉપવીત છે ના ઉપરણું છે.

કેમ જવાની શોક ન પાળે !
'ઘાયલ' જેવાનું મરણું છે.

મહોબત પર

નથી સમજતું હવે કોણ કોની મહેરબાની પર !
મહોબત પર જવાની કે મહોબત પુર જવાની પર !

મને પૂછી રહ્યા છો હું કરું છું શેષી શાની પર ?
મહોબત પર, મનોબળ પર, નજર પર, નવજવાની પર.

દરદ મીઠું, જલન મીઠી, તડપ મીઠી, વ્યથા મીઠી,
અરે દુરખાન દિલ લાખો પ્રણયની દિલસતાની પર.

ફેરારો વાર હું માર્યો ગયો છું મહેરબાનીથી,
બેરોસો કેમ રાખું દોષની હું મહેરબાની પર !

શીખી જા હે મરણ, આવીને મારા મિત્ર પાસેથી,
મહારો થાય છે કેવી અદાથી જિંદગાની પર !

બલા આવી, બલે આવી લક્ષા એમાં જગતને શું ?
પડે છે તો પડે છે એ અમારી જિંદગાની પર.

જે ભર્મિઓ જીવિત છે તો જગત પણ એક દી નેશે,
બુઢાયામાં જીવનને લાવશું પાછું જવાની પર.

ન તૂટી જાય આ ગરદન નમી આભારના ભારે !
હવે બસ કર ન કર તું મહેરબાનો મહેરબાની પર.

મરે છે મહેરબાની પર તો 'ઘાયલ' છો મરે કોઈ !
જીવ્યો છું ને હજી જીવીશ હું ના મહેરબાની પર.

મારી બહાર આને

લાવ્યા છે કોણ બાણે કોને વિચાર આને !
વાગે છે હરમાં છીંટી ઝીંટી સિતાર આને.

દીધો નહીં એનો કે મારો વિચાર આને,
આવ્યાં ભરી સલામાં આંસુ ધરાય આને.

લાવ્યો છું એની આંખોમાંથી પુમાર આને,
આવો જીવન-મરણનો સમજાવું સાર આને.

આવો, ગરીબની પાસ જૂઓ બહાર આને,
દામન કરી રહ્યો છું હું તાર તાર આને.

તેવી દ્રઢ્ય - મતિ છે, એવી જીવન - ગતિ છે,
એક જ પરિસ્થિતિ છે, અંદર બહાર આને.

ઉભાવ કોઈ ભાવે ચાહે છે જીવ દેવા,
થઈ ગઈ છે નિન્દાની ઉડતી બહાર આને.

અંતરની રૂપરેખા આંખોમાં તરવરે છે,
તાદશ્ય છે નજરમાં જીવન-ચિતાર આને.

સોન્દર્ય છે, ચમત્ છે, સંગીત છે, મુશ છે,
લાખો બહારની છે મારી બહાર આને.

દ્રવ્યે વિચાર મારા જીવન બની રહેશે,
કોને બની રહું છે જીવન વિચાર આને.

જીવન તરી રહ્યું છે મદિરાની, મોજ માંડે,
ખાલામાં નેકં છું હું મારો ઉગાર આજે.

કેવી મજા દિયે છે મયપાન ચાંદનીમાં !
જાણે ઠરી રહ્યો છું નોકાવિહાર આજે.

આ પંથ પણ જીવનનો 'ઘાયલ' ગાહુ વિકટ છે,
કરવા પડે છે ડગલે પગલે વિચાર આજે.

૨૫-૫-૪૭

વિચારો શું કરું !

છે અલક્ષ્મીના વિચારો શું કરું !
સર્પનો માથે છે ભારો શું કરું !

થાઉં મારો કે તમારો શું કરું !
ધર્મસંકટ છે પધારો, શું કરું !

આગ ફાટી છે હવે તો આઢે પલ્લ,
છે પુકારો પર પુકારો શું કરું !

જંપલા દે છે ન ઝપે છે ધડી,
ખાય છે ગમ છવ માને શું કરું !

દિન પ્રતિ દિન દર્દ વધતું જાય છે,
છે વધારામાં વધારો શું કરું !

જિન્દગી શું, મોત પલ્લ દે છે ન સાથ,
લડે હવે કોનો સહારો શું કરું !

જેમને શત્રુઓ પલ્લ કીધા ન જાય,
મિત્ર છે એવા હજારો શું કરું !

ઓસરો 'ધાયત્ર', કરી જોયાં ધણાં,
ના થયો સ્વભાવ સાને શું કરું !

વાતો નિરાલી

લેયે જાવ પ્યાલી ઉપર આજ પ્યાલી,
અહુ છું હૃદય - ભાર કરવા હું ખાલી.

કદી છે રુદન તો કદી છે ખુશાલી,
અમારા જીવનની છે વાતો નિરાલી.

પ્રિણામ જેનું ફક્ત પાયમાલી!
ખાલી એવી દુનિયાની જાહોજલાલી.

સખી થઈ ગયા એક પગમાં સરાલી,
સમય પણ ગજળની ગયો ચાલ ચાલી!

જીવન મારે જાતે જીવી જાણું છે,
મને કોઈ હોરે નહીં હાય ઝાલી.

કહું કેમ પીતો નથી હું કદાપી!
કદી પી લઉં છું ભરી અશ્રુ - પ્યાલી.

અમનની કળીએ કળી સળગી જાડી,
અચાનક ન જાણે હવા કેવી ચાલી.

ખરેખર નથી કોઈ કોઈનું જગમાં,
ગઈ જિંદગી પણ દઈ હાય તાલી.

જીવનભર ગુલાગી કરી તોય 'ઘાયલ',
રહ્યા છેવટે હાય ખાલીના ખાલી.

હૃદય-ધનકાર બાકી છે

હૃદય તૂટી ગયું છે પણ હૃદય - ધનકાર બાકી છે,
બલે થઈ વારતા પૂરી પરંતુ સાર બાકી છે.

તમે છેકી તો જૂઓ રહેજ મુજ અંદિત હૃદય-વીણા,
તૂટેલા તાર માંહે પણ કંઈ ગજકાર બાકી છે;

મમે ત્યારે જીવનમાં નવજીવન લાવી શકું છું હું,
હજી તો લોહીમાં મારા જીવન-ધનકાર બાકી છે.

મહત્તા ■ જીવનને સંકોટથી પાર કરવામાં,
બલે તોફાન બાકી છે, બલે મગધાર બાકી છે.

સીંચેલા રક્તથી ઉધાન ના વેરાન થાયે છે,
પકી કંઈ વીજ પણ મારો હજી સુવગાર બાકી છે.

મને જો કળ વળી તો વિશ્વ જોશે ઉદયન મારું,
ફફડતી પાંખમાં મુજ શક્તિનો ભંગાર બાકી છે.

જવાનીના પૂરા બે શ્વાસ પણ લીધા છે ક્યાં 'ધાયત્ર',
હજી કંઈ ત્યાગ બાકી છે, હજી સ્વીકાર બાકી છે.

૧૦ ૭-૪૫

તોફાન નાવિક હોય છે

શબ્દ લોકિક હોય છે, અર્થો અલોકિક હોય છે,
પ્રેમની બાવા હમેશાં પારિભાષિક હોય છે.

અશ્રુઓ એની નજરમાં દિવ્ય મોકિતક હોય છે,
પ્રેમીઓને મન દુઃખો પણ પારિભાષિક હોય છે.

આત્મને તો આત્મ સમજાવી શકે છે મોનમાં,
આંતરિક આદેશ લેખિત કે ન મૌખિક હોય છે.

આંખ મળતાં આંખથી અર્પણ કરી એસે છે ઉર,
આહકો સોન્દર્યનાં સંપૂર્ણ ભાવિક હોય છે.

કેણુ જાણે કેણુ પૂરી જાય છે આવી હમેશ,
પ્રેરણાના નિત નવા અંતરમાં સ્વસ્તિક હોય છે.

પ્રેમ - સાગરમાં લક્ષ્મી શું પૂછવું આધારનું
નાવ મોજાંઓ અને તોફાન નાવિક હોય છે.

આમજનતા લોગવે છે વ્યક્તિગત કર્મોનું ફળ,
હંડ પણ કુદરતના 'ધાયલ', સામુદાયિક હોય છે.

૨૬-૩-૪૮

કોણ તાવી જાય છે !

ચાદ આવી ઝગરા શંકના પતાવી જાય છે,
કોઈ ગાહે છે હજુ મુજને જતાવી જાય છે.

કોણ જાણે કેમ મન મુંઝાય છે વારે ઘડી,
કોણ જાણે કોણ આવીને સનાવી જાય છે.

જોત જોતામાં એ જાણી જાય છે આંખોની વાત,
વાત વાતોમાં ગધાનાં દિલને તાવી જાય છે.

હાય, એની મદલરી ઉઠતી જવાનીની છટા,
રાત જાણે કે મુરાજીયમાં વિતાવી જાય છે.

સ્વપ્ન માંહે પણ કદી આવે નહીં જેનો વિચાર,
રંગ એવા રૂપ આંખોને જતાવી જાય છે.

આજ આવો, આજ આશુ પણ નથી આંખો મહીં,
જોઈએ કે આજ કેને કોણ તાવી જાય છે !

શ્વાસ તરી જાય છે ઉચ્છવાસના ઝટકા મહીં,
કામ પણ અવસાનનું જીવન પતાવી જાય છે.

માનવી ગલરાઈ ખેલી જાય છે નિજ જાન પર,
આગમાં તો આગમાં જીવન વિતાવી જાય છે.

છોડ ' ઘાયલ ' છોડ, એનો તે વળી અફસોસ શો !
નવજવાની સૌને અજૂરો જતાવી જાય છે

જીવન — ગતિનું જવાની મહીનું કહેવું શું !
કંઈ અદાથી લીએ છે અહીં વળાંક જીવન.

કોઈનો એક ઇશ્વારો, કોઈની એક નજર,
તમામ દિલની તમન્ના, તમામ દિલની જલન.

નયન નયનમાં સવાલો, હૃદય હૃદયમાં વાત,
કદીક આમ મિલાપો, કદીક ખાસ મિલન.

કદીક એવા વિચારો દિવસ તમામ ખુશી,
કદીક એવી વ્યથાઓ દિવસ તમામ કુદન.

કદીક અશ્રુ અમર્યાં, કદીક આંખમાં પ્રાણ,
કદી અરણ્ય નજરમાં, કદી નજરમાં અમન.

કદીક શોકનાં અશ્રુ, કદીક હૃદય તણાં,
કદીક પગમાં તિખારા, કદીક પગમાં રતન.

કદીક ગીત અધર પર, કદીક મૂકે પુકાર,
કદીક વેણુ, કદી હોઠ પર સળગતાં વચન.

જમાનો ત્યાગનો, ક્યારેક માલિકીનો યુગ,
કદીક દાન, કદી દેહનાં હજાર જતન.

કદીક પ્રેમની વાતો, કદીક ભક્તિની,
કદી કલાપીની ગઝલો, કદી મીરાંનાં ભજન.

કદીક કર્ણ મધુર રાગણી તણો સંચાર,
કદીક કર્ણ મહીં કારમી ચીસોનું સખલન.

કદી જીવનનો ધખારો, કદી વતનની ધૂન,
કદીક ખેસ ખલે તો કદીક માથે કંદન.

વિચારસરણી સમયથી કદીક સાવ ભૂલી,
કદીક ગંગા - યમુનાનું સાથ સાથ વહન.

કદી વરાળ સમો વાદળો મહોં ઉત્કર્ષ,
કદી તુપાર સમું બાગમાં જીવનનું પન.

કદી શુભાખની સ્થિતિ, કદી સુવાસ તણી,
કદી શરીર જીવન તો કદી વિચાર જીવન.

કદીક સ્વેરવિહારી તરંગ સાથ સફર,
ન દોષ નીચે ધરા કે ન દોષ માથે ગગન.

૯-૫-૪૮

વલોવાઈ જાશે

પ્રણયમાં જવાની નિયોવાઈ જાશે
હવે હસતાં હસતાં ય રોવાઈ જાશે
ન રહેશે હવે હાથ હેંચું ન રહેશે
એ મોતી નયો કે પરોવાઈ જાશે.

નયન સાથ રમવા ન એને જવા દો,
હૃદય સાવ જાળકે છે એવાઈ જાશે.

મરણને કહો પગ ઉપાડે અડધથી,
નહીં તો હવે શ્વાસ ઠોવાઈ જાશે.

સિધાવો, ન ચિંતા કરો આપ એની !
કોઈ કામમાં મન પરોવાઈ જાશે.

જીવન-અંતે જોવા પછી તક ન મળશે,
જવાનીમાં જોશો તો જોવાઈ જાશે.

કદી દાનની વાત ઉચ્ચારશો મા !
કયું કારણું નહિ તો ધોવાઈ જાશે.

નિહાજ્યા કરો જે કંઈ થાય છે તે,
વિચારો નહીં, મન વલોવાઈ જાશે.

વગોવે ભલે મિત્રો ' ઘાયલ ' વગોવે !
હતું નામ શું કે વગોવાઈ જાશે ?

રંગ પી, રોશની પી, લાલી પી

તે હવા ઠંડી ઠંડી ચાલી પી,
રંગમાં આવી રંગખાલી પી.

રંગ પી, રોશની પી, લાલી પી,
એક ધ્રું કામ લાખ ખાલી પી !

હે નિરાલીમાં આ નિરાલી પી,
શોખ ખતર નહીં તો ખાલી પી.

હે મનમાં કંઈ લુટી જ મળ,
મનમાં મનમાં સદા મહાલી પી.

હોય ભીતિ પડી જવાની તો !
બેડ હાથેથી લામ ગાલી પી.

કાલ દીઠી છે કોણે દુનિયામાં !
આજની રૂત છે દિવાલી પી.

રંજ પીધા પછી ભલા કેવો !
રંજ પણ થઈ જશે ખુશાલી પી.

પૂજ એણે તને રાખ્યો છે,
હો રહે આજ પાયમાલી પી.

એક સગળી છે મત્તી બનેમાં,
ના મળે બે ખરી, ખયાલી પી.

શત્રુઓને સખી બનીને પા !
 રનેહીઓમાં બની સવાલી પી.
 રંગમાં ભંગ કર નહીં 'ઘાયલ' !
 આજ તો દર્દને રંગતાલી પી.

૨૫-૬-૫૨

✓ દુનિયા ફરી ગઈ

ખાતે કમાલ એની નિગાહો ફરી ગઈ,
 આંખોમાં રસ હતો તે હૃદયમાં ભરી ગઈ.
 એસી ગયું હૃદય અને આશા મરી ગઈ,
 દૃષ્ટિ ફરી શું એમની, દુનિયા ફરી ગઈ.
 મસ્તીભરી નિગાહો ગજબની હતી નિગાહ !
 પાણીને આગ આગને પાણી ફરી ગઈ.
 નિર્દય નિરાશા જિંદગીભર ટુવતી રહી,
 આશા બિચારી જન્મી ન જન્મી મરી ગઈ.
 એ ભૂમિકા યે આવી ગઈ પ્રેમપંથમાં !
 નજરો બળી ગઈ અને આંખો ફરી ગઈ.
 ચક્રવર્તી હાથે ભાગ્યનું ચક્ર ફરી ગયું !
 આંખો કિનારો પાસે તો નોકા ફરી ગઈ.
 કાળમાં છેવટે ન રહ્યો રથ હૃદય તણે,
 ક્યારે ન જાણે હાથથી રક્ષિત સરી ગઈ.
 એ દોસ્તી ભણા શું હતી, દુશ્મની હતી !
 એ દોસ્ત જેવા દોસ્તને દુશ્મન કરી ગઈ.
 ‘ઘાયલ’ ન જોળણી સદી મારી નજર અને,
 કંઈ એવો પાયમાલ જવાની ફરી ગઈ.

૨૪-૩-૪૮

વેર વાળ્યું છે

કોઈની આંખના મોઘમ ઇશારે વેર વાળ્યું છે,
સહારે તેજનો લઈ અંધકારે વેર વાળ્યું છે.

વિરોધી વાળે ઝેનાથી વધારે વેર વાળ્યું છે,
રહી પડ્યો ગજળનું પક્ષકારે વેર વાળ્યું છે.

ન પૂછો કે જીવનમાં કોણે ક્યારે વેર વાળ્યું છે ?
સમય ત્યારે મળ્યો છે સૌએ ત્યારે વેર વાળ્યું છે.

ખખર નહોતી અલિનય છે ક્ષત ગંભીર મંત્રીનો,
રેહીને ભારમાં મિત્રોએ ભારે વેર વાળ્યું છે.

દશા ખુદ રંગરેખાની ઠહે છે હું નથી કહેતો,
જીવનનું ચિત્ર દોરી ચિત્રકારે વેર વાળ્યું છે.

નથી અંધેર આઝાદીમાં પણ ઓછું ગુલામીથી,
કે વેરણ સાંજની પેઠે સવારે વેર વાળ્યું છે.

લેલા થઈને સુધારાની ફરીથી વાત ના કરશો,
સડે વાળ્યું નથી એવું સુધારે વેર વાળ્યું છે.

પ્રસિધ્ધ પણ હવે ગુજ કાજ એક બાંધન બની ગઈ છે,
ન બાળે કે ક્યા લવનું પ્રચારે વેર વાળ્યું છે.

રહી છે ક્યારે ચિંતામુક્ત 'ધાયલ' જિન્દગી જગમાં,
હમેશાં કોઈને કોઈ વિચારે વેર વાળ્યું છે.

૧૨-૧૧-૫૨

ગુલના ઉછંગમાં

એક વીજળી છૂપી છે ભૂકુટીના ભંગમાં,
પ્રજળી રહી છે આગ શી મુજ અંગ અંગમાં.

સંપૂર્ણ સર્વ હોય છે પોતાના રંગમાં,
કોને ખબર કે કોણ છે દીપક પતંગમાં ?

હું નવજવાન ! એવી રીતે લડજે જંગમાં.
જેથી જીવનનો રંગ રહી જાય રંગમાં.

જીવન મહીં જગત છે : જીવન છે જગત મહીં,
છૂપા અનેક રંગ છે પ્રત્યેક રંગમાં.

એમાં અસંખ્ય ચિત્ર સજીવન કરું છું હું,
ચેતન અજબ ભરેલ છે મારા તરંગમાં.

ત્યાં ત્યાં છે વાસ દર્દનો જ્યાં જ્યાં વસે છે દિલ,
કાંટા ભર્યા છે આદિથી ગુલના ઉછંગમાં.

છેડીને કોઈ જોઈ લે હસ્તીના વાઘને !
માગો ભર્યા અનેક છે એ મોરચંગમાં.

સોખતથી પાયમાલ થયા વિશ્વમાં અમે,
હું એના સંગમાં અને એ મારા સંગમાં.

‘ધાયત’ એ ધાવ જિંદગી જતતાં દુઝાય ના !
ભૂલે ચૂકે ન જોલજે તું જોલ વ્યંગમાં.

નવા પંથ પર મને

મીઠી નજરથી જો નહીં તિરછી નજર મને,
બરબાદ કરવા ચાહે છે ? બરબાદ કર મને.

છે રૂપ કે પ્રણય નથી પકતી બબર મને,
બાંધી રહું છે કોણ જો બંધન વગર મને.

આવે છે અંધકાર ભીતરમાં નજર મને,
તન શું મને મળ્યું છે ! મળી છે કબર મને.

રાખે છે ધ્યાન એનું હવે દર્દ કોઈનું,
દિલની ફિકર નથી કે જિગરની ફિકર મને.

મસ્જિદથી દૂર છું કહીં મંદિરથી દૂર છું,
દોરી રહ્યો છે ગ્રેમ નવા પંથ પર મને.

આથી વધારે હોય શકે શી દીવાનગી,
દિનની બબર નથી કે દયાની બબર મને.

એકાદ તૂટી આશ તો બંધાઈ સેંકડો,
સુખિત મળી ન કેદ થકી ઉમ્મર મને.

મારી નજર હતી કે કોઈ રૂપની ઝલક !
એની નજર ન જોઈ શકી એક નજર મને.

‘ધાયલ’ હું બુક બળીને પ્રભાતું છું અન્યને,
દિલ ન્યોતનું, દીપકનું મળ્યું છે જિગર મને.

આપણે છીએ ને રાત છે

છે એનું એ જ રૂપ એની એ જ વાત છે,
દુનિયાની જાન માથે હજી લાખ વાત છે.

હર રંગ રૂપ માંહે છપી એની જાત છે,
શબ્દો જુદા જુદા છે એની એ જ વાત છે.

છે કેવી રીત ભાત! અજબ રીત ભાત છે,
એક એની વાન માંહે છપી લાખ વાત છે.

કહે છે કે, 'મુજથી બહાલી મને તારી જાત છે,'
શું સાંભળી રહ્યો છું દિવસ છે કે રાત છે?

હૂંબી ગયો સૂરજ અને દિવસ, ઢળી ગયો,
ભેડો શરાબી આપણે છીએ ને રાત છે

દિવસમાં મળા ન આવી? હશે, આવો આંખમાં!
મુંઝાવ મા, મક્કાન એવા પાંચ સાત છે.

કાંટા ન હોય જેમાં ગુલાબ એ નથી ગુલાબ,
વિલથી નથી હયાત દરદથી હયાત છે

હુઃખની જગત આહ ભરીને ભરી દીધી,
શું આહ પર ભરું હું શી એની જગત છે?

હું કંઈ નથી તો કેમ નથી, છું તો કેણુ છું?
આખર કંઈ વિસાતમાં મારી વિસાત છે?

અશ્રુનું પૃછવું શું કોઈના વિગેઝમાં
 આંખોમાં આજકાલ દિવાળીની રાત છે,
 આંખલડી એની પાય છે ખી જાઉં છું શરાબ,
 કરતો નથી વિચાર દિવસ છે કે રાત છે.
 ધર્મ જાય છે શ્રોતાજનો તસવીર દર્દના,
 ‘ધાયલ’ તમારા કાવ્યમાં એવી શી વાત છે ?

૨૧-૧-૮૮

વેણીની ગાંઠો છૂટે છે

અંતર ડૂબી જાય છે આંખોનાં પાણી ખૂટે છે !
તોય અશાગી જીવ કોઈના પ્રેમ થકી ના છૂટે છે.

તારામૈત્રક થાય છે ત્યારે એવી વાચા ફૂટે છે !
શબ્દો ખૂટી જાય છે કિન્તુ ના વાનો ખૂટે છે.

ગીત ગાનામાં ગૂંજે છે, વેણીની ગાંઠો છૂટે છે !
એની બલાથી કોઈની રગ રગ તૂટે તો તૂટે છે.

લાલી ઉપા ને સંધ્યા કેરી જોઈ અને શરમાઈ મરે,
કંઈ એવા એના ગાલોમાં લોહીના ટશિયા ફૂટે છે

રૂપ બહુરૂપી છે સહચર, રૂપ ધરે છે ક્ષાવે તે,
સાગર રૂપે ઊમટે પણ છે, ઝરણાં રૂપે ફૂટે છે.

કેમ વિરહમાં વીતે છે, એ વાત નથી કંઈ કરવાની,
દિવસો તો વીતી જાય છે, કેમ ના રાનો ખૂટે છે.

આંખોની મીમા પુરનો અશ્રુનો ઉત્ક્રાપાત નથી,
હિરક્ષિતિજની આગળ પણ કંઈ આમ સિતારા તૂટે છે

કેમ કંઈ પાવાણુ હૃદયને કરતાં નથી અશ્રુઓ અસર,
કુદરત, તારા ઝરણાંઓ તો પથ્થરમાં પણ ફૂટે છે.

એટલી નૈતિક હિંમત ક્યાં કે શત્રુ બની ઝરનાદ કરે,
'ધાયલ,' મોટે ભાગે માનવ મિત્ર બનીને લૂટે છે.

૧૫-૧૦-૫૦

અશ્રુની યાદરમાં

મુનિત પગલાં થયાં 'તાં આપનાં મારા પતિત ઘરમાં,
ખતાવે છે પ્રણય પણ કેનાં કેવાં સ્વપ્ન નીંદરમાં ?

ભણી જાએ મુકદ્દર એનું જો મારા મુકદ્દરમાં,
રહું હું પણ કોઈની યાદમાં, નજરોમાં, અંતરમાં.

રમે છે સૌની આંખોમાં, રહે છે સૌનાં અંતરમાં,
વસે છે એ ઘરોઘર પણ નથી જડતા કોઈ ઘરમાં.

તરે છે યાદ એની મારાં અશ્રુના કલ્પેવરમાં,
કરે છે જલકિડા જલસુંદરી બાળે સરોવરમાં.

નિહાળી લઉં છું એને હું 'છુપાવી એને એનાથી,
કદી સૂરજનાં કિરણોમાં, કદી ગાકળની ઝરમરમાં.

નજર દીધી ન દીધી ત્યાં નજર એ ફેરવી બેઠાં,
અહીં બગડી ગઈ દુનિયા બનીને મારી પગલરમાં

ગયાં પોતે અને લેતાં ગયાં શેનક જધી સાથે,
પડ્યુ છે એમ ઘર બાળે નથી રહેતું કોઈ ઘરમાં.

નમ્યું છે બ્યારથી એને નથી મસ્તક થતું નીચું,
મને ડર છે કહીં મહેથર ઉડાવું હું ન મહેથરમાં.

મરણની મહેરબાની કે છવન-ઘટમાળથી છૂટ્યો,
બિગાદો ક્યારનો ખાનો 'તો ચકકર ઝવ ચકકરમાં.

વિતાવી ક્યાં છવનઘડીઝો ગણાવું ? લો ગણાવી દઉં,
ગણો ઝોક છવના ગમમાં અને ઝોક મેતના ડરમાં.

પેતંગોનાં છવન સળગાવતાં કંઈ ચર્મ ના આવી,
શમા, શીદ મુખ છુપાવે છે હવે અશ્રુની આદરમાં ?

નિરાશ્રિત હોય છે તેને મળે છે કુદરતી આશ્રય,
સીંચે છે ઠોણ પાણી કે ઉગે છે વૃક્ષ પથ્થરમાં !

ભલે એને જગત મોળાં કહે કે છુદ્ધુદા સમજે !
ઉછાળા ખાય છે પાણી સમંદરનું સમંદરમાં.

એ ઠોળી યાદ દિલમાં આવી ને ચાલો ગર્મ 'ધાયલ' !
સિતારા આલના તૂટી પડ્યા આકળની ઝરમરમાં.

૭-૬-૪૪

તો કહેવાય નહીં

મન મરણ પહેલાં મરી જાય તો કહેવાય નહીં,
વેદના કામ કરી જાય તો કહેવાય નહીં.

બુદ્ધિ સંકટથી ડરી જાય તો કહેવાય નહીં,
પ્રેમપંથેથી તરી જાય તો કહેવાય નહીં.

આંખથી અથ્ર ખરી જાય તો કહેવાય નહીં,
ધૈર્ય પર પાછી ફરી જાય તો કહેવાય નહીં.

એની આંખોને ફરી આજ સુઝી છે મસ્તી,
દિલ ફરી મુજથી ફરી જાય તો કહેવાય નહીં.

આંખડી લોળી, વદન લોળું, અઢાઅે લોળી,
'પ્રાણ' એ રૂપ હરી જાય તો કહેવાય નહીં.

ચાંદની રાત, બર્યા જામ, સૂીલાં ગીતો,
આજ મારો દી ફરી જાય તો કહેવાય નહીં.

કંઈ મળા મીઠી તડપવામાં મળે છે એને,
દિલ વ્યથા વેરે વરી જાય તો કહેવાય નહીં.

બાશ મેળાપની દેખાય છે હરશેજ નિરાશ,
માંઠ વાળેલ સરી જાય તો કહેવાય નહીં.

મેંતનો વારે ઘડી વાય છે વાયુ વેરી,
જ્યોત જીવનની ઠરી જાય તો કહેવાય નહીં.

આંખનો દોષ બળે છે બધા દિલને બદલે,
ચોર નિર્દોષ ઠરી જાય તો કહેવાય નહીં.

શોકનો માર્યો તો મર્યો ન તમારો 'ધાયલ',
હર્ષનો માર્યો મરી જાય તો કહેવાય નહીં.

૧૦-૧-૬૩

સવારી નીકળી

પ્રેમ માંહે રૂપ જો જાએ લાગી,
 દેતના અમલ બધા જાએ દળી,
 એમ ઊઠી વાદળીથી વીજળી,
 રૂપની જાણે સવારી નીકળી.
 રાતથી કાળી, દિવસથી ઊજળી,
 છે જુદાઈની ઘડીઓ વેગળી.
 લાગણીની ઠેસ પણ એછી નથી,
 આંખમાં આવી પડ્યું દિલ ઊછળી.
 ઉર-પિપાસા ઉમ્મરાર ખૂંટી નહી!
 લાખ પીધી હાથ, ટાલક ના વળી.
 જિંદગી આસાન મુરકેલ ચર્ચ રહી,
 વાતમાંથી વાત ભારે નીકળી.]
 પાનખર પણ એ જ છે, એ છે વસંત,
 આમ જૂઓ તો હૃદય છે ગુલકળી.
 બેઅસરના ભાવ્યમાં કેવી અસર?
 આહ જોવી ગર્હ હતી એવી વળી.
 મારી માટી મૂર્ખ એ ક્યારે હતી!
 દાળ, મહેનત તારી માટીમાં મળી.
 બંધ કર 'ઘાયલ' પ્રલાપો બંધ કર,
 લેદની દુનિયા રહી છે ખળભળી.

અમૃત અમૃત, સોમલ સોમલ

ટીકું ટીકું ટીકું કોયલ,
અંતર જૂરે એકલદોકલ.

કોઈ નયાવે નયનો પલપલ,
હિલની દુનિયા બિયલપાયલ.

મારો દુનિયા, ન્યારો દુનિયા,
વસ્તી વસ્તી, જંગલ જંગલ.

મારું મદિરાપાત્ર અનોખું,
પલમાં ખાલી, પલમાં છલોછલ.

એનાં લોચનનું શું કહેવું !
અમૃત અમૃત, સોમલ સોમલ

ધોવન ધોવન સર્વે જંખે,
પાગલ પાછળ દુનિયા પાગલ

દુનિયાની વાતો દોરંગી
હોઠે અમૃત, હૈયે દલાદલ

જીવન મૃત્યુ, મૃત્યુ જીવન !
બને એક જ કેવું કુતલકલ !

અંતર જખમી, આશા જખમી,
'ઘાયલ' આખી દુનિયા ઘાયલ.

૧૭-૪-૮૮

તડકે તડકે મેહ

જ્યાં સુધી આ રહેશે દેહ,
ત્યાં સુધી ખમવાના રેહ.

હસતી આંખલડીમાં મેહ,
ઘોટલો તડકે તડકે મેહ.

આદર વિષુ શું જાવું ગેહ ?
છો વરસે મોતીના મેહ.

અશુ ઊનાં કેમ ન લાગે ?
હૈયામાં સળગે છે ચેહ.

હેતરથીંડી એ ધણ કેવી !
હાથ દે છે હૈયાને છેહ.

દષ્ટિ ચ કિત, મન સંકુચિત,
છીછરા સ્નેહી, છીછરા સ્નેહ.

માનું છું હું જેલહિલીમાં,
જેતો નથી હું હાર - ફતેહ.

એમ દુખાઈ જાય એ બીજા,
કાળ છો આપે મોતની શેહ.

એમ નહીં પળમાં પડે 'ઘાયલ',
પડતાં પડતાં પડશે દેહ.

ઝોટલી માદક નથી હોતી

કદી લલનવિરોધી આખડી મેડક નથી હોતી
નજર તો હોય છે કિન્તુ હૃદયવેધક નથી હોતી

પરસ્પર ભાવના ક્યા એકગાની વ્યાપક નથી હોતી,
નથી હોતી કદી ત્યા જિ દગી મેશક નથી હોતી

મને આદત પડી ગઈ છે હવે લોહીઉપકાળની
મદિ પીનો નથી હું આગ તો ઠંડક નથી હોતી

અમારી જિ દગાનીની અદાઓ પતુ નોંખી છે
ઘડી લાયક, ઘડીમા ઇવવા લાયક નથી હોતી

જવાનીની કસમ, ઉઠતી જવાની પણ મદિરા છે,
મદિરા પણ ખરેખર ઝોટલી માદક નથી હોતી

જમાનાની નજરમા ડોણ લાણે કેમ ખટકે છે
અમારી જિ દગાની આમ તો કટક નથી હોતી

ભૂલ ઉપકાળની આશા? અને તે પણ તમાનથી
તમાશમા કદાપી વૃત્તિ ઉપકાળક નથી હોતી

મને એ લોડથી છે વિશ્વશાન્તિની અભિવાધા,
કદી જેની નજરમા શાન્તિ આવશ્યક નથી હોતી

રંગે રંગમા ખુશીની તહેર દોડી નય છે 'ધાયદા',
ક્યા સૌન્દર્યની આખી ઇવનમેન્ક નથી હોતી!

માર્ચ, ૪૮

એક જ્યોત છે હૃદયમાં

શું બેઘડી મળી 'તી એ કોઈના પ્રણયમાં,
આવાગમન સમેટી બેઠો છું એ ઉલયમાં.

સંમળું તો કેમ ના હું સમળું લલા વિનયમાં ?
મેં જિંદગી વિતાવી છે કોઈના પ્રણયમાં.

આવેશ છે નયનમાં, ઔદાર્ય છે હૃદયમાં,
આ રૂપને ઘટાવું નિર્દયમાં કે સદયમાં ?

મુજ તેજશૂન્ય આંખો શાને હસી રહી છે ?
કોનું શમી રહું છે સૌન્દર્ય મુજ પ્રણયમાં !

કાને ખબર હતી કે જન્મળ જિંદગી છે !
સમજ્યો તો જિંદગીને હું ખેલ બાલવયમાં.

દિવસોની રાશની છે, રાતોની આંહની છે,
શું યાદ કોઈની છે ! એક જ્યોત છે હૃદયમાં.

લગનાશ છું છતાં પણ તજતો નથી હું આશા,
સંપૂર્ણ અસ્ત માંહે રાત્રું છું હું ઉદયમાં.

છે એટલી ફિક્કર કે જાણે નથી ફિક્કર કંઈ,
નિર્ભય બની ગયો છું આવી અનેક ભયમાં.

‘ધાયલ’, ફિક્કર વગરનું જીવન કોઈ જીવન છે !
ચિંતા નથી તો રાખો જ્વાલા કોઈ હૃદયમાં.

સજલ નયનમાં

હું હું શું કે મને મળ્યું શું, હસી ખુશીમાં અમન અમનમાં,
મળ્યું છે જે કંઈ જોઈ શકે તો જોઈ લેા મારા સજલ નયનમાં.

મળ ખરી એ મિલન તાળી છે, કંઈક એવું બને મિલનમાં,
સવાલ ઉઠે હૃદય હૃદયમાં, જવાબ આવે નયન નયનમાં.

મરણ પછી શું થશે ન જાણે, મરણ પછી શું મજા મિલનમાં ?
સવાલ આ છે અરે ! જીવનનો જવાબ કેવો ઘટે જીવનમાં.

નિરાશ અંતર રહી રહીને રડયા કરે છે, ઝુથાં કરે છે,
નિરાશા જેને વરી હો તેને નિરાંત હોતી નથી જીવનમાં.

શરીર - સુક્તિ મળી પરંતુ વિચાર - સુક્તિ મને મળી ના,
નથી હું કરતો વિચાર તો પણ રહ્યા કરે છે વિચાર મનમાં.

ન વાત પૂછો કે ઉન્નતિમાં થઈ છે કેવી દશા કદેાડી !
દશા કદેાડી અમારી આવી, થઈ હતી ના કદી પતનમાં.

નસીબ ક્યાં છે કોઈને પણ આ અમારા કંઠ જીવનના શ્વાસો,
અમે અલાગી છતાં અકાળે મર્યા મુંઝાઈ શીનગ પવનમાં.

સંમુદ્રમંથન કરી જનારા, જવાબ કે આ સવાલ કેશે !
ગયું હતું પી કોઈ તો ક્યાંથી, હળાકુળ આવી લગ્યું જીવનમાં ?

વિદાય વેળા કોઈની 'ઘાયલ', વિદાય જે ના દર્દ શક્યાં 'તાં,
કેવે એ અશ્રુ રહી રહીને મને રડાવ્યા કરે છે મનમાં

કશી વાત વગર

હુઃખ વગર, દર્દ વગર, હુઃખની કશી વાત વગર,
મન વલોવાય છે ક્યારેક વલોપાત વગર.

આંખથી આંખ લડી બેઠી દશી વાત વગર,
કંઈ શરૂ આમ થઈ વાત શરૂઆત વગર.

કોલ પાળે છે ઘણીવાર કબૂલાત વગર,
એ મળી જાય છે રસ્તામાં મુલાકાત વગર.

આ મળ કોણ અખાડત મને આઘાત વગર ?
તારલાઓ હું નિહાળું છું સદા રાત વગર.

સાકિયા ! પીધા વગર તો નહીં ચાલે મુજને !
તું કહે તો હું ચલાવી લઉં દિનરાત વગર.

કોઈ ને કોઈ અચાનક ગયું જીવનમાં મરી,
એક દિવસ ન ગયો હાય, અકસ્માત વગર.

એમ મજબૂરી મહીં મનની રહી ગઈ મનમાં,
એક ગઝલ જેમ મરી જાય રજૂઆત વગર.

કામમાં હોય તો દરવાન, કહે જિભો છું !
આ મુલાકાતી નહીં જાય મુલાકાત વગર.

અશુ કેરો હું બહિષ્કાર કરી દઉં કિન્તુ,
ચાલતું દિલને નથી દર્દની સોગાત વગર.

લાક્ષણિક અર્થ જેનો યાચ છે હજનનું ખમીર,
કોઈ ચમકી નથી શકતું એ ગવેરાત વગર.

૧૮ આ કતા કોઈ શીજે મિત્રો કનેથી 'ધાયલ',
વેર લેવાય છે શી રીતે વસુલાત વગર.

૧-૮-૫૨

રોઈ રોઈ

હાથ ઉભયથી બેઠા ધોઈ,
દિલ જોયું, દુનિયા પણ જોઈ.

દિલ તો દિલ એ દિલની પાછળ,
આંખો પણ ગર્મ રોઈ રોઈ.

હૈયા મરથી હાથ લઈ તો,
આધા બેસો, બેસે કોઈ.

આ હિંસા તમને ના શોભે,
તરછોટો મા જાણી જોઈ.

એમ દબાવી દુઃખ બેઠો છું,
જાણે પામ્યો છું કંઈ જોઈ.

કેવી કરી છે મિત્રોએ પણ,
શત્રુ રટે છે હાલત જોઈ.

પામ્યો છું આ ગતિ 'ધાયલ',
જીવનભરની નિદ્રા જોઈ.

૧૮-૭-૪૬

હૃદય પર ભાર લાગે છે

દિલાસાથી દવે દુઃખ દિલને પાસવાર લાગે છે,
હૃદય પર હાથ રાખો ગા, હૃદય પર ભાર લાગે છે.

સકળ સંસાર ભૂતાવળ તલો ઓથાર લાગે છે,
ભરી દરબાર બેઠો છું છતાં લોકાર લાગે છે,

મને મારા રૂદન દેરા જ આવિષ્કાર લાગે છે,
દીપક જો ગાય છે કોઈ મને મહ્કાર લાગે છે.

ક્રુદ્ધું શું દેશિયત એની ! અજબ છે દેશિયત દિલની,
કદી વેરાન લાગે છે, કદી શુભઝાર લાગે છે.

બયંકરમાં બયંકર રાગ લાગે ગ્રેમ છે સૌને,
મને અકસીરમાં અકસીર એ ઉપચાર લાગે છે.

હરે બેસી ગયો છે ધ્રાસકો તોફાનમાં એવો,
ફિનારા પર લાલો છું તો ય પણ મજબાર લાગે છે.

મને સંસાર સારો શૂન્ય લાસે છે તમારા સમ,
નવાઈ તમેને શૂન્યમાં સંસાર લાગે છે.

તમારે કાર્ય કર્મ કરવું નથી, કરવા નથી દેવું,
દખલગીરી તમારી મિત્રો, અત્યાચાર લાગે છે.

નવાઈ છે દુઃખીમાં પણ દુઃખી છું તો ય પણ 'ધાયત્ર' !
મને મળનારને મારો શુખી સંસાર લાગે છે.

૧૦-૧-૮૯

ગરનાર પર ધુમાડા

ક્યાં એમના ઉછળતા યૌવનના ધમપછાડા,
ને હાય, એમના ક્યાં અવસાનના દહાડા !

ખાપણ ન પૂરું પામ્યો 'ઘાયલ' ગમત-ઉપાસક,
ઢોકેલ મુખ હતું પણ પગ તો હતા ઉઘાડા.

આવે છે જિંદગીમાં એવા ય પણ દહાડા,
મારે છે પગમાં માનવ હાથે કરી કુહાડા

ચક્ષુઓ પાણી પાણી ને ગાલ ખાડા ખાડા,
આવી ગયા અગારા પણ મોનના દહાડા

કોને ખબર હતી કે મિત્રો જ પડશે આડા,
જેવા રહી ગયા 'તા ને આ ય પણ દહાડા !

કેવી એ મેમવાનો, કેવી એ રીતવાતો,
કેવી એ ભીની રાનો ! વીતી ગયા દહાડા.

ચરકો ઉઠી કળીઓ, ફેલી ગયો પરિમલ,
છુપવા ગયા પરંતુ એ થર્મ ગયા ઉઘાડા.

નિસ્વાસ ને નિસાસા હું હાય કેમ રાખું ?
રાખ્યા બલા રહે છે કર્મ હાથમાં ધુમાડા !

તેઓ જ હાય, મારું મસ્તક ગયા ઉતારી,
આશા હતી જેઓથી કે દેશે હાય આડા.

૨

એક ધ્યેયપંથ માટે દુઃખ લાખ વાતનું છે,
 છે નેટલા વિસામા, છે એટલા જ ખાડા.

૧૫/૩૧ દીધું ડવનને આહોથી 'ધાયવે' આજ,
 જૂઓ ઉડી રહ્યા છે ગિરનાર પર ધુમ્માડા.

૧૮-૫-૮૮

હવે મોંસૂઝણું છે

નથી કંઈ યાદ કેાનું ગાગણું છે,
ખબર છે એટલી દેણું ઘણું છે.

હતું તેનાથી આજે સો ગણું છે,
રડીએ ક્યાં સુધી કે દુઃખ ઘણું છે.

સકળ વાતાવરણ સોહામણ છે,
ન જાણે કેમ સૂનું આંગણું છે.

કરો ક્યારેક તો પાવન પધારી,
અમારું આંગણું પણ આંગણું છે.

તમારી હાજરીની છે જરૂરત,
ખિરાજો આવીને તો ચે ઘણું છે.

કંઈ કહેવાય ના અમ જિન્દગીનું,
કહે છે પ્રેમ સાદું શિર તણું છે.

ગઈ દીવાનગી, કાં સાવ ભૂલી !
નથી ખડેર આ ઘર આપણું છે.

ખુશીથી તારતાઓ, જાવ પોલી !
નથી ચિંતા હવે મોંસૂઝણું છે.

નથી એના સમું એકેય 'ઘાયલ' !
કેવન એ સાચું માથાખાંધણું છે.

એ તો થયા કરે છે

કિંમત ન કોઈ જગમાં સાથી થવા કરે છે,
 છે એક જીવ એ પણ છોડી જવા કરે છે

જીવ દર્દ આજ ભીડી દિલની દવા કરે છે,
 ને કામ વેદનું છે તે વેદના કરે છે.

દોષને શું કે તારા બીમારની ખબર લે ?
 હો, કાળ છે બિચારે કે આવ ભા કરે છે.

ક્યાં બળતરા ટળે છે કંઈ બળતરા ક્યાંથી ?
 ને હોય છે થવાનું એ તો થયા કરે છે.

એને જ નાખુદા હું મારો ખરો ગણું છું,
 ને મોજ ચાલ મુજને રૂણાવવા કરે છે.

દિલ ગાડું ઘર છે એનું આવે બાંહે ખુશીથી,
 કોણ આવવા અહીંયાં ગમને મના કરે છે ?

કિંમતની વાત છે કે મળતી નથી અમોને,
 આપે છે દર્દ એ તો પચદા દવા કરે છે

જીવે છે કંટકોમાં આનંદથી ગુલાબો,
 માઠી દશા મહીં પણ પ્રેમી મળા કરે છે.

તો કાલ આવતું હો તો આજ આવે 'ધાયલ',
 એવા મરણની પરવા મારી બલા કરે છે.

પહોર દોઢ પહોર ।

વિરહ, કંડી હવા, ઘટા ઘનધોર,
આજ શું પૂછવું દગ્દનું ભોર ।

એની કોર, આની કોર, કેની કોર ?
ક્યાં છે તું ? તું જ હાથ આલી દોર !

દિલ મહીં છે તો ક્યાં જશે ચિન્નચોર ?
ઓણ જડશે નહીં તો જડશે પોર.

આંખ ભોળી, વળી ભવાં શિરભોર,
દિલ દયાળુ, વિચાર બળવાબોર

‘ગેહ કો’ હી નહીં જુદા થાએ,
દિલ છે સિદ્ધકો અને દરદ છે મહોર

ભાનમાં હું ને તેમ હું બેભાન,
આ કંઈ ભતતનો બાલા છે તોર ?

ઓ સમય, અંત મુજ સહેલ નથી !
જેટલું હોય એટલું કર ભોર !

મિત્ર પણ શું મળ્યા છે માથાના ? },
દિલ દગાળાઝ, આંખ ઈર્ષાબોર }

આશની રાખી જિંદગી ન રહી,
હાથથી ગઈ પતંગ તોડી દોર

તોડવા દિલ ન હાથ કાળા કરે,
એને માટે તો ખસ છે એક ટકોર,

થઈને પરપોટો એક ફૂટી ગયો,
જિંદગી શું અને શું એનું ભેર ?

છે જીવન સ્વપ્ન, એનું જીવન શું ?
બહુમાં બહુ તો પહોર દોઢ પહોર.

એ જવાને જ સર્વે આવે છે,
શું જવાની, શું જિંદગી, શું ભેર !

વીજળી તો મડી ચડી પાછી,
પણ ન સંધાઈ તૂટી જીવનદોર.

ભિમરે ક્યાંથી રૂબની નોકા ?
હૈયું તો હૈયું હાથ પણ કમભેર

ચાલ હે મોત, ચાલ જલદી ચાલ,
જીવ આદ્યો ન જાય તારી મોર.

માંડે 'ધાયલને' લંઘ આવી છે,
આદ નિશ્વાસ છોટો શોરખકોર !

૨૫-૮-૪૩

રંગ હજાર જોઈ છું

એક નહીં જિગર મહીં દાગ હજાર જોઈ છું
જોયો નથી જતો છતાં મિત્રોનો પ્યાર જોઈ છું

પ્રેમથી રૂપ રંગના સર્વ પ્રકાર જોઈ છું
ફૂલ તો ફૂલ જોઈ છું, ખાર તો ખાર જોઈ છું

જોઈ છું રાત ને દિવસ, સાંજ સવાર જોઈ છું,
એની હરેક દૃષ્ટિમાં રંગ હજાર જોઈ છું

હાય, નશીલી આંખમાં અશ્રુની ધાર જોઈ છું,
એની નજરમાં આજ હું મારી પુકાર જોઈ છું

નિત્ય જીવનના ઢંગ પણ લાવે છે કેવા કેવા રંગ ।
પગમાં નિકાળું છું ખિત્તો, પગમાં બકાર જોઈ છું

ફૂળી જવા દો બિન્દુમાં, અશ્રુના બિન્દુ-સિન્ધુમાં,
કોઈ જૂએ કે ના જૂએ હું તો ઉગાર જોઈ છું

એમણે ફેરવ્યા લલે ફેરવ્યા એમણે વિચાર ।
મારે બહલવા કે નહીં મારા વિચાર જોઈ છું

એના દુઃખે છું હું દુઃખી, એના સુખે છું હું સુખી,
ક્યારે જીવન મહી પુરી મારી લગાર જોઈ છું ।

ભડી પડે ને આંખમાં કોઈ છળી તો શું કરું ?
ક્યારે હું રૂપ રંગની દુનિયા ધરાવ જોઈ છું ।

પ્રેમ અવશ્ય ભૂલ છે હું થ કહું છું ભૂલ છે,
ગિનજરૂરી કિન્તુ હું ભૂલ-સુધાર જોઉં છું.

જિંદગી કાજ હાથથી નાણું છું ધૂગ આંખમાં,
તાણું છું જગ અસાર છે તો યં હું સાર જોઉં છું.

‘દાયલ’ ખાસ ત્યારે તો આવે છે યાદ એમની,
જ્યારે હું સંકુચિત જગે કોઈ ઉઠાર જોઉં છું.

૭-૬-૪૮

હસતા ચહેરા

ગુલાબોની પેઠે વિકસતા ચહેરા,
નીરસ જિન્દગાનીને રસતા ચહેરા.

સ્વર્ણ ધર્મ હૃદયમાં સમાઈ ગયા છે,
નથી એ નયનમાંથી ખસતા ચહેરા.

એ લસતા ચહેરા, વિલસતા ચહેરા.
ભક્ષા કેમ વિસરાય હસતા ચહેરા!

ન જાણે કે અદૃશ્ય ક્યાં ધર્મ ગયા છે?
જીવનમાં ગઝલને પીરસતા ચહેરા.

હમેશાં જે કરતા હતા પુષ્પ-વૃષ્ટિ,
હવે ક્યાં એ શોધું વરસતા ચહેરા?

કદાપી ન ઢંકાય છે સૂર્ય ઢાંક્યા,
ન રહેશે કહીં પણ એ અસ્તા ચહેરા.

ધગશ ને ધખારા હવે ક્યાંથી લાવું!
ગયા કિતરી સૌ ઉપસતા ચહેરા.

મળે તો કહેજો કે તરસે છે તમને,
નિરંતર ખુશીને તરસતા ચહેરા.

‘મને આજ ‘ઘાયલ’, રક્ષાવીને રહેશે,
નથી યાદ આવ્યા અમસ્તા ચહેરા.

✓આપોઆપ શું બાણે ?

તેઓ મારા પ્રતાપ શું બાણે ?
હર્ષવેશાં વિલાપ શું બાણે ?

શું વીતે છે તુષારનિન્દુ પર,
સૂર્યનિબેનો તાપ શું બાણે ?

આંખથી આંખ તેં મિલાવી નથી,
એ છરીનો તુ કાપ શું બાણે ?

માયકર્મી હું પુણ્ય શું બાણે ?
પુણ્યથાળી, તું પાપ શું બાણે ?

હું દુખીને તરેઈ છું બાણું છું,
તું ગહનવાનું માપ શું બાણે ?

દશ કેવા છે એના ઝેર ભર્યા,
દૂધ પીના એ સાપ શું બાણે ?

આપ આપો નહી સમજ જેને,
એ લસા આપોઆપ શું બાણે ?

કર્મમાથી જે ધર્મ ના સમજ્યો,
એ જપીને ય બાપ શું બાણે ?

કર્મ 'ધારલ' જૂએ તો દેહ જૂએ,
દિવ મહી શો છે તાપ શું બાણે ?

૧૧-૩-૪૨

ને એક છે ઉતારો

છે કાંઈ જિંદગીમાં તો એ જ છે સફારો,
એક યાદ છે તમારી, એક ધ્યાસ છે અમારો.

મારી જીવનવીણાના કંપી રહ્યા છે તારો,
કાણુ એ ભલા કરે છે ઉરદારથી ઈશારો ?

મુજને ડુબાવનારા મારાજ છે વિચારો,
ક્યાં દૂર છે નહીં તો ચોપાસ છે કિનારો.

જીખોને દિલમાં રાખું કે અશ્રુઓને રાખું ?
મેમાન છે હજારો ને એક છે ઉતારો.

જે તેજ કાવે તેવી સાડી ચરાળ મુજને,
હું તો છું આગને પશુ પાણી કરી પિનારો.

જો દર્દ છે તો દિલ છે, દિલ છે તો જિંદગી છે,
ચાહું તો કેમ ચાહું ગમથી હું છૂટકારો ?

દુઃખ શોધ કોઈ કાયમ છોડી ક્ષણિક સુખોને,
કંઈ મૂર્ખ મિત્ર કરતાં એક કાઢ્યો થયુ સારો.

એવું મનણુ મરે કે ઝંખે જીવન તમોને,
હુઓ તો એમ હુઓ શોધે સ્વયં કિનારો.

જીગીને પાગરે ના કંઈ તેજ જે જગત પર,
મારી નજરમાં 'ઘાયલ' એ તારો છે તિખારો.

જાન્ય આવે છે

નીતિ આવે છે, ન્યાય આવે છે,
સેંકડો સંગ્રહાય આવે છે.

ત્રેમના રાજમાર્ગ વચ્ચે પણ,
આડમાર્ગો ઘણા ય આવે છે.

*

*

*

હાથ તો હાથ, હાથ આવે છે,
કામ ક્યારેક લાય આવે છે.

એક દુઃખનો કરે બલા મારી,
દોસ્ત, દિવસો તો જાય આવે છે.

કોની જઈને સહાય પણ લઉં હું ?
સૌ નજર નિઃસહાય આવે છે.

શૂન્યપાત્રું ફેકત બહાનું છે.
શોધવા સૌ ઉપાય આવે છે.

શું કહું મત જીવન હતું કેવું ?
ક્યાં હવે કલ્પના મા આવે છે.

નિન્દગીમાં કદીક આસો પણ,
આપવા ચિરવિદાય આવે છે.

એક માનવજીવન મહીં ઘાયલ,
સેંકડો અંતરાય આવે છે.

હવે તો હદ થવા આવી

મરણને કંઈ દયા આવે ! મરણને પણ દયા આવી,
કતી મુજ દુર્દશા કેવી ? હતી મુજ દુર્દશા આવી.

વેતાવી જિન્દગાની માંડ ત્યાં માથે કમ આવી,
ઈ જ્યાં એક આકૃત ત્યાં વળી બીજી બક્ષા આવી.

સમજવા આહું છું કિન્તુ નથી એ વાત સમજતી,
નયનથી કેણુ જાણે શું, એ સમજાવી ગયા આવી.

રહું છું લોહીનાં અશ્રુ એ જ્યારે યાદ આવે છે,
હસીને કોઈનું કહેવું, 'જહું આજે મળા આવી.'

વિરંડમાં ફૂલ પણ કાંટા બની ખટકે છે આંખોમાં,
જિનાં અશ્રુ રડાવે છે વળી કંઠી હવા આવી.

જાયું કોઈ સુખી મોઢી સુખેથી પુષ્પશૈયા પર,
અને કોઈ દુઃખીને રાત આખી જિંઘ ના આવી.

કિનારો થઈને મારાથી કરે તું પણ કિનારો કાં ?
દયા કર હે દયાસિન્ધુ, હવે તો હદ થવા આવી.

૫-૩-૪૩

આગ લડકાવી રહ્યો છું

કોઈ ને યાદમાં લાવી રહ્યો છું,
ખુઝેલી આગ લડકાવી રહ્યો છું.

વિરહમાં દિલને તડપાવી રહ્યો છું,
તોટેલી પાંખ ફેફસાવી રહ્યો છું.

રહ્યા છે મિત્રમાં શત્રુઓ બાકી,
જીવન કંટકમાં વિકસાવી રહ્યો છું.

કોઈની લાંબી લાંબી આગ માંદી.
જીવન દૂકાને લંબાવી રહ્યો છું.

પડ્યો છે એક કંઠસ મનથી પનારો,
હું લોહાના ચણા ચાવી રહ્યો છું.

હું માગ લાગ્યને શાને વખોડું ?
જાણું છું જે કંઈ જાવી રહ્યો છું.

ખરણ આવી ખુશીથી જાન લઈ જત,
જીવનથી હું ય પણ આવી રહ્યો છું.

પરસ્પર પારખાં લે છે હૃદય પણ,
મેને એ, એને હું તાવી રહ્યો છું.

મ જાણું જાણું 'ધાયણ' શીખવે છે,
મ સમજું છું એ સમજાવી રહ્યો છું.

રમવા જેવડી છે

જુદાઈની ઘડી પણ શું ઘડી છે?
ઘડી એકેક સંવત જેવડી છે.

વ્યથા અમ આંધળાની લાકડી છે,
અમારું ઉર અમારી આંખડી છે.

નયનમાં કાવ્ય છે બહેતા જીવનનું,
ટપકતાં અશ્રુઓ એની કડી છે.

મરે છે તેમ ના મરવા દિયે છે,
ગજબની લાલસાએ સાંપડી છે.

હૃદય આવે નહીં વચ્ચે તો સારું,
નજર પાછી નજરથી આધરી છે.

નથી હીરા જડયા એમાં બલેને,
શિખામણ કેંક ભૂલોમાં જડી છે.

બલ્લા ઘડને જવાનીમાં ન બાળો!
હજી મુજ આશ રમવા જેવડી છે.

કરે છે પાર બાવસિન્ધુ મહીંથી,
હમીકતમાં મરણ એ નાવડી છે.

કરી લે, કાર્ય કરવાનાં કરી લો
જીવન 'ધાયલ', ઘડી કે જેવડી છે.

છે કે નહીં !

ઉર-આશ છે કે નહીં, ઉર-ઉમંગ છે કે નહીં !
ભરેલ પુષ્પવી યૌવન-ઉછગ છે કે નહીં !

એ રંગ ગંગ અને ઢંગ ઢંગ છે કે નહીં !
તડપતી વીજ હજી અંગ અંગ છે કે નહીં !

વિચારસરણી મહીં પ્રેમરંગ છે કે નહીં !
મને દીધું 'તું' વચન તે અસંગ છે કે નહીં !

ગગનવિહારી હૃદયના તરંગ છે કે નહીં !
એ ફૂલ છે કે નહીં, એ વિહંગ છે કે નહીં !

હૃદય જ્ઞાતા હતા તારલા નિહાળીને !
એ આભલાં, એ સિનાગ, એ નગ છે કે નહીં !

પ્રણય-સરોદ તમે છેડતા હતાં જેમાં,
એ ખીન છે કે નહીં, મોત્યગ છે કે નહીં !

વિહાર કરતી હતી દિગ્ધિ ગતભગ જેમાં,
નયન મહી એ હજી -સત-ગ છે કે નહીં !

દબાવી દેતાં હતાં સુકન હાથ દાતોમાં,
એ વાત વાત મહી શબ્દ વ્યગ છે કે નહીં !

ખાની જતો હતો જેવી શુવળ પગસેવા,
તમારી ઝોડણી માહે એ રંગ છે કે નહીં !

બનીદની.' અને । દેવીઓ ચોકમાં રમતી,
એ પર્વ છે કે નહીં, એ પ્રસંગ છે કે નહીં !

દિલાસો દેતાં હતાં જ્યાં તમે ગિરાજને,
એ વૃક્ષ નીચે કુમુંબલ પલંગ છે કે નહીં !

કુરો છે યાદ કે ભૂત્રી ગયા છે 'ઘાયલ' ને !
નયન-દીપક અને અંતર-પતંગ છે કે નહીં !

૩૭-૩-૪૮

દુનિયા ખળભળી દિલની

લગ્યો ન ઝાંખી ન ઝગડગી દિલની,
તેજમાં સ્પષ્ટ ના બળી દિલની.

અધુ કંઈ વરસી વાદળી દિલની,
આશ કિન્તુ ન દે' ફળી દિલની.

એક તરફ આપ પાછા સિધાવ્યા,
એક તરફ દુનિયા ખળભળી દિલની.

'લાગે વગગે શું દિલને દુનિયાથી ?
વાત જગથી છે વેગળી દિલની.

દેહની વ્યાધિ સપળી ટાળી પૂજ,
આધિ ટાળી ન કંઈ ટળી દિલની

પુષ્પ એ ના બની તે ના જ બની,
વિશ્વરૂપવનમાં મુજ ફળી દિલની.

અશુ દાગ વડી વહી અંતે,
ના થમી ઝિમિ ગ્રાહી દિલની

આદ્ય મુજ આદ્યનું કહેવું શું ?
ઉ તરુવતી એ વીજળી દિલની.

અશુ લગ્યાં ન દોઈએ 'ધ.યત',
ઊમિએ પૂગમાં મળી દિલની.

‘મે આનંદ આજ અનહદ છે !

કેદ દિલમાં ન આંખમાં મદ છે,
ઝો સલા છે ન ઝો સલાસદ છે.

શું કહું કેવું પ્રેમનું પદ છે,
સ્વર્ગથી યેઠ, નર્કથી બદ છે.

રૂપ ઝોનું જક્ષ-નિપુણ છે તો,
પ્રેમ મારો વક્ષ-વિશારદ છે

રંગ બદલે છે ઝોની આંખલડી,
શું વળી ખીચું સુદ અને વદ છે !

સર્વવ્યાપી છે માત્ર કોઈ તો,
કોણ છું હું, શું મારું હૂ પદ છે ?

બેઠ સુખદુઃખ મરી ગયાં કે શુ ?
કેમ આનંદ આજ અનહદ છે !

ઉર-ઉમગો તાલુ કહેવું શુ ?
કોઈ મનસૂર, કોઈ સરમદ છે.

છે વિચારોથી વેગળું વર્તન,
શિષ કહીં છે અને કહીં પદ છે.

પીડ, પરત્રતા, પરાઈ આશ,
ઝોડ આપદ શુ, લાખ આપદ છે.

ઘેલે પ્રતિપત્તિ છે રાગ ને રદન,
શેઠ દુઃખદ ન હર્ષ હર્ષદ છે.

તેણું કરશે તું પામશે એણું,
હાથમાં નર્ક ને પરમપદ છે.

બહુ દુર્લભ છે માનવી બનવું,
દેવને પણ અલભ્ય એ પદ છે.

ધન્ય એની જીવન-કલા 'ધાયલ',
તેને મરવાની પણ ન કુરસદ છે

ઠીક કરતો જાઉં છું

ભારતવાનીમાં ઝોસરનો જાઉં છું,
 જીવવાના દી છે, મરતો જાઉં છું.
 મસ્તીમાં આગળ વિચરતો જાઉં છું,
 વાની સાથે વાતો કરતો જાઉં છું.
 ઈશ્વર દિલના ઠીક કરતો જાઉં છું,
 દેશ કેરા ટાંકા ભરતો જાઉં છું.
 મોતની પહેલાં જ મરનો જાઉં છું,
 શું દિવસ કરશે હું કરતો જાઉં છું.
 રંગબેરંગી જીવનના રંગ છે,
 જાઉં છું ખિલવા ને ખરનો જાઉં છું.
 કોણ મારી આવી વાનો માનશે !
 રાજ જીવી રાજ મરતો જાઉં છું.
 ખુદ વમળ આશ્ચર્યમાં ગરકાવ છે,
 મરસમંદરમાં ઉભરતો જાઉં છું.
 બધનો હોવા છતાં યે મુક્ત છું,
 કષ્ટના-પાળે વિહરતો જાઉં છું.
 શાન્ત જળમાં હોય છે લાખો વમળ,
 એમ ના સમજો કે ઠરતો જાઉં છું.
 સત્યવત્ અમકીશ 'ધાયલ' હું જરૂર,
 સ્વપ્ન પેઠે છો હું સરતો જાઉં છું.

બેઉ કલ્પિત છે રાગ ને રેલન,
શોક દુઃખદ ન હર્ષ હર્ષદ છે.

જેવું કરશે તું -પામશે એવું,
હાથમાં નર્ક ને પરમપદ છે.

બહુ દુર્લભ છે માનવી જનવું,
દેવને પણ અલભ્ય એ પદ છે.

ધન્ય એની જીવન-કલા 'ઘાયલ',
જેને મરવાની પણ ન કુરસદ છે.

૨૧-૪-૪૪

ગમ મહીં ગુલતાન છે

સર્વનું મારા હૃદયમાં સ્થાન છે,
દોસ્ત શું, દુરમનને માટે માન છે.

ગમ છતાંયે ગમ મહીં ગુલતાન છે,
શાપમાં જાણે છપું વરદાન છે.

આશ કહેતાં જિન્દગીની જિન્દગી,
દિલ મહીં અરમાન શું છે, જાન છે.

એની આંખોના ઇશારા છે ફકત,
બીજું શું જીવન અને અવસાન છે ?

જોશ પર જાણે વ્યથા છે આજકાલ,
આંધી ઉરમાં, આંખમાં તોફાન છે.

એવું શું છે મારી નજરોમાં લલા !
કેમ નજરો આપની હેરાન છે ?

જાણવા ચાહું છું શું ચાહું છું હું,
કંઈ ખબર પડતી નથી ક્યાં ધ્યાન છે !

હાથ ખાલી જઈ અને લાંબાવું ક્યાં,
લીડ છે, સ્વમાનનું પણ લાન છે.

ભાવના નવ ત્યાગ 'ઘાયલ', ત્યાગની !
પ્રેમનું ભૂપણ ખરું બલિદાન છે.

ખખરમાં ને ખખરમાં

દીસે છે ઝખમ પવ્વ દેવા જિગરમાં
પડ્યા છે હમ વત્તે માનસમાં

કઠી ગમમાં, કઠી ચિન્તામાં, દરમાં,
લવન વીણું ફિકરમાં ને ફિકરમાં

કરે ગારી ઘણા આશા અવરની,
રહ્યા છે ને ગઢો આમ જ નજરમાં

ન પૂઠો! મારી ખચ્ખાદી ન પૂઠો!
લગાવી છે મે પોતે આગ ઘરમાં

શું કમે અશ્રુઓ ભડકે છે ત્યાં ત્યાં,
રહેને નૂર થઈ ગારી નજરમાં.

હવે તીરે શું નીકળશે જિગરથી!
શું હુ'ખ છે એમનો! ઘેઠા છે ઘરમાં

હરો કેા ભાવ્યશાળીનું લવન સ્થિર,
અહીં તો હન્ધડી મન છે સફરમાં

ભૂંચેા છુ ભાન સઘળું ભાનમા હું,
થયેા છુ શુભ ખખરમાં ને ખખરમાં.

અમે મર્ત્યો મહી લવીને 'ઘાયલ',
પરમપદ પ્રાપ્ત કીધું છે અમરમાં

કે હમણાં સાવ ગાહત છે

હમ્મ જોમત પ્રવર્તે છે, હમ્મ પત્તુ જે અલગ મન છે,
નથી નકકી થતુ ઈનામ છે કે દિલ અનામત છે

ખસ એની એ જ મસ્તી છે ખમ એની એ જ ગંગા છે,
ગયો છું સાવ હારી પણ હૃદયની એ જ હાલત છે.

જમાનાથી અલગ અમ મચપગસ્તોની ચરીજાત છે,
અમારે મન મહોખત છે એ ઈમાદતની ઈમાદત છે

મહોખત વિષુ ચિકાયત સંભવે ના એ હકીકત છે,
મને તુજથી મહોખત છે અને તેથી ચિકાયત છે

હમ્મ એની ચમનવાળાએ રંગીની નથી જોઈ!
શુલોથી પણ વધુ રંગીન બુલબુલની તબીયત છે.

મહોખતને નહી ખદનામ થાવા દઉં, તું ગલરા મા!
મને તુજથી વધુ તારી મહોખતથી મહોખત છે

વસાવે જે અલગ દુનિયા, વસે જે દૂર દુનિયાથી,
જવાની એ જવાની છે, મહોખત એ મહોખત છે

ગયો છે સાથ છૂટી કેમ ના માતમ કરે આશા!
નવી આ આખમા અશુ પરતુ દિલની મેયત છે

અજબ દૃષ્ટિ બની ગઈ છે હવે તારા દીવાનાની,
નિહાળી શૂન્ય ખડેરા કહે છે, 'શુ ઈમારત છે!'

કોને જઈ આ કહેવી વાત ?

કોને જઈ આ કહેવી વાત?

જીતે હાર્યા જેવી વાત

સ્નેહી પણ શત્રુ ઘર્ષ બેઠા,

આવી નો'તી દેવી વાત

હર્ષ નજીવું હર્ષ છે આખર,

સહેલ નથી આ સહેલી વાત.

આપને કેવી રીતે ભૂલુ!

આપ કરો છો કેવી વાત?

કેમ ગઈ પાંપણ બિંન્નઈ!

માઠ આવી શી એવી વાત?

રંગ હવે ક્યાં, રાગ હવે ક્યાં?

કેવી મહેફિલ, કેવી વાત!

જેની જેવી રહેણી કરણી,

જેવી વ્યક્તિ તેવી વાત.

મનમાં રહે છે કંઈ કંઈ કિન્તુ,

જાહુ દુર્લભ છે રહેતી વાત

દુનિયામાં 'ઘાયલ', ના દીઠી,

ખામોશીના જેવી વાત

ન કંડે છે પવન જેવું

હતુ ડેવુ મજાનું ! મન હતુ મારુ રતન જેવું,
 પગ તુ કિમને ગેવા ન દીધુ મનને મન જેવું
 અમાને આગણે ક્યાથી તમાગ આગમન જેવું,
 દિવસ હો પાધમે તો ચાચ છે આવુ મિનન જેવું
 તમાગથી નથી જો ગર્હ પછુ મુજને લગન જેવું,
 મને તો આ પછી શુ ચાચ છે દિવસા જલન જેવું !
 ઢોઢના વાયદાઓ પગ હવે છુટ્યુ નથી જાતુ,
 નહી દેતા ભવા થઈને ફરી મુજને વચન જેવું
 'છવનની હું કરુ ચાને ? કરો ચિતા તમે એની,
 હુ 'તુ મે ભવા ક્યારે ઢે મુજને હો છવન જેવું ?
 કદી વેગન દિલની ડુનિયામા વસ્તી નથી હોતી,
 અહી પછી તો શુ કો' હી ન કરકે ■ પવન જેવું
 મને ભગ્નાની મારી જોગથી હસવા નથી દેતી,
 હમી લઉ છુ ગહુ ધીમે અને તે પછુ રુદન જેવું
 ન જાણે સાગી પણ હમણા મદિન પાય છે ડેવી !
 રહે છે મન હિપગ પીધા પછી પગુ કર્ષવજન જેવું
 ગહેવા દો ધ ! આ જેવી છે તેવી રહેવા હો !
 નથી કરવુ રૂપ તગ મારે ધગ્તીનું ગગન જેવું
 છદી દહેવાય ના ત્યા લાચ દિલની હોય તો 'ધ યલ ?'
 વનનથી દૂર જાડે છે હવામા કર્ષ કરન જેવું

કોને જઈ આ કહેવી વાત ?

કોને જઈ આ કહેવી વાત ?
છતે હાર્યા જેવી વાત.

સ્નેહી પણ યત્રુ યઈ જોડા,
આવી નો'તી ટેવી વાત.

દર્દ નજીવું દર્દ છે આખર,
સહેલ નથી આ સહેવી વાત.

આપને કેવી રીતે ભૂણું ?
આપ કદો છો કેવી વાત ?

કેમ ગઈ પાંપણ સિંજાઈ ?
યાદ આવી શી એવી વાત ?

રંગ હવે ક્યાં, રાગ હવે ક્યાં ?
કેવી મહેફિલ, કેવી વાત !

જેની જેવી રહેણી ઠરણી,
જેવી વ્યક્તિ તેવી વાત.

મનમાં રહે છે કંઈ કંઈ કિન્તુ,
બહુ દુર્લભ છે રહેવી વાત.

દુનિયામાં 'વાયલ', ના દીકરી,
ખામોશીના જેવી વાત.

બહુ બાગબાની કરી

વાંક મારો કે મેં અટ્ટપજાની કરી,
જિન્દગાનીને મિથ્યાસિમાની કરી.

ભૂત ચર્મ કે તને યાત છાની કરી,
બોલમાં મિત્ર, કંઈ મ્હેરબાની કરી.

મૃગધાતી લલ્લે મેં જવાની કરી,
તું શિખામણુ ન દે મ્હેરબાની કરી.

યા ખુશી સાવ બંધી મુરાની કરી,
લે હરામ આજથી જિન્દગાની કરી.

આ તરફ ભૂલથી નીકળે ના તમે,
કેમ આજે કહો મ્હેરબાની કરી ?

બજતરા કૂલની નોતી કમ આગથી,
છેવટે ખાલી મેં કૂલદાની કરી.

હે ઉમંગો, ન ઘસરો પ્રલોભન મહી,
એમ સરલે કે મેં પાછી પની કરી.

મારી નિર્દોષતાના શપથ છે મને,
આશ સુધ્યાં નથી મેં ક્ષમાની કરી.

નાખુદાનો લઈ આશને હે મૂરખ !
આખર કોડીની તે ખુદાની કરી.

‘ભાગ અકળાય છે, ભાગ છોડો હવે,
‘ભાગજાનો, બહુ ભાગજાની કરી.

આજ ‘ઘાયલ’ દીવાને ગઝલ ગાઈને,
એક દુનિયાને એની દીવાની કરી.

૨૦-૧૧-૫૩

કેસરવ નહીં મળે

શ્રદ્ધા હતી કે સાવ પરાલવ નહીં મળે,
નો'તી ખજાર કે વિશ્વમાં માનવ નહીં મળે.

જીવન સમાન અન્ય કો' આસવ નહીં મળે,
-કડવો છતાં મધુરો અનુભવ નહીં મળે.

'સાચું' કહું છું માનો કહું, રાખો સાચવી,
જોવાઈ ને જશે તો દિલ આ ભવ નહીં મળે.

શું થાશે અશ્રુઓનું વિચારું છું હરધડી,
સુખ આંખને ને આપનો પાલવ નહીં મળે

આવો, કે રંગ પર છે જવાની તંણી વસંત,
આ રંગરાગનો પછી ઉત્સવ નહીં મળે.

વાચા મળી છે વર્ષો પછી કઈ વિહંગને,
શાંતિથી સાંભળો કે આ કક્ષુવ નહીં મળે.

રહેવા દો પાપ યોડાં ઘણાં પુણ્ય વારતે,
ક્યાંથી કમળ નીપજશે ને કાલવ નહીં મળે?

રાખી શકાય એટલી રાખી લિયો સુવાસ,
માનવજીવન કદાચ ભવોભવ નહીં મળે.

'ધાયણ', એ જોટ માલવા દીધી ન અશ્રુએ,
અમને હતું અરણ્યમાં અર્ધુવ નહીં મળે

જિંદગી રહાનો હતો ના મોત હું રહાતો હતો,
કોઈથી મુજ રોગનો ઉપચાર ના થાતો હતો.

મોતનો વાયુ હતો કે ભેરથી વાતો હતો,
જિંદગીનો મદ હતો કે ંસ ચડયે બનો હતો.

પ્રેમનો કાંટો જિગરમાં ખૂંચતો બનો હતો,
વર્ષનો ખટકો હતો એ જીવને પાતો હતો.

મૂલવા મથતો હતો પણ એ ન જુઝાતા હતા,
રેમ એને છોડતો 'તો એમ જેંચાનો હતો.

ઉમ્મલર ભટક્યો છતાં ના આટલું સમજી શક્યો,
કેમથી આવ્યો હતો ને કેમનો બતો હતો.

કોઈને સંબંધ જીવન - ગમગાટોથી હતો.
એક મારો જીવ જોને મોતથી નાતો હતો.

વાસને શુભ, જ્યોત ને દીપક, ચમકને તારલા,
ગમને હું સમજ્યો જે કોઈથી ન સમજતો હતો.

કેટલા યત્નો કર્યા લલચાવવા મુજને જગે !
હું હતો કે બાળમાં એની ન સપડાતો હતો.

કોણ જાણે એવું 'ઘાયલ', શું હતું મારા મહી !
જેમને ભેટો હતો ઘાયલ બની બનો હતો.

જિંદગી શા કામની ?

નામની છે હસ્તી એની નામની,
ધૂનહીલી જિંદગી શા કામની?

કામ ના આવે રહે ના કામની,
જિંદગી એવી બળી આરામની.

નીચમાં શું તરવ કમ છે ઉચ્ચથી?
ઠીકરામાં પણ છે માટી કામની.

જિંદગી કેવો મજનો શબ્દ પણ,
છે મદિરા મોત કેરા ભામની.

આગ આંટો લઈ ગઈ છે ગામને.
અવદશા બેઠી છે આખા ગામની

ફૂલે બિઠ્યું આજ કઈ એવી રીને,
દે મજા આવી ગઈ આરામની.

ક્યાંય પણ મન બેસવા દેતું નથી!
જગાએ તો ઘણી વિશ્રામની.

હાલમાં 'ધાયલ' કરી છે અગ્નિચાર,
દંડ કરનારાએ નીનિ કામની.

મનની મનમાં છે

અશ્રુ ક્યાં અશ્રુનાં વહનમાં છે?
લાશ અરમાનની નયનમાં છે.

હું કંઈસમાં છું, દિલ ચમનમાં છે,
દમ છે આ દમમાં, તન વતનમાં છે

આંખ શોધે છે આંખનો તારો,
કિન્તુ તારો એ ક્યાં ગગનમાં છે?

થઈ રહું કોઈનાં ચરણની રજ,
એક એ આશ મનની મનમાં છે.

મારાં અશ્રુથી લાવો સરખાવો,
ક્યાં રતન એવું કો' રતનમાં છે?

નામ છે નામ ખાલી જીવનનું,
ક્યાં જીવન જેવું કંઈ જીવનમાં છે!

એને લેટીને દિલ, અમર થઈ જા,
જિંદગી મોતના મિલનમાં છે.

મરવું ગમતું નથી મરણ આવ્યે,
કોણ જાણે કે શું જીવનમાં છે!

મોત 'ઘાયલ', જીવનનો અંત નથી,
એક પલટો એ તો જીવનમાં છે.

કોઈ શું કરે !

‘દિલ્લે સમજાવીને સારાસાર કોઈ શું કરે !
એક દીવાનાને દરી હુશિયાર કોઈ શું કરે !

જિન્દગીમાં મોત હો દરકાર કોઈ શું કરે !
ને બચાંકર હોય ખુદ ઉપચાર, કોઈ શું કરે !

ભારી રાખે ક્યાં સુધી ચિનગારીઓ અંતર મહીં !
ને રહે ના અશુઓ ચોધાર, કોઈ શું કરે !

એક જગાએ દર્દ હો તો થાય કંઈ એની હવા !
હોય ને રગરગ મહીં અંગાર, કોઈ શું કરે !

હોઠમાં ભીવી લિયે ને હોઠની ફરિયાદ હો !
પશુ કરે ને હજિટો પોકાર, કોઈ શું કરે !

દંડ આપે દેડના કે જિન્દગીના ટકાવ લે !
પામ્રમાં ને શ્વાસ હો ને ચાર, કોઈ શું કરે !

ન્યાય આવો ના ખરો, આ ન્યાયને ફેંકી દિયો !
ન્યાયની સામે વળી પોકાર કોઈ શું કરે !

આદિત્થી ઉપકરનો અપકારથી દે છે જવાબ,
માનવી માથે હવે ઉપકર કોઈ શું કરે !

જીવથી કંટાળી આજે જીવથી ‘ધાયલ’ ગયો,
હોય ને હરદોજની તકરાર, કોઈ શું કરે !

લલકારની વાતો શું સમજે ?

એ કૂત્રની વાતો શું સમજે ? એ ખારની વાતો શું સમજે ?
વેશન પસંદ અંતર માનું, શુલકારની વાતો શું સમજે ?

છે માર મથાગળમાં કેવો તે મારની વાતો શું સમજે ?
ભિન્ના છે કિનારા પર તેઓ, મજાધારની વાતો શું સમજે ?

હે ત્યાગી ! ચાર દીવાલોમાં સર્વસ્વ તજી ને બેઠા છે,
તું એવા ત્યાગીઓ કેરા સંસારની વાતો શું સમજે ?

હું દર અતિ છું જીત થકી, તું દર અતિ છે હાર થકી,
હું જીતની વાતો શું સમજું, તું હારની વાતો શું સમજે ?

એ ઠંડા નિસાસા નાખીને આપે છે દિલાસા શા માટે ?
એ ખ્યારની વાતો છે, કોઈ એ ખ્યારની વાતો શું સમજે ?

એ પગના કાંટા કાઢે છે પણ કાળજે કાંટા બાંધે છે.
નાદાન હૃદય, તું મિત્રોના ઉપકારની વાતો શું સમજે ?

આ ઈંટ ને પથ્થરની ઓથે પણ જીવન વીતી જાય છે.
આ ડાહી દુનિયા પાગલના આધારની વાતો શું સમજે ?

બધિયાર સલિલ પેઠે નિજ વર્તુળમાં ગાણું ગાનારા,
નિર્બંધ પ્રવાહો સમ મારા લલકારની વાતો શું સમજે ?

કેંદ્ર બોલ્યો નહીં મુખથી જો કે પણ પામી ગયો સહુને 'ધાયલ',
મિત્રોને હતું એ દીવાનો, હુશિયારની વાતો શું સમજે ?

દીવાનો જાય છે ચાલ્યો

નથી સંતાપ છે માર્યો વખાનો જાય છે ચાલ્યો,
અહીં કંઈ આમ જન્મારો ઘણાનો જાય છે ચાલ્યો.

મને કહેશે નહીં કેવો મજાનો જાય છે ચાલ્યો!
નથી મારો જમાનો, છે જમાનો જાય છે ચાલ્યો.

અશંક સંજના તેં રૂપનાં શમણાં નથી દીકાં,
સમય આથી વધુ આવી ચુકાનો જાય છે ચાલ્યો.

નથી જાહેર જેવું હોતું કંઈ સાન્નિધ્યમાં એના,
ઘડીભર ખ્યાલ પણ જાણે સગાનો જાય છે ચાલ્યો.

ઈમેશાં દેવધારીને નથી કે 'સાથ દઈ શકતું',
ઘડીનો હોય કે સાથી સદાનો. જાય છે ચાલ્યો.

નથી એ દબદબો રહેનો, નથી એ કાંઠે પણ રહેનો,
જવાની સ્વયં માણસનો જમાનો જાય છે ચાલ્યો.

ન જાણે શી મજા આવે છે જરજાદીમાં માનવને!
હજી એ રાહ પર જાહેર ખુદનો જાય છે ચાલ્યો.

વિતંટાવાદ કરનારા, તને હું કેમ સમજાવું ?
કે આમ જ વાક્યગદ્યનો ખતનો જાય છે ચાલ્યો.

'હમે છે લોક એને જોઈ કિન્તુ ક્યાં તમા એને ?
એ એના તોરમાં 'ધાયત' દીવાનો જાય છે ચાલ્યો.

૧૪-૧૦-૧૩

જિન્દગીનો ખુમાર છે

વાત જવા દે જીવની, જીવ ખડું ખુમાર છે,
ઝોના શિરે જવાનીનું ભૂત હજી સવાર છે.

ચીંદની છે, સિતાર છે, જામ છે, જલવિકાર છે,
તો ય ન જાણે કેમ આ, જિન્દગી બેકાર છે.

મુજને સમજવાને હજી સહચર, તુજને વાર છે !
તારું જીવન શરીર છે, મારું જીવન વિચાર છે.

ઉચ્ચ ॥ ઉચ્ચ કિન્તુ કંઈ નીચની જાત કમ નથી,
સૂર્ય છે કોઈ તરવ તો વસ્તુ કોઈ તુષાર છે.

દુનિયાના રંગરાગમાં, તેમ નથી એ બાગમાં,
દિલની કળી મહીં છૂપી જિન્દગીની બહાર છે.

માગ્ય કૂટી ગયું છે તો શ્વાસ ઉપર જીવી જશું,
શીશો તૂટી ગયો લલે, જામ હજી ચિકાર છે.

પેકેટી નથી ખબર કંઈ દુનિયા અને આ દિલ મહીં,
કોણ શિકારી છે ખરો, કોણ ખરો શિકાર છે.

આવ્યા નહીં સવારે તે સાંજે હવે શું આવશે ?
એમના વાયદા ફક્ત, સાંજ અને સવાર છે.

‘ ઘાયલ ’ સાંભળી મને ટાલી ઉઠે ન કાં સલા ?
મારા ગઝલના જામમાં, જિન્દગીનો ખુમાર છે.

૨૧-૧-૫૦-

ભલે હિસાબ નથી

વ્યથા સુણાવી શકું એવી સુજમાં તાણ નથી,
પુકર છે એ હૃદયની, કોઈ સમાણ નથી.

ખરું કહું તો એ કંટક નથી, શુભાણ નથી,
હવન હવન છે, હવનનો ક્યો જવાબ નથી.

લગાર કેદમાં ઓછા નશાનાં ખવાણ નથી,
નથી નમીણ, નથી તો ભલે શરાણ નથી.

બળી એ જિંદગી જેમાં નથી કોઈ આશા,
બળી એ બે ઘડી એકાદ જેમાં ખવાણ નથી.

ન ‘હોલું’ એ જ અમારું છે ‘હોલું’ વાસ્તવમાં,
હિસાબ જગમાં નથી તો ભલે હિસાબ નથી

ન પટ્ટી બાય નજર કે ન પટ્ટો ખાય હૃદય,
એ ઈન્કિલાબ નથી તો એ ઈન્કિલાબ નથી.

ખરાબ દૃષ્ટિથી ભાસે છે મારું - વિશ્વ ખરાબ,
નજર ખરાબ નથી તો કોઈ ખરાબ નથી.

તિને પીતાં નથી આવડતો મૂર્ખ મન મારા ! ૨
પેદાર્થ એવો ક્યો છે કે જે શરાબ નથી ?

વિજયપરસ્તને ‘ઘાયલ’, હું કેમ સમજાવું ?
કે કામિયાબ હકીકતમાં કામિયાબ નથી.

જ્યોતિ નથી, જ્વાલા નથી

માત્ર મનની માન્યતા છે, સુખ નથી, ચિંતા નથી,
સાચું પૂછે તો જીવન જ્યોતિ નથી, જ્વાલા નથી.

દૂર બેઠો છું જગતથી દિલ નથી, દુનિયા નથી,
કોઈ આની પા નથી કે કોઈ જોલી પા નથી.

બેળુડી પણ એટલી છે કે કંઈ સીમા નથી,
લાનમાં દુનિયા નથી ને જામમાં મઠિરા નથી.

પ્રેમમિશ્રિત ઝેર પણ દે તો ય મારી ના નથી,
એ દવા ના આપ જેમાં પ્રેમની માત્રા નથી.

‘હું’, ‘નથી’, એ પ્રશ્ન મુજને મૂંઝવે છે રાત દિન,
હું છું એવો પ્રશ્ન ઉત્તર જેનો ‘હા’ કે ‘ના’ નથી.

આંખમાં અશ્રુ, નિગરમાં અખમ, દિલમાં વેદના,
સર્વ વાતે છું સુખી કાંઈ મને ચિંતા નથી.

ખેલદિલથી ખેલનારા ! અખમની સાથે ય ખેલ !
એ દડા પણ ફૂલના છે, કાંઈ કાંટાના નથી.

એક એવી વાત છે જેથી નથી કરતો હું વાલું ;
એમ ના સમજો કે મારી જીભમાં વાચા નથી.

મુજ ઉદય ને અસ્તનું ‘ઘાયલ’, અલૌકિક છે વલણ,
મોત એ મારા જીવનની છે ઉપા, સંધ્યા નથી.

કઢી રોશન થશે

શી ખજાર આવું પરિવર્તન , થશે ?
હિલ સરીખો દોસ્ત પણ દુરમન થશે !

સફવિચારો છે તો સફવર્તન થશે,
આ ચિરાગો પણ કઢી રોશન થશે

ધીર ધર મારા દુઃખી મન, ધીર ધર,
એક દી દુઃખ પોતે દુઃખલાંજન થશે

ભય પ્રલયનો કંઈ નથી એ ખેદ છે,
નષ્ટ સર્જનહારનું સર્જન થશે.

તું હુલાવીને તો ભો માડું હૃદય !
માડું દુઃખ તારું મનોરંજન થશે

છે ક્ષણિક કિન્તુ નથી જીવ્યું જતું,
શું થશે જ્યારે અમર જીવન થશે ?

મોક્ષ પર મરનાર મૂરખ માનવી,
શું થશે ભો મોક્ષ પણ બંધન થશે ?

દોસ્ત, તારા દોસ્ત જૂના છોડ મા !
દોસ્ત સૌ જૂના નવા દુરમન થશે.

હર લટકે 'પાયલ', તું લડશે પ્રેમથી !
જેર એ અમૃત થકી દુરમન થશે.

મોઘમ ઇશારો છે

હવે તો જે કહો તે આ બળેલો ભવં અમારો છે,
મુસીબતની મુસીબત છે, સહારનો સહારો છે.

વલણુ જલિમ અને તેથી વધુ જલિમ વિચારો છે,
જમાનાનું કહેવું શું ? જમાનો સાવ ન્યારો છે.

જમાનો એક તરફ, ખીણ તરફ મનના વિચારો છે,
હવનનું થાય તે સાચું, ઉભય ગમથી ધસારો છે.

મિલનનાં એમ પણ દેવાય છે પ્રેમીને આમંત્રણ,
નથી અવસાન એ અવસાન પણ મોઘમ ઇશારો છે.

જરા ધીરે, જરા ધીરે હૃદયની રાખને ફુંકો !
કહીં સગળી જશે હવન છૂપો એમાં તિખારો છે.

અમારા પર હવે બુદ્ધિએ ગુજારો એટલાં ઓછાં,
જવાની પણ તમારી છે, જમાનો પણ તમારો છે.

જવાનીમાં તમારા જેટલા ઉદ્ધત અમે નોંતા,
અમારો પણ હતો જેવો સમય આજે તમારો છે.

હવે આ બાગમાં બુલબુલ હવે તો શી રીતે હવે ?
શુલો પેડે કળીઓને જવાનીનો ધખારો છે.

સગળતી હોળીઓ ઉરની તમે જોઈ નથી 'ધાયલ' !
જગત તો માત્ર તેમાંથી ખરેલો એક તિખારો છે.

જિવારો એ જિવારો છે

પરિશ્રમ પર નહીં પણ ભાગ્ય પર જેનો શુભરો છે,
જગતમાં સાચું પૂછો તો અભાગી તે જિવારો છે.

ન કોને હવ ખ્યારો હોય ? મુજને હવ ખ્યારો છે,
પરંતુ હવથી ખ્યારો મને સિધ્ધાંત મારો છે.

હવન દૂંકું છે ઘટવામાં, દરદ જૂનું છે વધવામાં,
ઘટાડામાં ઘટાડો છે, વધારામાં વધારો છે.

હવન એક ચક્ર છે ચડતી અને પડતી દયા કેરું,
કદી ચડતો સિતારો છે, કદી ખરતો સિતારો છે.

સુખી કો 'તો સુખી છીએ, દુઃખી કો 'તો દુઃખી છીએ,
દિવસ આઝાદીના છે પણ શુભામીથી પનારો છે.

ભલા વેવારની આદર્શવાદી વાત શું જાણે ?
વિચારો એ વિચારો છે, જિવારો એ જિવારો છે.

વમળથી દૂર વસનારા, તને હું કેમ સમજાવું ?
વમળ જેને કહે છે તે હકીકતમાં કિનારો છે.

મુધરતાં જાય છે લોકો ગગડતી જાય છે દુનિયા,
ખગર પડતી નથી આ તે સટો છે કે મુધારો છે ?

ભલે સહકાર ના આપે, ભલા આ સ્નેહ શું કમ છે ?
કહે છે સ્નેહીઓ અજિમાનથી 'ઘાયલ' અમારો છે.

૧-૨-૪૬

ઘરાઘર જવાળ દે

જગ સત્ય છે કે જૂઠું સરાસર, જવાળ દે!
આ પ્રશ્ન મૂંઝવે છે ઘરાઘર જવાળ દે!

કંઈ ચોખવટ જરૂર થવી જોઈએ હવે,
માનવનો આ તકાલો છે ઈશ્વર, જવાળ દે!

*

*

વિશ્વાસ કોનો હત્યો સિકંદર, જવાળ દે!
કાં હાર કર કબૂલ નહીંતર જવાળ દે!

ધરતી થકી વધુ શું છે અંબર જવાળ દે!
ત્યાં છે તો ક્યાં અહીં નથી ઈશ્વર જવાળ દે!

કાં બે વખત તું આમ બિરાદર, જવાળ દે!
કિંમત વખત તણી છે વખત પર જવાળ દે!

પૂછે છે, 'ત્રેમ કાં કર્યો?' અંતર, જવાળ દે!
તેં વાતનું કર્યું છે વતેસર જવાળ દે!

દુનિયાથી દીન છે કે ખુદા, દુનિયા દીનથી!
અમને તો સૂઝતી નથી કંઈ સર જવાળ દે!

હું દોસ્ત, દિલની વાત હસીને તું ટાળ મા!
છે જિન્દગીનો પ્રશ્ન ઘરાઘર જવાળ દે!

આવ્યો હશે એ તારી કને કેવી આશથી!
કોઈ ને પણ ન ટાળવા ખાતર જવાળ દે.

અમૃત નયન મહીં તો હજાહજા હૃદય વિષે !
આ છે કયા પ્રકારનો આદર જવાબ દે !

કોઈ દિવસ ગુલાબી નયો તેં નયો કર્યો !
ક્યાંથી જીવન મહીં તને નીંદર જવાબ દે ?

આ જિન્દગીની જૂંથ તણો મેલ છે ઉકેલ,
શું માનવીના પ્રશ્નનો ઈશ્વર જવાબ દે ?

‘ધાયત્વ’, વિનયમાં તારું કશું પણ જશે નહીં !
શત્રુને પણ વિવેક પુરઃસર જવાબ દે.

૧-૧૨-૫૩

ઓજસ જોઈ બેસે છે

નિયમ છે પ્રકૃતિનો વ્યક્તિ વર્ચસ જોઈ બેસે છે,
સિકંદર હો કે પોરસ એક દી પોરસ જોઈ બેસે છે.

નવાઈ શી બે ધીરજ કેઈ માણસ જોઈ બેસે છે,
કહે છે દેવ પણ સંકટમાં સાહસ જોઈ બેસે છે.

કહું શું કે જુદાઈમાં શું માનસ જોઈ બેસે છે,
શુભાવી સારસી સર્વસ્વ સારસ જોઈ બેસે છે.

કોઈ માને ન માને કિન્તુ લગભગ હું તો માનું છું,
જે મન રાખે છે તે મન કો દી ચોક્કસ જોઈ બેસે છે.

-ગણતરીશીલ જુદી મુખ ખરું પામી નથી શકતી,
એ 'ગોરી' ગોરસીના લોલે ગોરસ જોઈ બેસે છે.

વિષય કંઈ અટપટો એવો છે આ માનવજીવન કેરો,
લિયે છે જે વધુ રસ તે બધા રસ જોઈ બેસે છે.

કોઈ સત ક્યાં મુઘી હૈયાહોળીમાં સાચવી રાખે ?
તપવવાથી વધારે સોનું પણ કસ જોઈ બેસે છે.

નથી હોતું નિજ વ્યક્તિત્વ આશ્રિતમાં નથી હોતું,
કોઈના ઓશિયાળા નિજનું ઓજસ જોઈ બેસે છે.

કંઈ એવા છે 'ઘાયલ', વાંકદેખું લોક દુનિયાનાં,
ગણી પારસને પણ પથ્થર એ પારસ જોઈ બેસે છે.

જ્ઞાન સાથે ગમત

માન્યું કે છે મમત,
કંઈ નથી મામલત.

પણ વિના પ્રેમ આ !
જિંદગી શું કરત ?

* * *

એક નહીં સો વખત !
સત કરે છે અસત

દૂંકમાં આ જગત
ઝેટલે ભગ-ભગત

કે અહીં પુષ્પ પણ
વજથી છે સખત

મરકરી કોઈની,
કોઈને મન રમત.

છત હતી ક્યારે કે,
હું કહું છે અછત.

કીર્તિમે શું કરું ?
ના ખપે એ મફત.

દંગ બહલ્યા નહીં,
છે બધું પૂર્વવત.

શાંતિથી   બેસીએ,
એટલે ક્યાં વખત ?

વાહ, 'ઘાયલ', ગઝલ !
જ્ઞાન સાથે ગમત.

૧૬-૧૧-૫૩

શૌર્ય પાત્ર જરૂરી છે

મમાજ આપણે બાવિડ નથી, કિતૂં છે
 છે મુખમા નામ પત્તુ જગતમા જરી છે
 અકેવો ગેમ નહી, શૌર્ય પત્ર જરૂરી છે
 કહાની પ્રેમની સાદમ વગર અધૂરી છે
 દુન્યની ખધ અમે વેનાવી જૂરી છે
 જીવનમા જોખ ખમી પત્ર છે, જોખ પૂરી છે
 હશે, જરૂર હશે એક જો બધા એમા
 મનાય કેમ કે દુનિયા તમામ જૂરી છે
 દિયે છે એમ નઈ કખ લગતીએ પત્ર,
 હૃદયમા નાગણીએ જાણે જરી પૂરી છે
 ન કરશે ટાવ પૂજે તો ગહી જશે મેલ,
 મનુષ્યલત ક્રિષ્ણ જોતવામા જૂરી છે
 અનન્ય પ્રીત છૂડી ચીમ છે ખમત નોતી,
 અમોને એમ કે એ મેઝી મધુગી છે
 જીવનમા થાય છે સઘર્ષ આગથી પેદા,
 જસૂજ સાજ નથી, તાન જુઝ જસૂગી છે,
 મે એને જૂમતાજેઈ નવી કટી 'ઘાયલ' !
 જીવની માગી જીવનમા સાલ્ય જૂરી છે

હાય, હૈયાવરાળ શું બણે !

હરણીની હૈયાફાળ શું બણે !

પારધી અંતકાળ શું બણે !

છે હૃદય ગ્મતિયાળ શું બણે !

જિન્દગાની છે જા'ગ શું બણે !

છે હજી સાવ જાળ શું બણે !

હાય, હૈયાવરાળ શું બણે !

ક્યાં ચિથુ વય અને જવાની ક્યાં ?

શાંત ઝરણાં જીવાળ શું બણે !

કેમ ભેચેન માછલીઓ છે !

એટલી ચરતા ખસતા શું બણે !

જિન્દગીની ખરી મજા શી છે !

કોઈના ઓશિયાળ શું બણે !

જેમને જીવથી જવું હો તે,

કાળ અથવા અકાળ શું બણે !

મોત આવત ન જિન્દગીમાં તો,

શું થતે અધવચાળ, શું બણે !

ગાય છે મસ્ત જેમ ફાવે તેમ,

દંડ અથવા એ ઢાળ શું બણે !

કેમ મંદિર તજી ગયો 'ધાયલ',

વાત એ દારૂખાળ શું બણે !

જીવ બળે છે

રૂપ થતી ને પ્રેમ મળે છે,
સોનામાં સુગંધ લળે છે

લાખ નિરાશા ઘેરી વળે છે,
એકાદી ને આશ ફળે છે.

દેહ તણું કહેવાય નહીં કંઈ,
ઠેકા ઠેકા શીત વળે છે.

રહી ગહી ને આવે છે આંસુ,
કેમ ન જાણે જીવ બળે છે!

રહેતાં રહેતાં જાયે છત્રી,
ટગતા ટગતાં ટેવ ટળે છે

દુઃખમાં નથી શું દુઃખિયા કરતા,
ચારે દિશાઓ ફોડી વળે છે

લાભ વિના લોટે નહીં લાડા,
લાળ નિહાળી લોક ઢળે છે.

એને કયાં રળવાની ચિંતા !
સદ્ગામી ન્યાં ભૂત રળે છે

કિંમતને શું કહેવું 'ઘાયલ' !
માગ્યું અહીં ના મોત મળે છે.

જવન જવાઈ જાય છે

સમય જતાં બધું સહેવા હૃદય ટેવાઈ જાય છે,
ગમે તેવું દુઃખી હો પણ જવન જવાઈ જાય છે.

યુવાનીમાં વિપરીત વૃત્તિઓ દોરાઈ જાય છે,
વિચારે લાખ દોઈ તોય ઠોકર ખાઈ જાય છે.

હૃદય આવેશમાં ક્યારેક ઉશ્કેરાઈ જાય છે,
અને ના બોલવાનું પણ કદી બોલાઈ જાય છે.

જવન બદલે તો બદલે પણ પ્રણયરંગો નહીં બદલે,
હૃદય રંગાઈ જાય છે તો ખસ રંગાઈ જાય છે.

નથી રહેતી પ્રણયવાતો કદી છ.ની નથી રહેતી,
હૃદય ગભરાય છે ત્યારે નયન ભિંભાઈ જાય છે.

જુદાઈમાં વલણ શું પૂછવું અશુ-ધાઓનું !
ધડી ઘેરાઈ આવે છે, ધડી વિખરાઈ જાય છે.

જવનમાં એક એવી આંધિ આવે છે પ્રત્યક્ષારી,
હીપક હો જોવા ઉત્તમાં બધા બોલાઈ જાય છે.

મુસીબતના દહાડા એ કસોટીના દહાડા છે,
છે પાણી કેટલું કેનાં મહીં જોવાઈ જાય છે.

જવન સારું જિગરની આહુતી ફૂંકી દઉં 'ઘાયલ',
મને મારા ઉપર ક્યારેક એવી ખાઈ જાય છે.

મેથ સમ પડી લઉં છું

અવનવા પ્રસંગો છે, મુજ રીને લડી લઉં છું,
દો' સમે હમી દઉં છું, દો સમે રડી લઉં છું.

કર્મ નથી લભાણ સમ, ટેવ છે મને આવી,
આમ હું ઘણી વેળા, મનમાં બડમટી લઉં છું.

વિશ્વથી અનોખી છે, રીન મુજ વિલાપોની,
હાસ્યને બહાને પણ-ખૂમ હું રડી લઉં છું.

લાખ વાતે મનમગતું આ નથી ઘડતું મન,
જિંદગી તો જેવી હું આહું છું ઘડી લઉં છું.

સ્વર્ગ હો દે હો પૃથ્વી, ફર ક્યાં જવાનીથી !
એક દ્વાળમાં બન્ને દુનિયા આધરી લઉં છું.

મારી અડતી પડતી ક્યાં ઠોઠથી અજાણી છે !
મેથ સમ ચડી લઉં છું, મેથ સમ પડી લઉં છું.

એટલે તો મિત્રોએ નામ રાખ્યું છે 'ભલિમ',
એક શત્રુની પેઠે ખુદ મને નડી લઉં છું.

હું ચ પણ વિચારું છું આ કર્મ બીમારી છે,
હેતુ વિષુ હસી દઉં છું, અર્ધ વિષુ રડી લઉં છું.

કર્મ હો' છે ક્યાં 'ઘાયલ', કીર્તિ-લોભથી ખાલી !
પુણ્યને સહારે પણ પાપમાં પડી લઉં છું.

આત્મસંશોધન કરી લઉં છું

નિષાવર નિજ ખુશીને કાજ તન મન ધન કરી લઉં છું,
જવાની છે જીવન વેચી મનોરંજન કરી લઉં છું.

જીવન કહેવાય છે લાખો ખરચતાં પણ નથી મળતું,
હતાં હું છું કે બસ સર્વસ્વનું ઇંધન કરી લઉં છું.

અધિરામાં અખોળીને નિખાલસ મન કરી લઉં છું,
નવાઈ છે નર્થા પિત્તળનું હું કુંદન કરી લઉં છું.

કવિ છું, કલ્પનામાં રૂપનાં દર્શન કરી લઉં છું,
પતિત મારા જીવનને આમ હું પાવન કરી લઉં છું.

સહનશક્તિ વડે સંલોભ પર શાસન કરી લઉં છું,
મને અભિમાન છે નિર્માણનું ખંડન કરી લઉં છું.

અભિનવ દષ્ટિ કંઈ એવી મળી છે આદિથી મુજને,
પુરાતન લાખ કોઈ વસ્તુ હો નૂતન કરી લઉં છું.

નથી ભંગાણુ હોતું આમ તો ક્યારે હૃદયમાં પણ !
વિસર્જન જો સલાતું થાય છે સર્જન કરી લઉં છું.

જગે મુજ લાવનાઓની વશંતો ક્યાં નથી દીડી !
દે હું વેરાન રણમાં પણ ખડું ઉપવન કરી લઉં છું.

રહું છું ત્યારે બાંધ્યો કોઈનો પણ ક્યાં જગતમાં હું,
ચહું છું મુક્તિ ત્યારે દર સો બંધન કરી લઉં છું.

‘અહિંસક છું, પ્રચારક શાન્તિનો છું, શાંત છું કિન્તુ,
મને દોષ દબાવે છે તો આંદોલન કરી લઉં છું.’

નથી વર્તાવ એવો રાખી શકના હોયવાળાઓ,
હું મસ્તીમાં બહુધા એવું પણ વર્તન કરો લઉં છું.

મને પાગલ સમજનારા નહીં આ સત્યને સમજે,
કે હું જોવાઈ જઈને આત્મસંશોધન કરી લઉં છું.

અગમનો હું ઈશ્વરો છું, હું મૂર્તિમંત કાન્તિ છું,
સ્થિતિ હો કે ગતિ ‘ઘાયલ’, પરિવર્તન કરી લઉં છું.

૧૧-૧૨-૧૨

હાથ લાંબાવી નથી શકતો

અમુક વાતો હૃદયની બા'ર હું લાવી નથી શકતો,
 કંઈ અશુભો એવાં છે કે ટપકાવી નથી શકતો,
 કોઈને રાવ કે ફરિયાદ સંભળાવી નથી શકતો,
 પડી છે બેડીઓ એવી કે ખખડાવી નથી શકતો,
 કળી ઉરની હું વિકસાવી કે કરમાવી નથી શકતો,
 ઇવન પામી નથી શકતો, મરણ લાવી નથી શકતો,
 કોઈ પણ દૃશ્યથી દિલને હું બહેલાવી નથી શકતો,
 હજારો રંગ છે પણ રંગમાં આવી નથી શકતો.
 ન બાણે સાનમાં શી વાત સમજાવી ગયું કોઈ !
 હું સમજું છું છતાં શબ્દોમાં સમજાવી નથી શકતો,
 ન રકવાની કસમ ઉપર કસમ એ જાય ॥ આપ્તે !
 ઉમટતાં જાય છે અશુ, હું અટકાવી નથી શકતો.
 નિરંતર પાય છે કોઈ નિરંતર પીઠ છું મદિરા,
 પરંતુ જામ સાથે જામ ટકરાવી નથી શકતો.
 નથી સમજાતું આ છે મનની નિર્મલતા કે પરવશતા !
 કહી પીધા વિના હું રંગમાં આવી નથી શકતો.
 મુસીબત માંહે પુદારી મુસીબતની મુસીબત છે,
 દુઆઓ હોઠ પર છે, હાથ લાંબાવી નથી શકતો.
 ઇવન હો કે મરણ હો, કોઈ હો, એને કહી દે દિલ !
 કે ' ધાયલ ' પી રહ્યો છે જાવ, એ આવી નથી શકતો.

આંખોમાં ચેતન બાકી છે

બાકી છે અશ્રુ અશ્રુમાં એક જ્યોત સનાતન બાકી છે,
પરદાના પરદા બાકી છે, દર્શનનાં દર્શન બાકી છે.

ઉર વેગડો છે પણ વગડમાં સામગ્રી સાધન બાકી છે,
ઇંધન તો ઇંધન બાકી છે, ચંદન તો ચંદન બાકી છે.

હે દેશમે દેશમે રમેનારા, દૂર ધામને પાવન કરનારા !
ભીતર અંદર પણ આવ, અહીં એક પાપીનું જીવન બાકી છે.

મગફર ભલા રી ઝાકળની કે સૂર્યઝલકને પામી શકે !
છે આપ અભિમુખ મુજથી તો આંખોમાં ચેતન બાકી છે.

મુજ શ્વાસ અને ઉચ્છવાસની ખ્યાલી સમજી ખાલી તોડો મા !
આમાં પણ જીવન બાકી છે, એમાં પણ જીવન બાકી છે.

મન મૂંઝું મૂંઝું રાવે છે તો આહું આહું મલકે છે,
અંતરનું કંદન કેમ તણું ! એમાં ખરું રંજન બાકી છે.

એ લેહ ફક્ત એ જાણે છે જે ઝખમ જિગરમાં રાખે છે,
એક બંધ કળીની અંદર પણ ઉપવનનું ઉપવન બાકી છે.

સ્વતંત્ર પરિભ્રમ પેઠે હું એક પુષ્પની ઝોથે જીવું છું,
છું મુક્ત છતાં મુજ મુક્તિમાં દાસત્વનું બંધન બાકી છે.

જે દોર ગમે છે તેઓને તે દોર ચલાવે છે 'ધાયલ' !
મારા સંમેલન માંહે હજી, ગેબી સંચાલન બાકી છે.

સૂર્યકિરણોને વણું છું

તિમિર હું તેજ ફેંકીને હણું છું,
ઉપાકર છું, કણું કેાણે આણું છું ?

ન પૂછો કે મને હું શું ગણું છું !
નથી કંઈ તો ય વાસ્તવમાં ધણું છું.

બધું બેઠો છું હોમી યજ્ઞ માટે !
છતાં સ્વાહા તણા મંત્રો લાણું છું.

ચહું છું તેજને કેન્દ્રસ્થ કરવા,
નજરથી સૂર્યકિરણોને વણું છું.

સકળ સંસાર છે હેરાન આજે !
કંઈ એવા જટિલ પ્રશ્નો છણું છું.

પ્રયાસો તોડવા દુનિયા કરે છે,
ઈમારત આશની એવી ચણું છું.

જમાનાભરને હું ખટકી રહ્યો છું,
સમયની આંખ માહેનું કણું છું

રહ્યો છું લોગવી મારાં કરેલાં !
ગયો છું જે કંઈ વાપી લણું છું

મરણને માનું છું 'ધાયલ', હું જીવન,
વિસર્જનને નવું સર્જન ગણું છું.

હાથ વા છેટા નથી

સાવ સાંચી વાત છે આ જિટતી અફવા નથી,
કોઈની હુનિયા નથી આ કોઈની હુનિયા નથી

સંખ એ જનતાની સાચી શક્તિ છે, સંખ્યા નથી,
છે બધી બેકાર સંખ્યા એક જ એકાનો નથી.

વિશ્વ શું છે ? કોઈના સુંદર વિચારોનો વિકાસ,
ઠકપના છે ઠકપના બીજું કશું હુનિયા નથી

થાય છે માળ મૂકયેથી આબરૂના કાંકરા,
સિન્ધુ શું કે બિન્દુ એમાં કોઈની શોભા નથી.

લાજ ને મર્યાદા સૌ શણગારનો શણગાર છે,
ધૂળ સૌ શણગાર છે જો આંખમાં લગજ નથી.

સૂર્યકિરણો જ્યાં ન પહોંચે છે નજર દોડે છે ત્યાં,
બહેમ છે એ બહેમ ક્ષિતિજ દૃષ્ટિમર્યાદા નથી.

શોધ, એને એટલામાં, એટલામાં છે કહીં,
હાથથી 'ધાયલ', એ પૂરા હાથ વા છેટા નથી.

૩-૮-૪૮

ખ્યાલીઓ ઊછળે છે

ને ધૂળમાં ખપે છે તે મૂળમાં લળે છે,
અર્થાત્ ધીજ માટીમાં વૃક્ષ યર્ધ ફળે છે.

પુષ્પોમાં એ હસે છે, જ્યોતિમાં ઝળહળે છે,
શ્રોધો તો એ જધે છે, સમજો તો ના મળે છે,

આવો, વિચારો આવો, આવીને એને રોકો!
મુજથી હવે તો પાછા વાગ્યા ન એ વળે છે.

દિલને તમે ન તોડો, દિલ છે અમોલ વસ્તુ,
જોતાં ન દિલ જડે છે, માગ્યું ન દિલ મળે છે.

ક્યારે લલા શમે છે તોફાન ઊર્મિઓનાં!
એક ઊર્મિ ઊતરે છે તો લાખ ઊછળે છે.

કંઈ અશ્રુ આંખમાં છે, કંઈ અશ્રુ દિલ મહીં છે,
કંઈ હોડીઓ તરે છે, કંઈ હોડીઓ તળે છે.

‘ઘાયલ’, શરાબીઓની પણ છે અનોખી દુનિયા,
મોસમ વિના સભામાં ખ્યાલીઓ ઊછળે છે.

૧૮-૧૨-૪૧

કેટલું અંધેર છે સાકી !

કહીં છે હોર લીલા, ક્યાંક કાળો કેર છે સાકી !
કહું શું કે જગતમાં કેટલું અંધેર છે સાકી !

આહીં દુઃખ એ જ છે મોટું સમજમાં ફેર છે સાકી !
અને તેથી હૃદય સાથે હૃદયને વેર છે સાકી !

દુઃખી દેવા છીએ એ વાત જગત્પટ્ટેર છે સાકી !
છતાં કહેવું પડે છે કે પ્રભુની મહેર છે સાકી !

ખબર હોતે તિખારા છે તો અશ્રુઓ નહીં લેતે,
અમોને એમ કે એ મોતીઓની સેર છે સાકી !

ખબર નો'તી સમય આ રંગ પણ દેખાડશે અમને,
હતાં જેમાં અમી એ આંખડીમાં ઝેર છે સાકી !

'જવાનીને હું વશમાં રાખું તો કેવી રીતે રાખું !
અચાનક ઊઠતા તોફાનની એ હોર છે સાકી !

કહું તો ક્યાં કહું ? કોને કહું ? જઈ વાત અંતરની,
જગતમાં ધૂમ આજે બુદ્ધિની ચોમેર છે સાકી !

જગતની ખાનગી વાતોથી કંટાળી ગયો છું હું,
મને તું ત્યાં લઈ જા જ્યાં બધું જાહેર છે સાકી !

પરાઈ આશ પર મજબૂર ના કર જીવવા મુજને,
દવાના રૂપમાં એ એક ધીમું ઝેર છે સાકી !

નિશ્ચિત થઈ નથી શકતું

નિર્વૈન દિલનું નજરેથી નિવેદિત થઈ નથી શકતું,
 બધે રહતો ફરું છું ફ.ખ પ્રદર્શિત થઈ નથી શકતું.
 કોઈ વાને જીવન મુજ હર્ષ-અંકિત થઈ નથી શકતું,
 યદિ હું થાઉં છું તો મન પ્રકુદ્ધિત થઈ નથી શકતું.
 પરિવ્રમમાં રહીને મન પરિચિન થઈ નથી શકતું,
 દરદ કંઈ થાય છે એવું કે નિશ્ચિન થઈ નથી શકતું.
 નયનનાં રમ્ય કામણ હો કે ઉરનાં દિવ્ય આકર્ષણ,
 અહીં એ મન મળ્યું છે કે પ્રભાવિન થઈ નથી શકતું.
 બસા સૌન્દર્યમાં પણ પ્રાકૃતિક સૌન્દર્ય શું કમ છે !
 ઠરે છે આંખ પણ અંતર પ્રકુદ્ધિત થઈ નથી શકતું.
 હતી એ આશ કે કંઠપાચુ કંઈ કાયા તણું કરશું,
 દ્વિતૈષી છું છતાં મારાથી કંઈ હિત થઈ નથી શકતું.
 નિરાશાના અને આશાના બધો પણ અનોખા છે !
 નવાઈ ■ જીવન સ્થિર કે પ્રવાહિત થઈ નથી શકતું.
 અભિલાષા મને એ ઉંથી છે રંગાઈ જાવાની !
 જે કુમકુમ થઈ નથી શકતું કે શોષિત થઈ નથી શકતું.
 ન તો તોફાન મારું છે, ન તો મોજાઓ મારાં છે !
 ફર્યો છું ત્યાં સંલિલ જ્યાં ટહેર-અંકિત થઈ નથી શકતું.
 વતનમાં પણ વતનની હું ફથી કંઈ દૂર છું ‘ઘાયલ’,
 કંઈ વર્ષો ઘયાં મુજ સ્થાન નિશ્ચિન થઈ નથી શકતું.

મર્યો તો પણ જવાનોમાં

ધણા જઈને મજરોમાં, ઘણા જઈને રમશાનોમાં !
મુસાદર ગોઠવાઈ જાય છે થાકીને ગ્યાનોમાં.

નથી ગમતું રહેવું જેમને બેઠાં મકાનોમાં !
જમીન એને ખુદા થોડી દઈ દે આસમાનોમાં !

કોઈ તારું બની જાય, અને બિંચા મકાનોમાં !
નથી હોતું જમીનોનું કલેણું આસમાનોમાં,

અમોને મિત્ર કહેતાં પણ શરમ આવે છે તેઓને,
ઘણા એવા મહાશય છે અમારા મહેરબાનોમાં

કઠણ ભાવેથી કોમળ હૈયાં પણ ખાલી નથી હોતાં
પટ્ટીઓ હાય છે લોઢાની ફૂલોની કમાનોમાં.

અમારો ખાગ શું છે ? દોસ્ત, વાદોનો અખાડો છે,
કે ચલે છે હમેશાં સાઠમારી ખાગખાનોમાં.

તમન્ના દિલમાં કેવી ! જાન માંડે જાન પણ કેવી !
દીવાલોની દીવાલો બેસી ગઈ છે આ મકાનોમાં

કહીં દીવાનગી લઈ ચાલ ખંડેરીની દુનિયામાં,
મને આવી સરાયા જેવું લાગે છે મકાનોમાં.

હોડયો 'ઘાયલો' સિદ્ધાંત ખાતર પણ પોતાનો,
જીવ્યો તો પણ જવાનોમાં, મર્યો તો પણ જવાનોમાં.

૮-૧૨-૫૧

હજી એ ઉરની આરત છે

કદર છે માણસાઈની ન તો માણસની કીમત છે,
અહીંયાં પારખાં જેવું નથી કંઈ એ 'હકીકત' છે.

દિવસનાં જોર હાલત, રાતનાં કંઈ જોર હાલત છે,
અમારો કેમ બાળત છે ? અમારી આમ બાળત છે.

કહો રાજા તો રાજા છે, કહો રૈયત તો રૈયત છે,
અમારી જિન્દગાની આ રિયાસતની રિયાસત છે.

મળી જાએ ગમે ત્યાંથી ખુમારોની જરૂરત છે,
ન પચમાનાથી મતલબ છે, ન મયખાનાથી નિરખત છે.

મલા મુંદર જવાની ક્યાં અને વરવો ખુઠાપો ક્યાં !
જવાની એ સહારો છે, ખુઠાપો એ મુસીબત છે.

ગુલામો છે હકીકતમાં બધા હાકેમ દુનિયાના !
ખરા હાકેમ એ છે દિલ ઉપર જેની હકૂમત છે.

અમે પ્રારબ્ધ પાસે હાથ લાંબાવીએ શા માટે !
અમારે મન મળે પુરુષાર્થ દ્વારા તે ગનીમત છે.

નથી તોફાનપ્રસ્તોથી દયા મુકતોની કંઈ સારી,
અમે તો સાંભળ્યું 'તું' કે કિનારે સૌ સલામત છે.

હિમાયત સૌ કરે છે કિન્તુ કોઈએ નથી દીકું !
કહે છે સ્વર્ગ જેને એ તરંગોની કરામત છે.

જમાનાને સુધરવાનું કહે છે પણ, કહેવા દે!
 સુધારક, ખુદ હજી તારે સુધરવાની જરૂરત છે.
 ખનાવી દઉં ગઝલને એક ગૌરવને! વિષય 'ઘાયલ'!
 હુતી એ ઉરની આરત ને હજી એ ઉરની આરત છે.

૧૩-૧૨-૫૩

મુસીબતના સહારા પર

કહું શું કે વીરે છે હાલમાં કેવી જિવાગ પર,
 હું અશ્વ સારું છું દિવ પર ને દિલ સારે છે મારા પર
 હતી ક્યારે કોઈની પણ દયાદ્રષ્ટિ અમારા પર !
 અમે જ્યાં છીએ આમ જ મુસીબતના સહારા પર.
 પ્રયત્નોનું ન ચાલ્યું જોર કિસ્મતના ઇશારા પર,
 પહોંચાડી કિનારે નાવ તો ડુબી કિનારા પર
 હવે તો કેર વરતાવે છે કાળો ગ્રેમ ચિનગારી,
 ઉડે છે રાત દી ઉગ્ધી તિખારાઓ તિખારા પર.
 દમન માની દમનને ગા નહીં એના કે મન મારા !
 દયા આવી રીતે પણ થાય છે એની અમારા પર.
 ફરી મન થાય છે કે જઈ પડું મગધારના મુખમાં,
 પરિસ્થિતિ વધુ ગંભીર બાસે છે કિનારા પર
 જગતને ટેવ છે શંકાભરી નજરોથી જોવાની,
 અમે તો શું ? કરે છે લોક શંકા સાવ સારા પર.
 શુભામી ગઈ છતાં 'ધાયલ', ન આદત ગઈ શુભામીની,
 હજી પણ હિન્દીઓ નાચે છે કોઈના ઇશારા પર.

૧૦-૬-૪૭

જીવનપર્યંત આવે

જીવનમાં જોશ પર જો ખંત આવે,
ગમે તેવા દુઃખોનો અંત આવે.

ખુશીથી કાન્તિ મૂર્તિમંત આવે,
કદી શાને, જીવનપર્યંત આવે.

હૃદયમાં તો વસંત આવે જ દુઃખાંધી !
શિશિર આવે કદી હૃદયમંત આવે.

ભલા શા કામનો એવો વિજય પણ !
ન જો પરિણામ કંઈ જીવંત આવે.

બરોસે ભાંગી માર્યા છે અમોને,
ભરોસો કેમ હો ભગવંત, આવે ?

ન જાણે કેમ જોસી અધવચાજે !
દુઃખ પર ભાર જો અત્યંત આવે.

જીવનમાં થાય છે એવી પણ ધૃત્વ,
કેઈ વાતે જીવનનો અંત આવે.

પતી જાએ જાધા ધર્મોના અગરા,
યદિ વચ્ચે ન કોઈ સંત આવે.

લલે તું મિત્ર એને માન 'ધાયલ',
નહીં કે' કામમાં શ્રીમંત આવે

લીલામ કરી જાયે છે

હજાર શાંતિ હો સંગ્રામ કરી જાયે છે !
સમય સમયનું સદા કામ કરી જાયે છે.

મુસીબતો મહીં જે કામ કરી જાયે છે,
તમારા સમ, એ જગે નામ કરી જાયે છે.

કરો જો પ્રેમ કોઈથી તો વિચારી કરજો !
એ નેનામને બદનામ કરી જાયે છે.

નજર મિલાવી શકે કોણ બલા રૂપ થકી !
અમારું દિલ છે કે એ હામ કરી જાયે છે.

‘બલા શુ’ પૂછવું પ્રેમીના બલિદાન તણું !
જવાની કેરું એ લીલામ કરી જાયે છે.

મને તો જંપવા દેતું નથી હતભાગી હૃદય,
વ્યથા જો ભૂલથી આરામ કરી જાયે છે.

‘સિવાય ઈશ, કહો એનું કરે કોણ પડું’ !
જે ખાલી ધૂંટ મહીં જામ કરી જાયે છે.

તમે નિહાળી નથી વીજ નિરાશા કેરી !
એ ભસ્મભૂત કંઈ ધામ કરી જાયે છે.

જમાનો કાલ હશે મારા ચરણમાં ‘ધાયલ’,
દમન હો આજ એ બેકામ કરી જાયે છે.

અંધારાં સુંદર લાગે છે

પરતાઈં છું ઉપવનમાં આવી ઉપવન પથુ પીંજર લાગે છે,
એ સાવ ખરું છે દૂરથી સૌ રજિયામણા હુંગર લાગે છે.
પટ્ટાઈ ગયેલાં જાણે સૌ સર્જનનાં કલેવર લાગે છે,
ના ધરતી ધરતી લાગે છે કે અંખર અંખર લાગે છે.
આ સઘળા ઝગડાનું કારણ મુજને તો અંતર લાગે છે,
હિતશત્રુ એ ખાંરનું ખાંર અને અંદરનું અંદર લાગે છે,
હું દૂધનો દાઝેલો છું મન ! ફૂંકીને પીઈં છું છાશને પથુ,
દુનિયા કેરો તો શું મુજને, દિલ કેરો પથુ ડર લાગે છે.
હું જ્યારથી આઁયો છું રહેવા, છે ત્યારની આની આજ સ્થિતિ,
આખાદ હતું ઘર ક્યારે કે ખરખાદ તને ઘર લાગે છે ?
છે એક ગહાનું હાસ્ય તણું, ક્યાં હાસ્ય અને ક્યાં હું સહચર !
કંઈ આમ કરી લઉં છું હળવો જો ભાર હૃદય પર લાગે છે.
જીવન બનતાં એની સારી જાયે છે મનોહરતા મારી
એક સ્વપ્ન રહે છે ત્યાં જ મુધી હર સ્વપ્ન મનોહર લાગે છે
આંખોમાં આંખ પડેલી તેં કીકીઓની રોનક જોઈ નથી
આ અજવાળાં કરતાં ય વધુ અંધારાં સુંદર લાગે છે
સૌ એની આજ નિહાળે છે, હું એની કાલ નિહાળું છું,
જે સોને ઝરણું લાગે છે, તે મુજને સાગર લાગે છે.
છાતી પર પથ્થર બાધી હું વર્ષોનાં વર્ષો જીવ્યો છું,
આ જાતઅનુભવ છે મારો કે ભાર ઘડીભર લાગે છે.
છો એને કવિ માને મિત્રો, આ ગઝલો જોતાં 'ઘાયલ'ની,
એ એક કવિ કરતાં ય વધુ માણસ ગહું સુંદર લાગે છે.

૮-૮-૫૨

ચહેરા ઉદાસ આને

વાતાવરણ છે એવું કંઈ આગ્રાસ આને,
ગભરાય છે જીવનથી જીવનનાં શ્વાસ આને.

કાંતિ કરી રહી છે શક્તિનો હાસ આને,
ક્યાંથી ભણા, જીવનનો ધાયે વિકાસ આને ?

વરતે છે જ્યાં જુઓ ત્યાં એક સરખો ત્રાસ આને,
છે પ્રશ્ન એ જ ક્યાં જઈ કરવો નિવાસ આને.

શોષિતભરી નદીઓ જ્યાં ત્યાં વહી રહી છે,
વાળે છે વેર જૂનું કોઈની શ્વાસ આને.

સારખ અને મીઠપનાં સળગી ગયાં સુમન સૌ,
માનવ-મુલ્લભ અહીંયાં કેવી સુવાસ આને !

ક્યાં નૂર દોણ બાણે સઘળું ગયું હણાઈ !
નજરે ચડી રહ્યા છે ચહેરા ઉદાસ આને.

આ પાર પછુ નથી હું, તે પાર પછુ નથી હું,
જીવન મરણની વચ્ચે મારો જીવાસ આને.

પૂછો નહીં થયા છે કેવા કદુ અનુભવ !
અંતર જતાં ડરે છે મિત્રોની પાસ આને !

સંપૂર્ણ થઈ ગયો એ સત્તાનો દોર 'ઘાયલ',
સ્વામી બની ગયા છે દાસાનુદાસ આને.

લાખ વાર માગે છે

સમજના તંત્ર મહીં ફેરફાર માગે છે,
હૃદય હૃદયનો જગે કારભાર માગે છે.

નયન નયનમાં સદા હસતો ખ્યાર માગે છે,
કવિતા સાથ કવિતાનો સાર માગે છે.

હમેશ જામ હમેશાં સિતાર માગે છે,
છે બેકાર જવાની કરાર માગે છે.

‘હું જેને પારકે હાથે હુંટાવી બેઠો છું,
રહી રહીને હૃદય એ બહાર માગે છે.

બસ મારા કાજ સમીસાંજ કંઈ રહેવા દો !
સવાર એને દો જેઓ સવાર માગે છે.

કોઈની યાદ મહીં એમ તડપે છે અશ્રુ !
સમુદ્ર બહો કે નોકાવિહાર માગે છે.

નવીન શોખ કરે બુદ્ધિ એટલાં ઓછાં !
નવો શિકારી નવા નિત શિકાર માગે છે.

હલેતાં હેયાં અમસ્તાં ભરાઈ આવે ના,
જીવનમાં આવા પ્રસંગો વિચાર માગે છે.

પડી છે વિશ્વ મહીં સૌને આવનાર તણી,
નથી એ જોતું કોઈ શુ જનાર માગે છે.

કરે છે ખ્યાસ કદી એવું જોર કે માનવ,
પ્રકાશ બદલે પીવા અધકાર માગે છે.

પ્રસિદ્ધિ-લોભ ધરી દેણુ મુક્ત છે જગમાં !
કે ધર્મ મુદ્દાં અહીંયાં પ્રચાર માગે છે.

ગરીબીનો કંઈ એવો સ્વભાવ છે 'ધાયત્ર' !
જો એક વાર દિયો લાખ વાર માગે છે.

૧-૧-૫૨

૫ કદમના તાલ બદલે છે

કદો આકાશ બદલે છે, કદો પાતાલ બદલે છે
 દિશાઓ તો દિશાઓ ખુદ અહીં દિગ્પાલ બદલે છે
 દિવસ બદલાય છે નિત, સાલ પણ હર સાલ બદલે છે
 નવાઈ છે અમારો કોઈ હી ના હાલ બદલે છે
 હતું ખુદ ભાવિ નિર્ભર જેના પર તે ખ્યાલ બદલે છે
 અમારી આજ તો શું ? આજ સાથે કાલ બદલે છે
 ન જ પે છે અનાદિ કાળથી ના જ પવા દે છે,
 જમાનાથી નિહાળું છું, જમાનો ચાલ બદલે છે.
 એ જાણે છે કદો હૃદયાર ઈર્ષાથી નહીં થાએ
 અમારા મ્હેરબાનો તો ય ના હિલચાલ બદલે છે.
 કોઈ માનવથી માનવ બદલે તો એમાં નવાઈ શી !
 પ્રભુ જેવા પ્રભુથી પણ પ્રભુના લાલ બદલે છે.
 ન આવે આંચકા ભૂકંપ કેરા એટલા ઓછા !
 ઘણાં વર્ષો પછી પડખું ફરી કંગાલ બદલે છે.
 રખાવટ રાખનારાઓ રખાવટને નથી તજતા,
 તમાચા ખાય છે કિન્તુ કદો ના ગાલ બદલે છે.
 તને કોણે કહી દીધું મરણની બાદ સુકિત છે !
 રહે છે કેદ એની એ ફકત દીવાલ બદલે છે.
 ફરી કાતિ જવાનો લાવે તો કહેવાય ના 'ઘાયલ' !
 બને છે ખંજરીઓ ને કદમના તાલ બદલે છે.

૧-૨-૫૨

ફક્ત પાંચ સાતનો

અધિકાર મુજને કેમ નથી કોઈ વતનો !
એવો કયો ગેં દોષ કોઈ છે જમાતનો ?

ના સત્યનો જમાનો છે, ના સ્વયં વાતનો
સચું પૂછો તો આ છે સમય પક્ષપાતનો.

છે ખેદ, અર્થ અવળો જગત દરથે વાતનો,
સંતાપ લેશ પણ નથી વિશ્વાસઘાતનો.

પ્રસ્તાવ આંતે લીડી ગયો એકના તણો,
હેવટ લગી વિરોધ નહયો નાતજાતનો.

વાતાવન્ય છે એલું કે પડતી નથી ખબર,
આ હાસ્યનો પ્રસંગ છે કે અધુપાતનો !

એક જ્વાલ ભાથે આહુ ભરે કોઈ કેટલી ?
કઈ ભાર કરવો ભોઈએ હળવો જકાતનો.

હવન મહી મરણનું શરણું શું કૃપાનિધાન !
લેવો પડે છે આશરો ખુદ આપઘાતનો.

મદિરા વગર વ્યતીત થયો કેમ જિંદગી !
આ કંઈ નથી સવાત ફક્ત એક રાતનો.

‘ ધાયત ’, જિહો અહીયાં તૃપા છીપશે નદી !
આ છે મનસ્વી દોર ફક્ત પાંચ સાતનો.

આખો દરિયો ટોળાઈ જશે

જે એટી રહ્યા છે એને કહો, ચેતે નહીં તો અંટાઈ જશે,
નહિ યાદ સુધ્યાં અવનીમાં રહે એવી રીતે ભુંસાઈ જશે.

આ આત' હૃદયની વાતો છે, તે ભૂલથી પણ ગ્રંથાઈ જશે,
જો હોદને સીવી પણ લેશે તો આંખથી ઉગ્યારાઈ જશે.

છે રંગ કયો તે રંગ તણી રેખા પરથી વરતાઈ જશે
નેપથ્ય મહીં જે ચિતરે છે નેપથ્ય ઉપર ચિતરાઈ જશે

આ યશ રહ્યો લાવો સૌને, સાચા ખોટા પરખાઈ જશે,
ખોટા જે હશે તે જશે ખસી, સાચા જે હશે હોમાઈ જશે,

ફરિયાદ ન કર હૃતભાગી હૃદય, ફરિયાદથી એ ગભરાઈ જશે,
આનંદ મહીં નિત રહેનારા આકંઠ મુલ્કી અકળાઈ જશે.

ધર ભડકે બળતું જોઈ અને ભાગે છે કોઈ તો છે ભાગે !
મેં કૈંક હીવાળી જોઈ છે, આ હોળી પણ જોવાઈ જશે,

હુંટાઈ જવાની બીક હતી. હુંટાઈ ગયું તે ભરયૌવન
શું બાકી રહ્યું છે દોસ્ત, હવે જીવનમાં કે હુંટાઈ જશે ?

નહિ પાર રહે પસ્તાવાનો માંધાતા, મન વશમાં રાખો !
જે કાળને થપ્પડ મારે છે તે હાગની થપ્પડ ખાઈ જશે

આંધી છે સમાલો નોકાને, ચિતાઓ તજે સહુ દેહ તણી
લાશે તો કિનારે મેળને ઠેલે ઠેલે ઠેલાઈ જશે

‘તોફાની તત્વોને કહી દો દેખાવો કરવા રહેવા દે !
જો નાવ અમારી હમી તો આખો દરિયો ડોળાઈ જશે.

મિત્રોને કહો કે માફ કરે, ગવરાવે નહીં ‘ઘાયલ’ને ગઝલ,
સંદુ દર્દ મહીં ફળી જાશે દિલ એનું જો ઠલવાઈ જશે.

૫-૧૨-૫૦-

શયુગાર બનીને રહેવું છે

ફરિયાદ નહીં પણ અંતરનો પોકાર બનીને રહેવું છે,
અત્યાચારની સામે હવે અંગાર બનીને રહેવું છે.

કાં સત્ય અને કાં સત્ય તણી તલવાર બનીને રહેવું છે,
રહેવું છે પણ જો શ્વપુત્ર તો પડકાર બનીને રહેવું છે.

તકરારી તત્વોની સામે તકરાર બનીને રહેવું છે,
નિરધાર કરી ચૂક્યો છું હું, નિરધાર બનીને રહેવું છે.

કાં એની નજરમાં જોને રહો, કાં મારા જિગરમાં આવી વસો,
અરમાનો ! તમારે દુનિયામાં જો ખ્યાર બનીને રહેવું છે.

પરદામાં રહી કંઈ પણ કરવું મંજૂર નથી સહચર મુજને,
હું અંદરખાને જે કંઈ શું તે બાર બનીને રહેવું છે.

શિરજોર જવાનીના સોગન, આઝાદ વિચારોના સોગન,
મજબૂર બનીને રહેવું નથી, મુખતાર બનીને રહેવું છે.

એ દિવસો ગયા કે પુષ્પોમાં જ્યારે કોઈ ગણના નોતી,
રહેવું છે હવે ઉપવનમાં અને શયુગાર બનીને રહેવું છે.

કોઈના વિરલ ઉપકાર તમે ક્યારેય મરીએ શા માટે ?
કોઈના સતત અપકાર ઉપર ઉપકાર બનીને રહેવું છે.

અંટસ ને અદેખાર્ધ 'ઘાયલ', આપસમાં શું કામે જોઈએ ?
છે શાગ જૂનો કિતુ મારે ઉપચાર બનીને રહેવું છે.

‘તોફાની તસ્વીને કહી દો દેખાવો કરવા રહેવા દે!
ને નાવ અમારી ફૂંખી તો આખો દરિયો ડાળાઈ જશે

મિત્રોને કહો કે માફ કરે, ગવરાવે નહીં ‘ઘાયલ’ને ગઝલ,
‘સંદુ દર્દ મહી’ ફૂળી જાશે દિલ એનું ને ઠલવાઈ જશે.

૭-૧૨-૫૦----

શાણુગાર બનીને રહેવું છે

ફરિયાદ નહીં પણ અંતરનો પોકાર બનીને રહેવું છે,
અત્યાચારની સામે હવે અંગાર બનીને રહેવું છે.

કાં સત્ય અને કાં સત્ય તણી તલવાર બનીને રહેવું છે,
રહેવું છે પણ જો શ્વતું તો પકકાર બનીને રહેવું છે.

તકરારી તરવોની સામે તકરાર બનીને રહેવું છે,
નિરધાર કરી ચૂક્યો છું હું, નિરધાર બનીને રહેવું છે.

કાં એની નજરમાં જીને રહો, કાં મારા જિગરમાં આવી વસો,
અરમાનો ! તમારે દુનિયામાં જો ખ્યાર બનીને રહેવું છે.

પરદામાં રહી કંઈ પણ કરવું મંજૂર નથી સહચર મુજને,
હું અંદરખાને જે કંઈ શું તે ખા'ર બનીને રહેવું છે.

શિરજોર જવાનીના સોગન, આઝાદ વિચારોના સોગન,
મજબૂર બનીને રહેવું નથી, મુખ્તાર બનીને રહેવું છે.

એ દિવસો ગયા કે પુષ્પોમાં જ્યારે કોઈ ગણના નો'તી,
રહેવું છે હવે ઉપવનમાં અને શણુગાર બનીને રહેવું છે.

કોઈના વિરલ ઉપકાર તમે ક્યારાઈ મરીએ શા માટે ?
કોઈના સતત અપકાર ઉપર ઉપકાર બનીને રહેવું છે.

અંટસ ને અદેખાઈ 'ઘાયલ', આપસમાં શું કામે લોકો ?
છે રાગ જૂનો કિંતુ મારે ઉપચાર બનીને રહેવું છે.

ઉત્તમ થઈ રહેશે

સફળ અમારા અવિરત પ્રયાસ થઈ રહેશે,
 જરૂર કોઈના દિલમાં નિવાસ થઈ રહેશે.
 વતન નહીં તો વતન આસપાસ થઈ રહેશે,
 અમારો કોઈ જગાએ સમાસ થઈ રહેશે.
 વધુ નહીં તો ઘડીભર વિકાસ થઈ રહેશે,
 ક્ષણિક અમારું ઇવન પણ સુવાસ થઈ રહેશે.
 રહું સહું આ ઇવન પણ ખલાસ થઈ રહેશે,
 પ્રવાસ ચાલુ છે, પૂરો પ્રવાસ થઈ રહેશે.
 નહીં કંઠેલું પટે કંઈ નહીં શીખવવું પટે !
 વિષય હશે તેવો વાણીવિલાસ થઈ રહેશે.
 યદિ સફળ ન થઈ દૃષ્ટિ ચોધવામાં તો,
 હૃદય તરફથી હૃદયની તપાસ થઈ રહેશે.
 અનન્ય પ્રીત કદાપી નથી જતી એજે,
 મને યકીન છે અશુ સુહાસ થઈ રહેશે.
 રહેશે ક્યાં સુધી અંધેર આમ દુનિયામાં !
 સવાર આવશે એવી, ઉત્તમ થઈ રહેશે.
 મૂઠી દર્પશ સંગમતા હૃદય-સિતારાથી,
 અકાળે મારું ઇવન જો અમાસ થઈ રહેશે.
 ઇવન પ્રભાત-દીપકનો પ્રકાશ છે 'ધાયત્વ' !
 કંઠી શકાય ના ક્યારે - ઉદાર થઈ રહેશે.

બળતું બુઝાવી જા

શુસ્સો ચઢે તો દિલ મહીં શુસ્સો દબાવી જા !
ખૂબી તો એ જ છે કે તું ઉભરો શમાવી જા !

પ્રત્યેક લેદલાવના અગરા પગાવી જા,
વર્ષોથી જે બળે છે તે બળતું બુઝાવી જા !

અશ્રુ વહાવીને તું દયાની ન આશ રાખ !
દેવા દિલાસો અન્યને અશ્રુ વહાવી જા !

હે ભવ ! ફૂલ જેવી શી ખીલે ભવનકલા,
કાંટાથી છે પડે, પડ્યું પાનું નિલાવી જા !

સિદ્ધિ મહાન ભોગ દીધા વિષુ ન સંભવે !
ભવનનું ધ્યેય સાધવા ભવન હુંટાવી જા !

તારે ઉપાડવાનો છે બોલો ભવન તથો,
નારાભ ના બતાવ, ખુશીથી ઉઠાવી જા !

અંતરની વાત જેની કડીએ કડી કહે,
'ધાયલ', તું એવાં કાવ્ય ભવનનાં સુષાવી જા.

રસ્તો કરી જવાના.

રસ્તો નહીં જડે તો રસ્તો કરી જવાના,
થોડા અમે મુંઝાઈ મનમાં મરી જવાના !

નિજ મસ્ત ધર્મ જીવન આ પૃથ્વું કરી જવાના,
ગિન્દુ મહીં રૂખીને સિન્ધુ તરી જવાના.

કોણે કહ્યું કે ખાલી હાથે મરી જવાના !
દુનિયાથી દિલના ચારે છેડા ભરી જવાના.

છોને કર્યા, નથી કંઈ દીધી ટરી જવાના !
એ શું કરી શક્યા છે, એ શું કરી જવાના !

મનમાં વિચાર શું છે? અવિરામ કંઈ દીપક છે,
પ્રકાશ આંધીઓમાં પણ પાથરી જવાના.

લોક આરંભણ અમારું દુ.ખ માત્રની તવા છે,
હર જન્મને નજરથી ટાંકા ભરી જવાના.

સ્વયં વિકાશ છીએ, સ્વયં વિનાશ છીએ, !
સ્વયં ખીલી જવાના, સ્વયં ખરી જવાના.

સમજો છો શું અગોને સ્વયં પ્રકાશ છીએ !
દીપક નથી અમે કે ઠાર્યા ઠરી જવાના.

એય દાગ, કર્મ નથી તો તું યાત્રા તે કરી લે !
ઈશ્વર સમો ધણી છે થોડા મરી જવાના !

યાંત્રિક છે આ જમાનો કાલે છે વેગવાળો
એ.યુગ ગયા વિચારી પગલાં ભરી જવાના.

આ દુનિયા શું કામ ખાલી અમને મિટાવી રહી છે?
આ ખોળિયું અમે ખુદ ખાલી કરી જવાના.

૧૭-૫-૪૪